

ΕΚΠ

1369

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

15. 1309
1
Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

2
Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

6η δημοτικού

Αριθμός άδειας κυκλοφορίας 752
17-9-25

Τιμάται δο. 7.—

ΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

369

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΣΙΔΕΡΗΣ

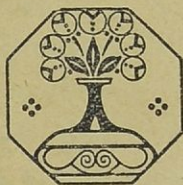
ΙΔΕΥΣΙΣ

369

ΗΜΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

για την β' του δημοτικού σχολείου

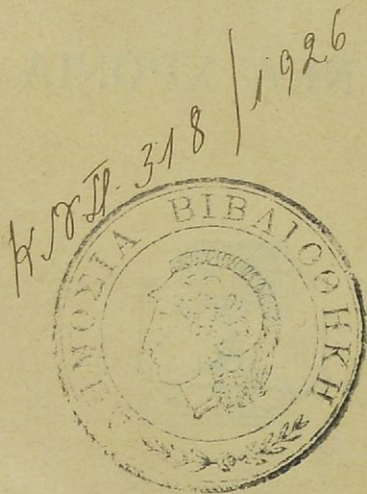
ΤΑ ΝΕΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ — ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ — ΑΘΗΝΑ

46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ 46

1925

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο βιβλίον τῆς ἱστορίας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Σ' αὐτὸ θὰ σᾶς διηγηθοῦμε τὴν νέα ἱστορία τοῦ ἔθνους μας.

Ἡ νέα ἐλληνικὴ ἱστορία ἔχει πολλὰ λυπηρά. Σ' αὐτὴν θὰ ἰδοῦμε πῶς τὸ ἔθνος μας, τὸ μεγάλο καὶ δοξασμένο μιὰ φορὰ, σκλαβώθηκε σ' ἓνα βάρβαρο λαό, πὺν ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν πολλοὺς αἰῶνες στὴ σκλαβιά τῶν Τούρκων, ἔπαθαν πολλὰς δυστυχίες καὶ ἐξευτελισμοὺς καὶ πέρασαν ἡμέρες πικρὲς. Πολλοὶ πίστεψαν πῶς τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος ἔσβησε γιὰ πάντα.

Τὸ ἔθνος μας ὅμως εἶχε ἀρκετὴ ζωὴ μέσα του. Μὲ τὸν καιρὸ ξύπνησε, μάζεψε τὴ δύναμὴ του καὶ ἄρχισε φοβερὸ ἀγῶνα μὲ τὸ βάρβαρο κατακτητὴ γιὰ νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Τέλος κατώρθωσε νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ ἄρχισε νέα ζωὴ.

Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον λοιπὸν θὰ ἰδοῦμε τίς πικρὲς ἡμέρες πὺν ἔζησε τὸ ἔθνος μας στὴ σκλαβιά, ἔπειτα τὸν ἔνδοξο καὶ τιμημένον ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τέλος τίς προσπάθειες πὺν κάνει τὸ ἔθνος τὰ τελευταῖα ἑκατὸ χρόνια γιὰ νὰ προκόψῃ καὶ νὰ πάρῃ τὴ θέσιν του ἀνάμεσα στοὺς πολιτισμένους λαούς.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1. Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Εὐρώπη.

Τὸ 1453 οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὴν Πόλιν. Σὲ 1453 λίγο κυρίεψαν ὁλόκληρην τὴ Βαλκανικὴν καὶ ἱδρυσαν μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία, ποὺ ἐξουσίαζε ἀπέραντες χῶρες στὴν Εὐρώπην, στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον πολὺ μεγάλη δύναμην τότε καὶ κατατρόμαξαν ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Εὐρώπη δὲν ἦταν δυνατὴ ὅπως σήμερα. Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν πραγματικὸς κίνδυνος στοὺς Εὐρωπαίους καὶ πρῶτα ἀπ' ἔλα στὰ κράτη ποὺ ἦταν στὴ γειτονιά τους. Τὰ κράτη αὐτὰ ἦταν ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ Βενετία καὶ ἡ Ρωσία.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἦταν κράτος μεγάλο, ἐξουσίαζε τὴν Οὐγγαρία, τὴν Αὐστρία, τὴ Γερμανία καὶ ἄλλες χῶρες. Δὲν εἶχε ὅμως μεγάλη δύναμην, γιατί ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη, ποὺ τὸ καθένα εἶχε τὸν ἡγεμόνα του. Γι' αὐτὸ δὲν εἶχαν ὁμόνοια μεταξύ τους. Οἱ κάτοικοί τους ἦταν χωρισμένοι σὲ διαμαρτυρομένους καὶ σὲ καθολικούς καὶ ἔκαναν ἐμφύλιους πολέμους. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὸ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας ἔκαναν ὁλοένα πολέμους μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας. Ἔτσι γιὰ

ὅλα αὐτὰ ἡ Γερμανία δὲν μποροῦσε ν' ἀντισταθῇ στοὺς Τούρκους.

Ἡ Βενετία ἦταν κράτος ναυτικό, ποὺ τὸ κυβερνοῦσαν πλούσιοι ἔμποροι καὶ τὴν ἔλεγαν δημοκρατία. Εἶχε ἀρκετὰ δυνατὸ στόλο, μὰ ἡ στρατιωτικὴ τῆς δύναμη δὲν ἦταν σημαντικὴ. Τὸν καιρὸ αὐτὸ ἡ Ἰταλία δὲ λογαριαζόταν σπουδαία δύναμη, γιὰτὶ ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη.

Ἡ Ρωσία ἦταν μεγάλη αὐτοκρατορία, δὲν εἶχε ὅμως στὴν ἀρχὴ οὔτε ἀνάπτυξη οὔτε καλὴ διοίκηση οὔτε στρατό. Τὸ δυνατότερο κράτος στὰ χρόνια αὐτὰ ἦταν ἡ **Γαλλία**. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Γαλλίας εἶχαν ἀπεριόριστη δύναμη στὸ κράτος τους, εἶχαν πολλὰ χρήματα καὶ δυνατὸ στρατό. Ἡ Γαλλία ὅμως εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ εἶχε συνήθως φιλία μαζί της.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάσταση στὴν Εὐρώπῃ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Τούρκοι ἱδρυσαν μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ χτυπήσουν τὴν Εὐρώπῃ.

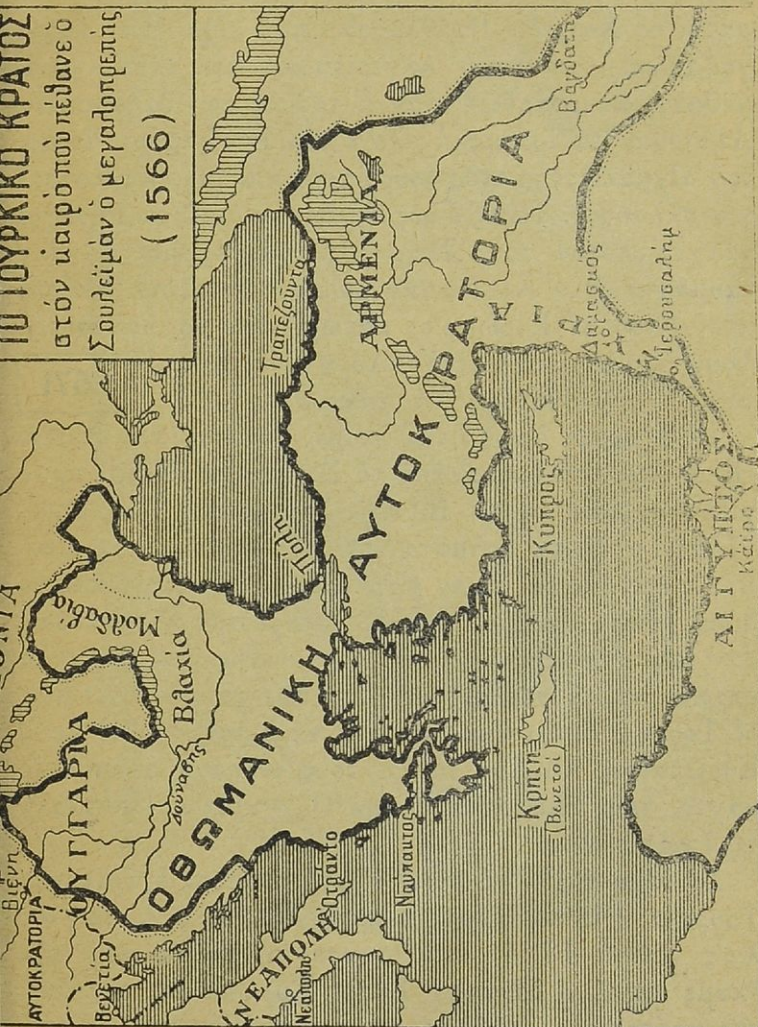
2. Πόλεμοι τῆς Τουρκίας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Γιὰ πολὺν καιρὸ ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων ἦταν ὁ δυνατότερος βασιλεὺς τῆς ἐποχῆς του, γιὰτὶ εἶχε τὸ μεγαλύτερο καὶ δυνατότερο στρατὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Διακόσια χρόνια οἱ Τούρκοι ἔκαναν φοβεροὺς πολέμους καὶ κατατρόμαξαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ὁ περίφημος σουλτάνος Σουλεϊμάν προχώρησε μὲ μεγάλο στρατὸ στὴν Οὐγγαρία, τσάκισε τὸν οὐγγρικὸ στρατὸ καὶ ἔφτασε ἔμπρὸς στὴ Βιέννη. Δὲν

1529

μπόρεσε ὅμως νὰ τὴν κυριέψῃ.

Οἱ Τούρκοι ἦταν τότε δυνατοὶ καὶ στὴ θάλασσα. Ἐκαμαν μεγάλο στόλο, ἐξουσίαζαν τὴ Μεσόγειο θά-

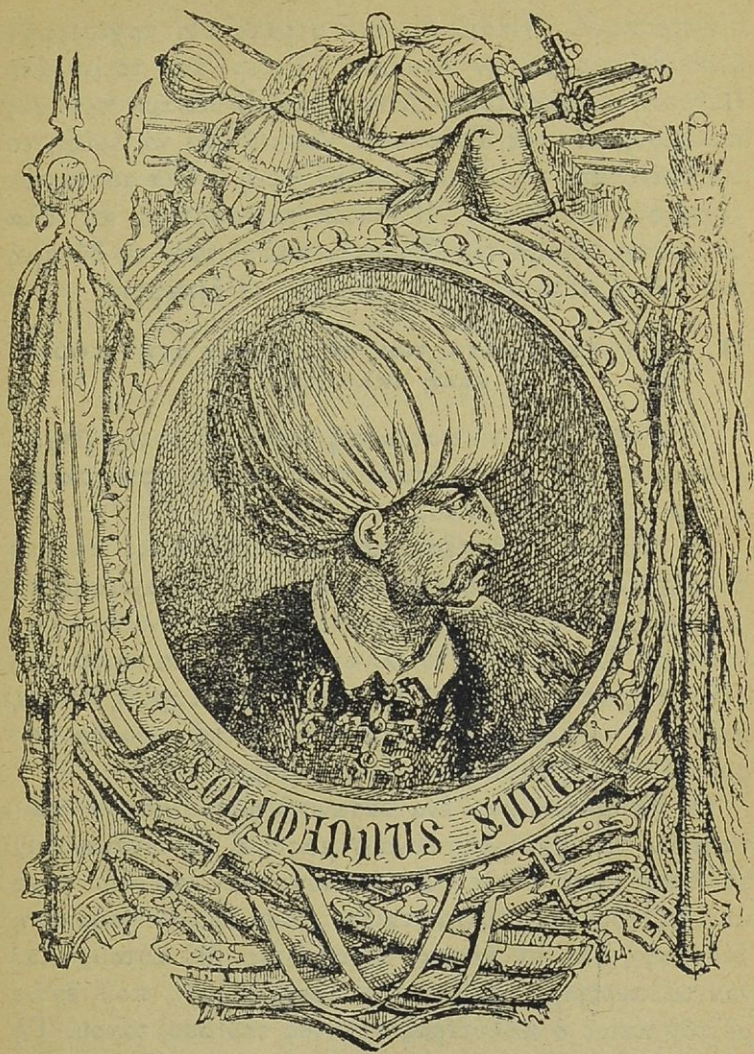

λασσα καὶ λεηλατοῦσαν τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Ὁ σουλτάνος πῆρε στήν ὑπηρεσία του ἓνα περίφημο πειρατή, τὸ Χαϊρεδὶν Βαρδάρσας, ποὺ εἶχε γίνει ἀρχηγὸς τῶν πειρατῶν τοῦ Ἀλγεριοῦ, καὶ ἀπὸ τότε οἱ μωαμεθανοὶ κουρσάροι ἔγιναν ὁ τρόμος τῶν θαλασσινῶν. Ἀήστευαν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Εὐρωπαϊῶν, ἔπαιρναν αἰχμαλώτους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς πουλοῦσαν γιὰ σκλάβους. Τέλος ὅμως ἐνώθησαν οἱ Εὐρωπαῖοι γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐγινε μιὰ μεγάλη ναυμαχία στὸν Κορινθιακὸ κόλπο, κοντὰ στὴ Ναύπακτο, ὅπου οἱ Εὐρωπαῖοι κατάρθωσαν νὰ καταστρέφουν τὸν τουρκικὸ στόλο. Αὕτὴ εἶναι ἡ περίφημη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου.

1571

Οἱ Τούρκοι ὅμως ἦταν ἀκόμη δυνατοὶ στὴ στεριά. Ἐκατὸ χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸ Σουλεϊμάν (1683) προχώρησαν πάλι ὡς τὴ Βιέννη. Στὸ μεταξὺ ὅμως εἶχαν ἀλλάξει πολὺ τὰ πράγματα. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἀναπτυχθῇ πολὺ καὶ εἶχαν προκύψει στὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία. Ἐκαμαν πολλὲς ἐφευρέσεις, κατασκεύασαν τελειότερα κανόνια καὶ ὠργάνωσαν καλύτερά τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο τους. Ἀμέσως φάνηκε τότε πὼς οἱ Τούρκοι δὲν μπορούσαν πιά νὰ μετρηθοῦν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς νίκησαν σὲ πολλὲς μάχες, τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ ἔσπασαν τὴ δύναμή τους.

Σὲ λίγο ἡ Ρωσία ἔγινε ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ περίφημος τσάρος Πέτρος ὁ μεγάλος (1689 1725) διωργάνωσε τὴ Ρωσία καὶ τὴν ἔκαμε μεγάλη δύναμη. Ἐφερε Εὐρωπαίους τεχνίτες στὸ κράτος του. Ὁ ἴδιος πῆγε στὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ ἰδῇ πὼς ἐργάζονται οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ ἔφερε στὸ κράτος του τὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό. Ἀπὸ τότε ἡ Ρω-

Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής
(1520—1566)

Ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους τῆς Τουρκίας. Στὸν καιρὸ
του ἡ Τουρκία εἶχε τὴν πῶς μεγάλη δύναμή της. Οἱ Εὐρωπαῖοι τὸν
ὠνόμασαν Σουλεϊμάν ὁ μεγαλοπρεπής.

σία πρόκοψε. Ἐκαμε δυνατό στρατὸ καὶ ἄρχισε φο-
βερὸ πόλεμο μετὰ τὴν Τουρκία. Ὅσοι ἀπὸ τὸ μεγάλο
Πέτρο ἢ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἔκαμε πολλοὺς
πολέμους μετὰ τοὺς Τούρκους, γιατί ἤθελε νὰ διώξη τὸ
σουλτάνο ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ νὰ γίνη ἡ ἴδια αὐτοκρά-
τειρα στὸ Βυζάντιο. Ἡ Ρωσία περισσότερο ἀπ' ὅλα
τὰ κράτη ἔδραψε τὴν Τουρκίαν καὶ ἔσπασε τὴ δύναμή
της. Ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ Τουρκία νὰ ξεπέφτει.

3. Τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων στὴν τούρ- κικὴ σκλαβιά.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ φανταστῇ κανεὶς συμφορὰ μεγα-
λύτερη ἀπ' αὐτὴ ποὺ ἔπαθε τὸ ἔθνος μας ἀφοῦ σκλα-
βώθηκε στοὺς Τούρκους.

Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἕλληνες, ἄλλους
τοὺς πούλησαν δούλους καὶ ἄλλους τοὺς ἔκαμαν μετὰ
βία μωαμεθανούς. Ἐτοὶ λιγότεφε ὁ ἑλληνικὸς πλη-
θυσμός. Ἐνῶ ἄλλοτε πολλὰ ἑκατομμύρια ἄνθρωποι
στὴν Εὐρώπῃ, στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική ἀκόμη
μιλοῦσαν τὰ ἑλληνικά, τώρα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα πε-
ριωρίστηκε σὲ λίγα μόνο ἑκατομμύρια.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν ἓνα σατανικὸ μέσο γιὰ νὰ κα-
ταπιεῖν τὸν ἄρρὸ τοῦ ἔθνους μας καὶ νὰ δυναμώσουν
τὸ δικό τους ἔθνος. Στρατολογοῦσαν τὰ πιὸ γερὰ
καὶ πιὸ δυνατὰ ἑλληνόπαιδα, τοὺς ἔδιναν τούρκικη
ἀνατροφή καὶ τὰ ἔκαναν στρατιῶτες. Μετὰ αὐτοὺς ἔκα-
ναν τὸ περίφημο τάγμα τῶν γενιτσάρων, ποὺ ἔγινε
μετὰ τὸν καιρὸ ὁ καλύτερος στρατὸς τοῦ σουλτάνου. Τὴ
στρατολογία αὐτὴ τῶν παιδιῶν τὴν ὀνομάζουν παι-
δομάζωμα.

Καταστροφὴ ἔπαθε καὶ ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων.
Οἱ Τούρκοι πῆραν τὰ καλύτερα κτήματα καὶ τὰ πιὸ εὖ

φορα χωράφια ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ καλύτερο μέρος τῆς γῆς ὁ σουλτάνος τὸ χάρισε στοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, γιὰ νὰ ζοῦνε οἱ ἴδιοι μετὰ τὰ εἰσοδήματα καὶ νὰ τρέφουν στρατιῶτες καὶ ἄλογα. Στοὺς Ἑλληνας ἀπόμειναν μόνο τὰ παράμερα, τὰ βουνήσια καὶ τὰ ξερὰ μέρη. Καὶ αὐτὰ ὅμως δὲνμποροῦσαν νὰ τὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ τὰ φροντίζουν ὅπως ἤθελαν, γιὰτὶ ἂν τὸ χωράφι τοὺς εἶχε ἀφθονα σπαρτὰ ἢ ἂν τὸ δέντρο εἶχε πλούσιους καρπούς, ξυπνοῦσε τὴν ἄρπαχτική ὄρεξιν τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι πῆραν τὶς ὡραιότερες ἐκκλησίαις καὶ τὶς ἔκαμαν τζαμιά καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἄρπαξαν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κτήματά τοὺς.

Ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἔπαθε καταστροφὴ ἀκόμη καὶ ἡ γῆ, τὰ δάση κόπηκαν ἢ κήκηκαν, τὰ χωράφια καὶ τὰ λιβάδια ρήμαξαν. Ἔτσι ἔπαθε σημαντικὴ καταστροφὴ ὁ δημόσιος πλοῦτος καὶ ἡ χώρα φτώχυνε. Οἱ Τούρκοι κατάστρεψαν τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει σὲ πολλὰ μέρη καὶ ἔκαμαν ἀσθέστη τ' ἀγάλματα καὶ τοὺς στύλους τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ναῶν γιὰ νὰ χτίσουν τὰ σπίτια τοὺς.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις φορολογοῦσε βαριὰ τοὺς χριστιανούς. Ἐπαιρνε πρῶτα τὸν κεφαλικὸ φόρο, τὸ χαράτσι, ὅπως τὸ ἔλεγαν, γιὰ νὰ δίνη στοὺς σκλάβους τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν. Ἐπαιρνε τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς γῆς, τὸ χρηματικὸ ἀντισώκωμα, γιὰτὶ δὲν στρατολογοῦσε τοὺς χριστιανούς.

Γενικὰ τῶν χριστιανῶν ἡ ζωὴ ἦταν ἀνυπόφορη. Οἱ Τούρκοι θεωροῦσαν τοὺς ὑποδουλωμένους Ἑλληνας σὰν τὸ πιὸ πρόστυχο πρᾶμα τοῦ κόσμου. Τοὺς ὠνόμαζαν ραγιαδες, δηλαδὴ κοπάδι, καὶ γκιοῦρηδες, δηλαδὴ ἄπιστους. Ὁ σουλτάνος καὶ οἱ πασάδες μετὰ τὴν παραμικρὴ αἰτία καὶ πολλὰς φορὲς χωρὶς αἰτία, σκό-

τωναν τοὺς προκρίτους, τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ κάποτε καὶ τὸν πατριάρχη. Ἡ ζωὴ λοιπὸν καὶ ἡ περιουσία τῶν χριστιανῶν ἦταν στὴ διάκριση τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸ οἱ σκλαδωμένοι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὸ χαρακτῆρα τους. Ἀπόφευγαν κάθε ἐπίδειξη, φοβοῦνταν νὰ χτίσουν ὠραῖα σπίτια, δὲν ἀνοίγαν παράθυρα στὸ δρόμο, δὲν ἔντυναν καλὰ καὶ δὲ στόλιζαν τὰ παιδιὰ τους, γιατί ἦταν κίνδυνος νὰ τ' ἀρπάξουν οἱ Τούρκοι. Τέτοια ταπεινὴ καὶ κακομοιριασμένη ζωὴ πέρασαν οἱ πρόγονοί μας τέσσερις αἰῶνες.

Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἔδρισκαν τρόπο νὰ φύγουν, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔφυγαν οἱ πλουσιώτεροι, οἱ ἐξυπνότεροι καὶ οἱ τολμηρότεροι. Ὅλη σχεδὸν ἡ ἐλληνικὴ ἀριστοκρατία ἢ σκοτώθηκε ἢ ἔφυγε σὲ ξένες χώρες. Ἐφυγαν ἀκόμη καὶ οἱ λόγιοι, ποὺ πῆγαν στὴν Ἰταλία καὶ δίδαξαν ἐκεῖ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Ἔτσι στὴν Ἑλλάδα ἔμεινε μόνο ὁ ἀμόρφωτος πληθυσμός, καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν ἦταν εὐχάριστο γιὰ τὴν πατρίδα μας.

4. Πῶς γλίτωσε τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἔπαθαν μεγάλες συμφορὲς στὰ χρόνια τῆς σκλαδιᾶς, ἀλλὰ τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος δὲ χάθηκε.

Οἱ Τούρκοι, ὅταν ἤρθαν στὴν Εὐρώπη, ἦταν πρὸ πάντων πολεμιστὲς. Καταγίνονταν μόνο στὰ πολεμικὰ καὶ τὸ εἶχαν γιὰ ἐξευτελιστικὸ νὰ κάμνουν ἄλλη τέχνη, ἐμπόριο, ναυτιλία, ἢ γεωργία. Εἶχαν ὅμως ἀνάγκη ἀπὸ τεχνίτες κι ἐμπόρους, ἀπὸ ναῦτες καὶ γεωργούς. Γι' αὐτὸ ἄφησαν τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανούς νὰ ζοῦν, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἦταν τεχνί-

τες, ἔμποροι, ναῦτες καὶ γεωργοί.

— Ἀλλὰ οἱ ἐργασίες τῶν Ἑλλήνων δὲν τοὺς πρό-
φύλαξαν μόνο ἀπὸ τὴν καταστροφή· τοὺς ἔκαμαν καὶ
νὰ ξεχωρίζουν τὸν ἑαυτό τους ὁλοένα περισσότερο ἀπὸ
τοὺς Τούρκους. Οἱ ἐμπορευόμενοι, ποὺ ἔδλεπαν τοὺς
πολιτισμένους τόπους τῆς Εὐρώπης καὶ ἀποχτοῦσαν
ὁλοένα περισσότερη μὀρφωση, ἐνιωθάν πόσο ψηλότερα
στέκουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸν πολιτισμὸ καὶ ποιὸ
χάσμα τοὺς χώριζε ἀπ' αὐτούς. Βλέποντας πὼς ἡ μὀρ-
φωση καὶ ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παιδείας,
προσπαθοῦσαν νὰ κάμουν καὶ στὸν τόπο τους σχολεῖα,
γιὰ νὰ μποροῦν καὶ τὰ παιδιὰ τους νὰ ξεχωρίζουν πε-
ρισσότερο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀνά-
πτυξη τοῦ ἐμπορίου πρόκοψε πολὺ καὶ τὸ ναυτικὸ, καὶ
θὰ ἰδοῦμε ἀργότερα πόσο ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ναυτικοῦ
ὠφέλησε τοὺς σκλαθωμένους Ἑλληνες.

Ἀλλὰ καὶ τὰ παθήματα ποὺ ὑπόφεραν οἱ Ἕλλη-
νες ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τοὺς ἔκαμαν νὰ ξεχωρίζουν
ὁλοένα περισσότερο ἀπ' αὐτούς. Θὰ ἰδοῦμε ἀργότερα
ἀκόμη πὼς πολλοὶ ὑπερήφανοι Ἕλληνες, ποὺ δὲν
μποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν ταπεινὴ ζωὴ τῆς σκλα-
διᾶς, ζοῦσαν μακριὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ εἶχαν
παντοτινὸ πόλεμο μὲ αὐτούς, καὶ πὼς αὐτοὶ οἱ ἀν-
τρεῖοι Ἕλληνες ἀποτέλεσαν τὴν πρώτη πολεμικὴ δύ-
ναμη τοῦ σκλαθωμένου ἔθνους. —

Ἐπειτα δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὼς τὸ τουρκικὸ
κράτος δὲν ἦταν ὅπως τὰ σημερινὰ κράτη. Δὲν εἶχε οὔτε
δρόμους οὔτε ταχτικὴ συγκοινωνία οὔτε μορφωμένους
ὑπαλλήλους, ὥστε νὰ μπορῇ ἡ πρωτεύουσα νὰ διοικῇ
τὸ κράτος καὶ νὰ προφταίνῃ ὅλες τὶς ὑποθέσεις του.
Κάθε τόπος ἔπρεπε νὰ φροντίζῃ γιὰ τὶς δικές του
δουλειές. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι ἀφήναν τὶς διαφορές

πόλεις καὶ τὰ χωριά νὰ διοικοῦνται μόνα τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ εὐκολυνόταν ἡ διοίκηση καὶ τὸ κράτος δὲν ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ διατηρῇ πολλοὺς ὑπαλλήλους.

Ἔτσι ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι τοὺς Ἕλληνες νὰ φροντίζουν οἱ ἴδιοι γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ τόπου τους. Κάθε πόλη καὶ κάθε χωριὸ κυβερνιόταν μόνο του. Στὰ περισσότερα μέρη οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν οὔτε διοικητὴ οὔτε στρατό. Τοὺς ἔφτανε νὰ παίρνουν ταχτικά τοὺς φόρους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες.

— Ἐνῶ ἔτσι κάθε πόλη καὶ κάθε χωριὸ ἐλληνικὸ κυβερνιόταν μόνο του, χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τῶν Τούρκων, ὅμως ὅλες πέρα καὶ πέρα ἀναγνώριζαν, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως παρακάτω, γι' ἀρχηγό τους τὸν πατριάρχη τῆς Πόλης.

Ὅλα αὐτὰ ποὺ εἶδαμε, οἱ ἐργασίες τῶν Ἑλλήνων, ἡ παιδεία τους, τὰ παθήματά τους, ἡ αὐτοδιοίκησή τους, ἡ συνένωσή τους κάτω ἀπὸ τὴ σκεπὴ τοῦ πατριάρχου, τοὺς ἔκαμαν νὰ νιώσουν πολὺ νωρὶς πὺς ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος, πὺς ἔχουν τὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ τὸν ἴδιο ἐχθρό, τὸν Τοῦρκο. Εὐπνήσαν δηλαδὴ στὴν ψυχὴ τους τὴν ἐθνικὴ συνείδηση. —

Β. Ἡ ἐκκλησία.

Ἰστέρα ἀπὸ τὴ φοδερὴ καταστροφὴ τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος δέθηκε σφιχτότερα μὲ τὴν ἐκκλησίαν του. Ἀρχηγούς του θεωροῦσε στὰ σκληρὰ χρόνια τῆς σκλαβίας τὸν πατριάρχη καὶ τοὺς ἀρχιεπισκόπους. Εἶχε μεγάλο σεβασμὸ καὶ ὑπακοή σ' αὐτούς. Μὰ καὶ ὁ σουλτάνος καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀναγνώριζαν γι' ἀρχηγούς τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους τὸν πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους ἀνωτέρους κληρικούς.

Ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ὁ Μωάμεθ πρόσταξε τοὺς Ἑλληνας νὰ ἐκλέξουν νέο πατριάρχη, ἐπειδὴ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος χήρευε. Ἐτοί ἐκλέχτηκε ἀπὸ τοὺς λίγους ἀρχιεπισκόπους καὶ προκρίτους ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ὁ **Γεννάδιος**. Αὐτὸν ἤθελε ὁ Μωάμεθ, γιατί ἦταν ἐνάντιος στὴν ἔνωση τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴ δυτική. Ὁ σουλτάνος εἶχε πάντα τὸ φόβο μήπως συνεννοηθοῦν οἱ ὀρθόδοξοι μετὰ τὸν πάπα καὶ ἔρθουν οἱ Εὐρωπαῖοι μετὰ στρατὸ νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὅσο ἦταν λοιπὸν ὁ Γεννάδιος στὸν πατριαρχικὸ θρόνο, δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ συνεννόηση μετὰ τὸν πάπα.

Ἡ στέψη τοῦ Γενναδίου ἔγινε μετὰ ὅλη τὴ λαμπρότητα, μετὰ ὅση γινόταν ἡ στέψη τῶν πατριαρχῶν στὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο πῆγε ὁ Γεννάδιος στὸ παλάτι τοῦ Μωάμεθ, ὅπου ὁ σουλτάνος τοῦ ἔκαμε μεγαλοπρεπέστατο δεῖπνο. Ὑστερα τὸν κατέδασε ὡς τὴν αὐλή, τοῦ ὑποσχέθηκε πὺς θὰ ἔχῃ τὴ φιλία καὶ τὴν εὐνοιά του καὶ ὅλα τὰ προνόμια ποὺ εἶχε στὸν καιρὸ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, τὸν ἐβοήθησε ν' ἀνεβῇ σὲ ἄσπρο ἄλογο καὶ τὸν ἔστειλε στὸ πατριαρχεῖο μετὰ συνοδεία Τούρκων μεγιστάνων. Καὶ ἀργότερα ὁ σουλτάνος ἔκαμε πολλὰς περιποιήσεις στὸν πατριάρχη καὶ στοὺς ἀρχιεπισκόπους, γιατί νόμιζε πὺς μετὰ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἔμεναν πιστοὶ στὴ βασιλεία του.

Ὁ πατριάρχης ἀπόκτησε μεγάλη δύναμη. Ἦταν πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὅχι μόνο τῶν Ἑλλήνων, παρὰ καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν τῆς μεγάλης τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Ἀλβανίας. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἦταν Ἑλληνας,

γιατί οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγαλύτερη μόρφωση ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς τῆς Τουρκίας. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες κυθέρνησαν πολλές ἑκατοντάδες χρόνια τοὺς ὀρθόδοξους χριστιανούς τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Οἱ ἀρχιεπίσκοποι εἶχαν μεγάλη δύναμη στὴν ἐπαρχία τους. Οἱ Τοῦρκοι διοικητὲς τοὺς ἔδειχναν μεγάλο σεβασμό, συνεννοοῦνταν μαζί τους γιὰ τὴ διοίκηση καὶ πολλές φορές οἱ ἀρχιεπίσκοποι εἶχαν τὴ δύναμη νὰ γλιτώσουν ἀπὸ φυλακὴ καὶ ἀπὸ θάνατο τοὺς χριστιανούς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ πιάνουν καὶ νὰ φυλακίζουν τοὺς κληρικούς, οὔτε νὰ τοὺς δικάζουν στὰ δικαστήριά τους· τοὺς δικάζαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἢ ὁ πατριάρχης. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι δικάζαν τὶς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν γιὰ τοὺς γάμους, τὰ διαζύγια καὶ τὶς κληρονομίες. Αὐτῶν τῶν ὑποθέσεων τὰ δικαστήρια τὰ ἔλεγαν πνευματικὰ δικαστήρια. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὰ τουρκικὰ δικαστήρια κατάφευγαν καὶ γι' ἄλλα ζητήματά τους στὰ πνευματικὰ δικαστήρια, καὶ γενικὰ προσπαθοῦσαν νὰ λύνουν ἀναμεταξύ τους τὶς διαφορές. Ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας τὰ ὠνόμασαν ἐκκλησιαστικὰ προνόμια.

— Τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια, ποὺ ἔνωναν τοὺς Ἕλληνες σφιχτὰ μὲ τὴν ἐκκλησίαν τους καὶ τοὺς ἀρχηγούς της, τοὺς ἔνωναν καὶ ἀναμεταξύ τους καὶ δυνάμωναν τὴν ἐθνικὴ τους συνείδηση. —

6. Τὸ πατριαρχεῖο. Οἱ φαναριῶτες.

Τὸ πατριαρχεῖο, ἀφοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀγιά Σοφιά καὶ ἀπὸ ἄλλες μεγάλες ἐκκλησίες ποὺ οἱ Τοῦρκοι τὶς ἔκαμαν ἔξαμιά, βρῆκε καταφύγιο στὸ Φανάρι, μιά συνοικία στὴ νότια ἀκρογιαλιά τοῦ Κερατίου

κόλπου. Τὸ Φανάρι ἦταν τότε ἀπὸ τὶς φτωχότερες καὶ ἀσχημότερες συνοικίαι τῆς Πόλης, μὲ δρόμους στενοὺς

Φαναριώτης.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες τῆς Μολδαβίας, ὁ πατέρας τοῦ Ἀλεξ.
Υψηλάντη. Εἶναι ντυμένος ὅπως οἱ Τούρκοι μεγιστάνες.

καὶ σκοτεινοὺς καὶ σπίτια παλιά. Ἡ πατριαρχικὴ ἐκ-
κλησία ἦταν μικρὴ καὶ σκοτεινὴ καὶ ἡ κατοικία τοῦ
πατριάρχου δὲν εἶχε τίποτε ξεχωριστό.

Ἀλλὰ τὸ Φανάρι ἔγινε τὸ ἐθνικὸ κέντρο τοῦ τουρκοκρατημένου ἑλληνισμοῦ. Πρὸς αὐτὸ γύρισαν τὰ βλέμματα τοὺς ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περίμεναν τὴ σωτηρίαν τοὺς ὕστερ' ἀπὸ τὴν τραγικὴ καταστροφή. Ἐκεῖ μαζεύτηκαν οἱ ἔξυπνότεροι καὶ πρὸ μορφωμένοι Ἕλληνες, ὅσοι μποροῦσαν νὰ προσφέρουν κάποια ὑπηρεσία στὸ ἔθνος. Ἡ παλιά καὶ φτωχὴ συνουσία πῆρε ζωὴ καὶ κίνηση. Οἱ τελετὲς τῆς ἐκκλησίας διατηροῦσαν κάτι ἀπὸ τὴν παλιὰ λαμπρότητα καὶ ἡ μέρα τοῦ Πάσχα θύμιζε στοὺς Ἕλληνες παλιὰς δοξασμένες μέρες.

Οἱ πρὸ ἔξυπνοι καὶ οἱ πρὸ γραμματισμένοι γίνονταν τότε κληρικοί, γιὰ τὸ ἱερατικὸ ἔνδυμα τοὺς ἐξασφάλιζε ἀπὸ τὴς αὐθαιρέσιες τῶν Τούρκων. Στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς φάνηκαν πατριάρχες καὶ ἀρχιεπίσκοποι, με ἀξιόλογη ἀνάπτυξη καὶ με διπλωματικὴ ἱκανότητα. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς κληρικούς, στὸ Φανάρι καὶ στὴν πατριαρχικὴ αὐλὴ διακρίθηκαν καὶ πολλοὶ κοσμικοί. Οἱ περισσότεροι ἦταν ἀπὸ νέες οἰκογένειες, ποὺ ἤρθαν στὸ Φανάρι ἀπ' ὅλα μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ πλούτησαν καὶ ἀναπτύχθηκαν καὶ πῆραν σημαντικὸ μέρος στὴ διοίκηση τῆς ἐκκλησίας. Οἱ οἰκογένειες αὐτὲς σχημάτισαν τὴ νέα ἀριστοκρατία τῶν Ἑλλήνων, γιὰ τὴν παλιὰ ἀριστοκρατία, καθὼς εἶδαμε, εἶχε χαθῇ ὁλότελα. Οἱ νέοι αὐτοὶ εὐγενεῖς ὠνομάστηκαν φαναριῶτες.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φαναριῶτες ἦταν ἔξυπνοι, μάθαιναν ξένες γλῶσσες καὶ γνώριζαν τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ οἱ σουλτάνοι τοὺς μεταχειρίζονταν σὲ ἀνώτερες ὑπηρεσίες. Τοὺς διώριζαν διερμηνεῖς, ποὺ λέγονταν μεγάλοι διερμηνεῖς (δραγουμάνοι), καὶ πρέσβεις. Ἀργότερα διωρίζονταν οἱ

φαναριώτες ήγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ στὴ Μολδαβία. Οἱ μεγαλύτερες καὶ γνωστότερες φαναριώτικες οἰκογένειες εἶναι οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ὑψηλάντες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Μουσοῦροι κ. ᾧ.

Οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ φαναριώτες ἦταν, μποροῦμε νὰ ποῦμε, οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων. Μὰ οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ζοῦσαν μέσα σὲ παντοτινοὺς κινδύνους. Ὁ σουλτάνος, ὁ βεζίρης του καὶ οἱ πασάδες του γιὰ τὴν παρಾಮικρὴ αἰτία ἄρπαζαν τὴν περιουσία τους, τοὺς φυλάκιζαν ἢ τοὺς σκότωναν.

γ. Οἱ κοινότητες

Οἱ Τούρκοι ἄφησαν τοὺς Ἕλληνες νὰ κυβερνοῦν μόνοι τὶς ὑποθέσεις τους. Κάθε χωριὸ καὶ κάθε πόλη ἀποτελοῦσε μιὰ κοινότητα. Ἡ κοινότητα ὠρίζε μιὰ ἐπιτροπὴ ποὺ φρόντιζε γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, δηλαδὴ γιὰ τὶς ἐκκλησίες, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ τὶς βρύσες, γιὰ τὰ νεκροταφεῖα κτλ. Κυρίως ὅμως ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν ὑποχρέωση νὰ εἰσπράττει τοὺς φόρους ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς παραδίδῃ στὸν Τούρκο εἰσπράκτορα τῶν φόρων, ποὺ ἐρχόταν μία ἢ δύο φορές τὸ χρόνο. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνηση ὠρίζε ἓνα ποσὸ χρηματικὸ γιὰ κάθε κοινότητα, καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸ πληρώσῃ ὁλόκληρο καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ τὸ εἰσπράξῃ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ὠνομαζόταν δημογεροντία. Τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ πλουσιώτεροι καὶ οἱ ἰσχυρότεροι κάτοικοι, ποὺ τοὺς ὠνόμαζαν προεστοὺς, προκρίτους καὶ δημογέροντες. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἔλεγαν κοτσαμπάσηδες.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν λοιπὸν τὸ δικαίωμα νὰ διοικοῦν μόνοι τὴν κοινότητά τους. Συντηροῦσαν τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ σχολεῖα τους, εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ μι-

λοῦν καὶ νὰ διδάσκουν τὴ γλῶσσα τους. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ τὰ ὠνόμασαν πολιτικά προνόμια.

Μερικὲς κοινότητες εἶχαν περισσότερα προνόμια. Ἡ Μάνη π.χ. στὴ νότια ἄκρη τῆς Πελοποννήσου εἶχε σωστὴ αὐτονομία. Τὴν κυβερνοῦσε ἓνας ντόπιος ἄρχοντας ποὺ τὸν ἐδιόριζε ὁ σουλτάνος καὶ εἶχε ὑποχρέωση μονάχα νὰ πληρώνῃ ἓνα μικρὸ φόρο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Μάνης λεγόταν μπέηδες. Τὰ δυὸ νησιά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἡ Ὑδρα καὶ οἱ Σπέτσες, καθὼς καὶ τὰ Ψαρά, ποὺ τὰ ἔλεγαν ναυτικά νησιά, κυβερνιοῦνταν μόνονα τους. Μόνον ποὺ εἶχαν ὑποχρέωση νὰ πληρώνουν φόρο στὸν τοῦρκο ναύαρχο (καπετὰν πασά) καὶ νὰ στέλνουν μερικοὺς ναῦτες γιὰ τὸν τουρκικὸ στόλο. Στὴ νότια Ἡπειρο πάνω στὰ δύσβατα βουνὰ ἦταν μιὰ στρατιωτικὴ κοινότητα, τὸ περίφημο Σούλι, ποὺ κυβερνιοῦταν μόνον του καὶ πλήρωνε μικρὸ φόρο στὸ σουλτάνο. Ἀνεξαρτησία εἶχαν καὶ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης.

— Οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ τὰ πολιτικά τους προνόμια, μὲ τὴν αὐτοδιοίκησίν τους, ἔνωσαν ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα περισσότερο πῶς ἀποτελοῦν ξεχωριστὸ ἔθνος, ἔθνος μὲ δικὰ του ἰδανικά καὶ ἀντίπαλο τοῦ τουρκικοῦ. —

10. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες.

Σὲ πολλὰ μέρη οἱ Τοῦρκοι ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες ὅχι μόνον νὰ κυβερνοῦν τὰ κοινοτικά παρὰ καὶ νὰ φυλάγουν οἱ ἴδιοι τὸν τόπο. Στὸ τουρκικὸ κράτος δὲν εἶχε καθὼς στὰ σημερινὰ κράτη τάξη καὶ ἀσφάλεια. Στ' ἀπόκεντρα καὶ βουνήσια μέρη, ὅπως στ' Ἀγραφα, στὸν λυμπο, στὸ Ἐηρόμερο καὶ ἄλλοι δὲν εἶχε οὔτε ἀστυνομία οὔτε στρατό. Ἐκεῖ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦταν λίγοι.

Γι' αὐτὸ τῇ φύλαξῃ αὐτῶν τῶν μερῶν τὴν ἄφηνε ὁ σουλτάνος στοὺς ντόπιους χριστιανούς, πού ὠνομάζονταν ἀρματολοὶ καὶ εἶχαν ἐπάγγελμα τὰ πολεμικά. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρματολῶν ὀνομάζονταν καπεταναῖοι.

Στοὺς κάμπους ὅμως καὶ στὶς πολιτεῖες, ὅπου ἦταν περισσότεροι Τούρκοι, βασάνιζαν τοὺς χριστιανούς, ἄρπαζαν τὴν περιουσία τους καὶ τοὺς ἔκαναν χίλια κακά. Ὅσοι λοιπὸν δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν τυραννία τῶν Τούρκων, ὅσοι αἰσθάνονταν ἀντρίκεια καρδιά στὸ στήθος τους, ἔφευγαν στὰ βουνὰ καὶ γίνονταν ἀντάρτες· ἔτσι ἐκεῖνος πού ὡς ἐχτὲς ἦταν σκλάβος τοῦ Τούρκου, τώρα γίνεταν ἐπίφοδος ἐχθρός. Λήστευαν τοὺς Τούρκους, ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τους καὶ τοὺς ζημίωναν μὲ κάθε τρόπο. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν κλέφτες.

Τῇ ληστεία δὲν τὴν εἶχαν τότε γιὰ ντροπή. Ἰσια ἴσια τὸ εἶχαν τιμὴ τους νὰ ζημιώνουν τοὺς Τούρκους. Ὁ λαὸς ἄκουε μὲ ἀνακούφιση τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, τοὺς συμπαθοῦσε καὶ τοὺς ὕψωνε σὲ ἥρωες μέσα στὴ φαντασία του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κλέφτες ἦταν ἀνθρώποι τολμηρότατοι καὶ ἔκαμαν ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα, ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα ὁ κλέφτης τοῦ Ὀλυμποῦ Βλαχάδας, ὁ περίφημος Κατσαντώνης, ὁ Ἀντρίτσος καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι στὴν Πελοπόννησο.

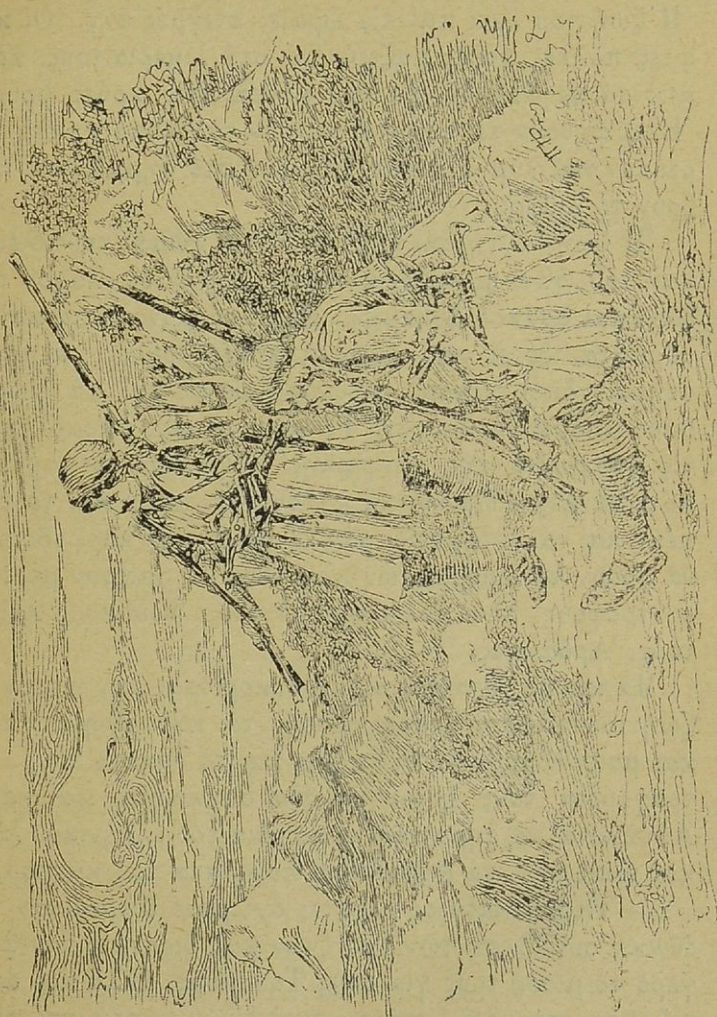
Οἱ Τούρκοι κυνηγοῦσαν μὲ πείσμα τοὺς κλέφτες, τοὺς βασάνιζαν καὶ τοὺς σκότωναν ὅταν τοὺς ἐπιαναν. Πολλὲς φορὲς ὅμως τοὺς κολάκευαν καὶ τοὺς διώριζαν φύλακες στὰ ὄρεινὰ μέρη, τοὺς ἔκαναν δηλαδὴ ἀρματολούς. Οἱ κλέφτες ὅμως καὶ οἱ φύλακες εἶχαν μεγάλη συμπάθεια μεταξύ τους, γιατί καὶ οἱ δυὸ ἦταν Ἕλληνες καὶ χριστιανοί, καὶ οἱ δυὸ μισοῦσαν τοὺς Τούρκους. Οὕτε εἶχε μεγάλη διαφορὰ μεταξύ τους, γιατί ὁ σημε-

ρινὸς ἄρματολὸς μπορούσε αὔριο νὰ γίνη κλέφτης. Γιὰ αὐτὸ τὰ ὀνόματα ἄρματολὸς καὶ κλέφτης κατάντησαν νὰ σημαίνουν τὸ ἴδιο.

10. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν. — Τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Στοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἦταν λοιπὸν σω-
στὴ ἀναρχία στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦσαν
ὠπλισμένοι μακριὰ ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά, σὲ παντο-
τινὸ σχεδὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἀνθρώ-
πους αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς θεώρησε ἐθνικοὺς
ἥρωες.

Οἱ κλέφτες ἦταν περήφανοι, γιατί ξεφεύγαν τὴν
τυραννίαν τῶν Τούρκων καὶ πολλὰς φορές κατῴρθωναν
νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν γιὰ ὅσα κακὰ ἔκαναν στοὺς χρι-
στιανούς. Κατοικία τους ἦ ἡ λιμέρι τους, ὅπως ἔλε-
γαν αὐτοί, ἦταν τὰ ψηλά καὶ δυσκολοζύγωτα βουνά
καὶ τὰ δάση. Ὁ κλέφτης ἀγαπᾷ μὲ παθος τὴ φύση.
Ἀδέρφια του ἔχει τὰ βράχια καὶ συγγενεῖς τὰ δέντρα.
Θέλει νὰ τὸν κοιμίζουσιν οἱ πέρδικες, νὰ τὸν ξυπνοῦν
τ' ἀηδόνια. Ἡ ζωὴ του εἶναι σκληρὴ καὶ γεμάτη κιν-
δύνους. Ἐνας κλέφτης παραπονιέται πῶς ἔκαμε δώ-
δεκα χρόνους καπετάνιος καὶ δὲν ἔφαγε ζεστὸ ψωμί,
δὲν πλάγιασε σὲ στρῶμα, δὲ χόρτασε τοῦ ὕπνου τὴ
γλυκάδα. Εἶχε τὸ χέρι του προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί
του στρῶμα. Ποτέ του δὲν ἄλλαξε καὶ δὲν ἀσπροφό-
ρεσε. Ὀλημερίς εἶχε πόλεμο καὶ τὴ νύχτα καραούλι.
Ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ ὑποφέρει μ' εὐχαρίστηση καὶ τὸ
ἔχει καμάρι πὺ εἶναι ἀνεξάρτητος, προτιμᾷ ν' ἀφήσῃ
κάθε ἀνάπαυση καὶ ὅλα τὰ πλούσια ἐπαγγέλματα, καὶ
νὰ γίνη ἄρματολὸς καὶ κλέφτης, «σκλάβο νὰ μὴ τὸν
λένε». Γι' αὐτὸ ἀγαπᾷ τὸ σπαθί του, «ποῦ τόχει κα-

Ἀρματολοί καὶ κλέφτες.

μάρι ἢ λεβεντιά κι ὁ κλέφτης περηφάνεια», γιατί αὐτὸ τοῦ δίνει τὴν ἀνεξαρτησία.

Ὁ κλέφτης ὅταν δὲν πολεμᾷ γυμνάζεται στὰ ὅπλα. Ἡ ζωὴ του ἔχει καὶ τίς ὥραιες στιγμὲς της. Οἱ κλέφτες πολλὲς φορές μαζεύονται στὰ λιμέρια τους, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα καὶ κοντὰ στὶς κρύες βρύσες. Ἐκεῖ φήνουν τὰ σφαχτά, πίνουν τὸ γλυκὸ κρασί, χορεύουν καὶ γυμνάζονται. Ρίχνουν στὸ σημάδι καὶ παίζουν τὸ λιθάρι.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ σκληραγωγεῖ τὸ σῶμα τοῦ κλέφτη καὶ τοῦ δίνει μεγάλη ἀντοχή. Τοῦ δίνει «λαγοῦ ποδάρι καὶ δράκου δύναμη». Ἑρεῖ τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα, ξέρεῖ ποῦ εἶναι οἱ κρύες βρύσες, τὰ μοναστήρια, ὅπου μπορεῖ νὰ πάρῃ φωμί, καὶ τὰ χωριά, ὅπου μπορεῖ νὰ κρυφτῇ. Γι' αὐτὸ οἱ νέοι παραδλέπουν τίς δυσκολίες τῆς κλέφτικης ζωῆς καὶ ὀνειρεύονται πότε νὰ μεγαλώσουν, νὰ πάρουν τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι, καὶ νὰ πεταχτοῦν σὰν τὸ πουλί στὰ κορφοβούνια, νὰ βροῦν τὰ λιμέρια τῶν κλεφτῶν, νὰ σμίξουν μὲ τοὺς συντρόφους, ποῦ πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Μὰ καὶ οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια λαχταροῦν τὴ ζωὴ τῶν κλεφτῶν, τραγουδοῦν τὰ κατορθώματά τους καὶ μοιρολογοῦν τὴ δυστυχία καὶ τὸ θάνατό τους. Τὰ τραγούδια τους ἔχουν μεγάλη συγκίνηση καὶ χάρη. Αὐτὰ εἶναι τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποιήματα τοῦ κόσμου.

— Ἐτοί λοιπὸν οἱ κλέφτες ὅχι μόνο δυνάμωσαν τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τῶν Ἑλλήνων καὶ διατηροῦσαν φλογερὸ τὸ μῖσος τους γιὰ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦσαν σπουδαία στρατιωτικὴ δύναμη, ποῦ μπορούσε νὰ τὴ μεταχειριστῇ τὸ σκλαβωμένο ἔθνος, ὅταν θὰ τὸ κηλοῦσε ἡ ἀνάγκη.—

ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ

11. Ἀναγέννηση τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Ἀφοῦ τὸ ἔθνος μας ὑποδουλώθηκε στοὺς Τούρκους, φτώχυνε πολύ. Οἱ Τούρκοι, καθὼς εἶδαμε, ἄρπαξαν τὶς περιουσίες τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ καλύτερα κτήματά τους. Γιὰ νὰ προκόψουν ὁμῶς τὰ ἔθνη, χρειάζεται ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα νὰ εἶναι καὶ πλούσια. Γιὰ κακὴ τύχη τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος ἔζησε μέσα στὴ φτώχεια καὶ στὶς στερήσεις πάρα πολλὰ χρόνια. Ἀργότερα ὁμῶς ἔγινε κάτι πολὺ σπουδαῖο, πὺ αὐξήσε τὸν πλοῦτο τῶν Ἑλλήνων, πὺ τοὺς δυνάμωσε καὶ τοὺς ἔδωσε θάρρος.

Τὸ 18^ο αἰῶνα δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες δημιούργησαν ἐμπορικὸ ναυτικὸ. Μερικὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου ἀπόκτησαν πολλὰ πλοῖα καὶ ἄρχισαν νὰ κάνουν σπουδαῖο ἐμπόριο. Τὰ νησιὰ αὐτὰ εἶναι ἡ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες, τὰ Παρά, ἡ Κάσος, ἡ Μύκονος κ. ἄ.

Εἶναι πολὺ περιέργη ἡ ἱστορία τῆς Ὑδρας. Οἱ κάτοικοί τῆς ἦταν χριστιανοὶ Ἀρβανῖτες, πὺ κατοικοῦσαν ἄλλοτε στὴν Ἠπειρο. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἔδιωξαν οἱ Τούρκοι, καὶ ἀφοῦ περιπλανήθηκαν σὲ διάφορα μέρη, κατέβηκαν στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ὑδρα, πὺ ὡς τότε δὲν εἶχε οὔτε ὄνομα οὔτε καμιὰ σπουδαιότητα. Ἐκεῖ ἔγιναν ναυτικοί. Στὴν

ἀρχὴ ἔφτιασαν μερικὰ μικρὰ καὶ ἄτεχνα ἱστιοφόρα καὶ μὲ αὐτὰ ἔκαναν ταξίδια στ' ἄλλα νησιά. Σὲ λίγο ὅμως πῆραν παράδειγμα τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα καὶ ἔκαμαν καὶ αὐτοὶ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα. Τέλος ἀφοῦ πλούησαν ἀρκετά, παράγγειλαν πλοῖα στὰ εὐρωπαϊκὰ ναυπηγεῖα. Ἀπὸ τότε οἱ Ὑδραῖοι ταξίδευαν σὲ ὁλόκληρη τὴ Μεσόγειο καὶ πολλὰ ὑδραῖικα καράβια ἔφτασαν ὡς τὴν Ἀμερική.

Τὸ παράδειγμα τῶν Ὑδραίων τὸ ἀκολούθησαν τὰ ἄλλα νησιά καὶ σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες ἀπόχτησαν ἀξιόλογο ναυτικό. Τὰ ἐλληνικὰ καράβια ταξίδευαν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς Μαύρης θάλασσας ὡς τὸ Γιβραλτάρ. Ἀπὸ τοὺς λιμένες τῆς Ρωσίας ἔπαιρναν τὸ σιτάρι καὶ τὸ πηγαινταν στὸς λιμένες τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπ' ἐκεῖ φόρωναν βιομηχανικὰ προϊόντα, ὑφάσματα, γυαλικά, οἰκιακὰ σκεύη, κοσμήματα κτλ. καὶ τὰ ἔφερναν στὴν ἀνατολή. Ἔτσι πῆρε μεγάλη ἀνάπτυξη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν Ἑλλήνων.

Στὰ 1774, ὅστερ' ἀπὸ ἓνα μεγάλο πόλεμο, ποὺ ἔκαμε ἡ Ρωσία μὲ τὴν Τουρκία, ἔγινε ἐμπορικὴ συνθήκη μεταξύ τους, ποὺ ἔδινε τὸ δικαίωμα στὰ ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν μὲ ρωσικὴ σημαία. Ἀπὸ τότε πρόκοψε ἀκόμη περισσότερο τὸ ναυτικό καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν ἐμπορικὰ κατασμήματα στὰ κυριώτερα λιμάνια τῆς Εὐρώπης, στὸ Τριέστι, στὸ Λονδίνο, στὴ Μασσαλία, στὴν Ὁδησσὸ καὶ ἄλλοι.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ πλούτησαν πολὺ στὰ χρόνια ποὺ ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση εἶχε ἀναστατώσει τὴν Εὐρώπη καὶ ἀργότερα τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Ναπολέοντας ἔκαμε τοὺς μεγάλους πολέμους του. Ἡ Ἀγγλία, ποὺ εἶχε τότε πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία ἀπόκλεισε τὰ παράλια τῆς

Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀφηφώντας τοὺς κινδύνους πήγαιναν τρόφιμα, σιτάρη καὶ ἀποικιακὰ στὴν Εὐρώπην καὶ τὰ πούλουσαν σὲ μεγάλες τιμές. Ἔτσι πλούτησαν οἱ ναυτικοὶ τῶν νησιῶν καὶ λένε πῶς οἱ καραδοκῦργες γέμισαν μὲ φλουριά τις στέρνες τους.

Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦταν ὦπλισμένα μὲ κανόνια, γιατί τῇ θάλασσᾳ τὴν τρομοκρατοῦσαν οἱ Ἀλγερινοὶ πειρατές, οἱ κουρσάροι, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, καὶ οἱ ναῦτες εἶχαν συνηθίσει στίς συμπλοκὰς καὶ τὰ πλοῖα μπορούσαν εὐκολὰ νὰ μεταβληθοῦν σὲ πολεμικά.

— Ὅτ᾽ ἴδουμὲ στὸ ἀκόλουθο κεφάλαιο πόσο βοήθησε ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ν' ἀναπτυχθῇ ἡ ἐθνικὴ συνείδηση καὶ ἡ μόρφωση τῶν Ἑλλήνων. Μὰ ἀπὸ τώρα ἐννοοῦμε, πῶς τὸ ἐμπειροπόλεμο ἐλληνικὸ ναυτικὸ θὰ μπορούσε νὰ χρησιμέψῃ σημαντικὰ στοὺς Ἕλληνες, ἀν ἀποφάσιζαν νὰ τὰ βάλουν μὲ τοὺς Τούρκους. —

11. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους στὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας.

Ὡς διακόσια χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση, ὅλον τὸ 16^ο καὶ τὸ 17^ο αἰῶνα, τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα ἦταν πολὺ σπάνια, γιατί οἱ Τούρκοι δὲν ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες νὰ διατηροῦν σχολεῖα. Σὲ πολλὰ μέρη ὅμως οἱ παπάδες καὶ οἱ καλόγεροι μάζευαν κρυφὰ τὰ παιδιὰ στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στὰ μοναστήρια καὶ τὰ μάθαιναν ἀνάγνωση, γραφὴ καὶ τροπάρια ἐκκλησιαστικά. Αὐτὰ τὰ ὠνόμαζαν κρυφὰ σχολεῖα.

Ἀργότερα ὅμως οἱ Τούρκοι ἄφησαν κάποιαν ἐλευθερίαν. Καὶ ἀκριβῶς σ' αὐτὸν τὸν καιρὸ εἶχαν ἀρχίσει οἱ Ἕλληνες νὰ προσδεύουν ὅλο καὶ περισσότερο στὸν

πολιτισμό και να πλουτίζουν, αφού πρόκοψαν στο έμποριο και στη ναυτιλία. Τότε πίστεψαν πως μπορούσε το έλληνικό έθνος ν' αντιμετωγηθῇ με τὸν Τούρκο και να κερδίση τὴν ανεξαρτησία του, και μαζί με αὐτὸ

Τὸ κρυφὸ σχολεῖν.

κατάλαβαν πως για τὸ σκοπὸν αὐτὸ τὸ κυριώτερο μέσο εἶναι ἡ παιδεία και ἡ μόρφωση.

Ἀρχισαν λοιπὸν κοινότητες και πλούσιοι ἰδιῶτες, ἔμποροι και ναυτικοί, να ἱδρύουν ἀξιόλογα σχολεῖα.

Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Μεγάλη τοῦ γένους σχολή τῆς Πόλης. Μὰ καὶ ἡ Σμύρνη καὶ οἱ Κυδωνίες στὴ Μ. Ἀσία, ἡ Χίος καὶ τὰ Γιάννενα εἶχαν καλὰ σχολεῖα.

Στὰ σχολεῖα αὐτὰ δίδαξαν ἄξιοι δάσκαλοι, πού δὲν

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

ἦταν πάντα πολὺ σοφοί, εἶχαν ὅμως θερμὴ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα καὶ ἤξεραν νὰ μεταδίνουν τὴν ἀγάπη αὐτὴ στοὺς νέους καὶ νὰ δυναμώνουν στὴν καρδιά τους τὴν πίστη πὺς πλησιάζει ἡ μέρα τῆς σωτηρίας. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τοὺς ὠνόμασαν διδασκάλους τοῦ γένους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς μελέτησαν τὰ συγ-

γράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἶδαν τοὺς πολυτιμοὺς θησαυροὺς ποὺ κρύβονται στὰ βιβλία ἐκεῖνα, δίδαξαν τὸ λαὸ πὼς εἶχε μεγάλους καὶ δοξασμένους προγόνους καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ τοὺς μιμηθῇ.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς λογίους τὴν πρώτη θέση ἔχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Οἱ γονεῖς τοῦ Κοραῆ ἦταν ἀπὸ τὴ Χίο, ὁ ἴδιος ὅμως γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1748, σπούδασε στὴν Εὐρώπη καὶ ἔζησε στὸ Παρίσι, ὅπου πέθανε σὲ περασμένη ἡλικία τὸ 1836, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ ἰδῇ τὸ ἔθνος του ἐλευθερωμένο. Ἐγράψε πολλὰ ὠραῖα συγγράμματα, ἐξήγησε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ μὲ κάθε τρόπο πολέμησε νὰ ξυπνήσῃ τὸ ἔθνος καὶ νὰ τ' ὁδηγήσῃ στὴν ἀνεξαρτησία.

13. Ὁριμάζει ἡ πίστη στὴν ἐλευθερία.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν ποτὲ τὴν ἐλπίδα πὼς μιὰ μέρα θὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὴ σκλαδιά. Ὅταν ἔπεσε ἡ Πέλη, μοιρολόγησαν τὴ φοβερὴ καταστροφή μ' ἓνα θλιβερὸ τραγούδι. Στὸ τέλος ὅμως τὸ τραγούδι ἔλεγε πὼς μιὰ μέρα ὅλα πάλι θὰ γίνουν δικὰ μας.

Γιὰ πολλὰ χρόνια ὅμως ἡ Τουρκία ἦταν μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀδύνατοι καὶ δυστυχισμένοι. Δὲν ἤξεραν λοιπὸν πὼς μπορούσαν νὰ πραγματοποιήσουν τ' ὄνειρό τους. Στὴν ψυχὴ τους ἔμενε ὁ πόθος μονάχα. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Ἐκτὸς ποὺ οἱ ἴδιοι ἀρχισαν νὰ προοδεύουν, ὅπως εἶδαμε, στὴν παιδεία καὶ στὸν πλοῦτο, καὶ ἡ Τουρκία ἀρχισε ν' ἀδυνατίζει. Πολλοὶ ἐμπορευόμενοι πῆγαν νὰ ζήσουν μὲ τὴ οἰκογένειά τους στὶς εὐρωπαϊκὲς πόλεις γιατί τὸ ἤθελε ἡ ἐργασία τους, καὶ σχηματίσαν ἐκεῖ ἐλληνικὲς παροικίες. Σημαντικὲς ἐλ-

ληνικὲς παροικίαι ἦταν στὴ Βενετία, στὸ Τριέστι, στὴ Μασσαλία, στὴν Ὀδησσὸ κτλ. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες γνῶρισαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης, ξύπνησαν καὶ ἐγίναν τολμηρότεροι. Ὅσο ἔμεναν στὴν Τουρκία εἶχαν τὸ φόβο τοῦ Τούρκου, ποὺ τὸν νόμιζαν φοβερὸ καὶ τρομερό. Στὴν Εὐρώπῃ ὅμως ἐνίωσαν πὼς ἡ Τουρκία εἶναι ἓνα κράτος ποὺ ξεπέφτει ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ πὼς πηγαίνει δλοένα στὴ διάλυση. Οἱ Αὐστριακοὶ νίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς περιώρισαν στὴ Βαλκανική. Ὑστερα ἦρθαν οἱ Ρῶσοι. Νίκησαν σὲ πολλοὺς πολέμους τοὺς Τούρκους καὶ ἔσπασαν τὴ δύναμή τους. Τότε δυνάμωσαν οἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ποὺ πίστεψαν πὼς πλησιάζει ἡ μέρα τῆς σωτηρίας. Ἡ καρδιά τους χτυποῦσε δυνατά, ὅταν ἄκουαν τίς νίκες τῆς Ρωσίας. Ἀγαποῦσαν περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη τοὺς Ρώτους, γιατί εἶναι ὀρθόδοξοι καὶ ἐχθρεύονται πολὺ τοὺς Τούρκους. Κάθε φορὰ ποὺ ἀρχίζε καινούριος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Ἕλληνες πίστευαν πὼς πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Τουρκίας καὶ πολλὰ φορὲς κινήθηκαν καὶ αὐτοὶ γιὰ ν' ἀποχτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους. Ἔτσι πῆραν θάρρος καὶ δὲν ἔτρεμαν μπροστὰ στὸν Τούρκο ὅπως ἄλλοτε, καὶ σιγὰ σιγὰ μέστωσε στὴν ψυχὴ τους ἡ πίστις πὼς πολὺ γρήγορα θὰ ἔδλεπαν ἐλευθερωμένη τὴν πατρίδα τους.

Ἔτσι τὸ 18^ο αἰῶνα ἀρχισε τὸ ἑλληνικὸ ξύπνημα.

14. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770.

Πολὺν καιρὸ οἱ Ἕλληνες πίστευαν πὼς θὰ τοὺς σώσῃ ἡ ὀρθόδοξη Ρωσία. Ἡ Ρωσία εἶχε κηρυχτῇ προστατῆς τῶν χριστιανῶν τῆς Τουρκίας καὶ εἶχε σκαπὸ νὰ διαλύσῃ τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς χριστιανοὺς ποὺ στέναζαν στὴν τούρκικη

σκλαβιά. Οί Ρώσοι περιποιούνταν τοὺς Ἕλληνες καὶ προστάτευσαν ὅσο μποροῦσαν τὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησίαν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μόσχας βοήθοῦσε μὲ κάθε μέσο τὶς ἐλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ ἔστειλεν στὰ μοναστήρια στὸ Ἅγιον Ὄρος διάφορα δῶρα, σκεύη πολύτιμα, ἄμφια, εἰκόνες, σταυροὺς κτλ. Οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν πολλές προφητεῖες καὶ διηγούνταν πολλὰ θαύματα, ποὺ φανέ-

Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη.

ρωναν πὼς ἡ Ἑλλάδα θὰ ἐλευθερωθῇ γρήγορα μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ρώσων. Ἐλεγαν πὼς φάνηκε ἕνας φωτεινὸς σταυρὸς πάνω ἀπὸ τὸ θόλο τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ πὼς τοῦ κάκου προσπάθησαν νὰ τὸν διώξουν οἱ Τούρκοι.

Γι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ χτυπᾷ δυνατὰ ἡ καρδιά τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1769 ἡ περίφημη αὐτοκράτειρα **Αἰκατερίνη** κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας, καὶ τὴν ἄκουσαν πρόθυμα ὅταν τοὺς παρακίνησε νὰ ἐπαναστα-

τήσουν. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε στήν Ἑλλάδα τὸ **Γεώργιο Παπαζοῦλη**, Ἑλληνα ἀπὸ τῆ Μακεδονία ποὺ ἦταν ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατό. Ὁ Παπαζοῦλης ἔφερε πολλὰς ὑποσχέσεις καὶ ἀναψε τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πλούσιος πρόκριτος τῶν Καλαμῶν Μπενάκης τὸν ἐδέχθηκε πρόθυμα, οἱ Μανιάτες ἀρχισαν νὰ σαλεύουν κι ἓνα τρα, οὐδεὶς ἀντιτάλησε στὰ βουνὰ τοῦ Μοριά:

Ἀκόμη τοῦτ' τὴν ἀνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νάρθη ὁ Μόσκοβος,
νὰ φέρη τὸ σεφέρι, Μοριά καὶ Ρούμελη.

Τὴν ἀνοιξη λοιπὸν μόλις ἔφτασε ὁ ρωσικὸς στόλος στ' ἀκρογιαλὶα τῆς Μάνης ἢ Πελοπόννησος ἐπαναστάτησε. Μὰ ἡ δύναμη τῶν Ρώσων δὲν ἦταν ἀρκετὴ καὶ οἱ Τούρκοι κινήθηκαν γρηγορώτερα ἀπὸ τὴ συνήθεια τους. Ὁ σουλτάνος κατέβασε 15 χιλιάδες Ἀρβανίτες ποὺ ἐρήμωσαν τὴν Πελοπόννησο. Κυρίεψαν τὴν Πάτρα καὶ ἔσφαξαν 3 χιλιάδες κατοίκους μαζί με τὸν ἀρχιεπίσκοπό τους, νίκησαν κοντὰ στὴν Κορώνη τοὺς Ἑλλήνες καὶ σκότωσαν 400 Μανιάτες. Οἱ Ρῶσοι ἀναγκάστηκαν τότε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἡ χώρα παραδόθηκε στὴ μανία τῶν μαχμεθανῶν.

Οἱ Ἀρβανίτες ἔμειναν ἐννέα χρόνια στὴν Πελοπόννησο καὶ ἔκαμαν φοβερὰς καταστροφές, τόσο ποὺ ὁ σουλτάνος ἀποφάσισε νὰ τοὺς διώξη μετὰ τὴ βία. Ἐστειλε καινούριο στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ ὁ στρατηγὸς ποὺ τὸν ὠδηγοῦσε συνεννοήθηκε μετὰ τοὺς Ἑλλήνες κλέφτες καὶ μετὰ τὴ βοήθειά τους ἀφάνισε τοὺς Ἀρβανίτες. Οἱ Τούρκοι ὅμως φάνηκαν ἄπιστοι, ὅπως συνήθιζαν πάντα, καὶ ἀφ'αὐτοῦ ἐδιώξαν τοὺς Ἀρβανίτες, χτύπησαν καὶ τοὺς κλέφτες. Τότε σκοτώθηκε ὁ

Κωσταντῖνος Κολοκοτρώνης, πού τοὺς εἶχε βοηθήσει.
 Ἔτσι ἡ ἐπανάσταση τῆς Πελοποννήσου ἀπότυχε.
 Σὲ λίγο ἡ Ρωσία ἔκαμε εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία καὶ
 ἄφησε τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

13. Λάμπρος Κατσόνης.

Στὰ 1788 ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε καινούριο πόλεμο
 μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὴν τὴ φορά εἶχε σύμμαχο τὸν
 αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας **Ἰωσήφ**, πού ἦταν ἕνας
 ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος βασιλέας καὶ ἤθελε νὰ κάμῃ
 ὅσο μπορούσε περισσότερο καλὸ στοὺς ὑπηκόους του
 καὶ στοὺς ἀνθρώπους γενικά. Ἐκαμε συμμαχία μὲ τὴν
 τσαρίνα, γιατί ἤθελε νὰ διώξῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ τοὺς
 βάρβαρους Τούρκους. Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ νί-
 κησαν τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν κινήθηκαν
 αὐτὴν τὴ φορά, γιατί θυμοῦνταν τὸ πάθημα τοῦ 1770.

1790 Σὲ λίγο ὅμως κατέβηκε στὰ ἐλληνικά νε-
 ρὰ ὁ περίφημος Λάμπρος Κατσόνης. Ὁ
 Κατσόνης ἦταν ἀπὸ τὴ Λεβαδεία τῆς Βοιωτίας καὶ
 εἶχε πάει στὴ Ρωσία, ὅπου ἔγινε ἀξιωματικὸς στὸ
 ρωσικὸ στρατό. Ὄταν ἄρχισε ὁ καινούριος ρωσοτουρ-
 κικὸς πόλεμος, κατέβηκε στὸ Τριέστι. Ἐκεῖ ὥπλισε
 μὲ συνεισφορὰς τῶν Ἑλλήνων μικρὸ στόλο καὶ ἄρχισε
 νὰ κἀνῃ ἐπιδρομὰς στὸ Αἰγαῖο. Ἐπιασε πολλὰ τούρ-
 κικα πλοῖα καὶ ἔτσι κατῶρθωσε νὰ κἀμῃ ἕνα στόλο
 ἀπὸ δεκαῆξι πλοῖα. Σὲ λίγο ὁ Κατσόνης ἔγινε ὁ τρό-
 μος τῶν Τούρκων. Πολλὲς φορὲς πιάστηκε μὲ τὸν
 τουρκικὸ στόλο καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ
 σουλτάνος, ἀφοῦ εἶδε πὺς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλῃ πέρα
 μαζί του, θέλησε νὰ τὸν καλοπιάσῃ. Ἐβαλε λοιπὸν τὸ
 διερμηνέα τοῦ στόλου Στέφανο Μαυρογένῃ νὰ τοῦ
 γράψῃ ἕνα γράμμα, ὅπου τὸν ᾤνόμαζε «ἀνδρειότατο

ἥρωα καὶ γενναῖο Λάμπρο Κατσόνη».

Ὁ Κατσόνης συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρματολοὺς τῆς Ρούμελης καὶ πῆρε στὰ πλοῖα του τὸν περίφημο ἀρματολὸ **Γεώργιο Ἀντρίτσο** μὲ 500 παλικάρια. Ἔτοι ἔκαμε σημαντικὴ δύναμη καὶ φοβέριζε τὸν τουρκικὸ στόλο.

Ὁ Κατσόνης κυριαρχοῦσε στὸ Αἰγαῖο καὶ τόλμησε πολλὰς φορές ν' ἀνεβῇ ὡς τὸν Ἑλλήσποντο. Ὁ σουλτάνος τότε προσκάλεσε στόλο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἀπὸ τὸ Ἀλγέρι. Ὁ Κατσόνης ἔτυχε τὸν τουρκικὸ στόλο ἀνάμεσα στὴν Ἀνδρο καὶ τὴν Εὐβοία καὶ τὸν κυνήγησε. Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ ὅμως ἔφτασαν τ' ἀλγερινὰ καράδια καὶ τὸν ἐχτύπησαν ἀπὸ πίσω. Ὁ στόλος τοῦ Λάμπρου ἔπαθε καταστροφή καὶ ὁ ἴδιος μόλις γλίτωσε πάνω σ' ἓνα καράδι μισοχαλασμένο.

Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμῇ ὅλοι ἀρνήθηκαν νὰ βοηθήσουν τὸν τολμηρὸ θαλασσινό. Ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν πρόσταξε νὰ σταματήσῃ τίς ἐχθροπραξίες. Ὁ Κατσόνης ὅμως δὲν τὴν ἄκουσε. Ἐπίασε τὴν παραλία τοῦ Ταϊνάρου, ἔδωλε ἐκεῖ τὸν Ἀντρίτσο καὶ ἄρχισε νέες ἐπιδρομές. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἔστειλαν δυνατὸ στόλο ἐναντίου του καὶ ὁ μπέης τῆς Μάνης τὸν ἐφοβέρισε πῶς θὰ τὸν ἐχτυποῦσε ἀν δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὸ Ταίναρο. Ὁ Κατσόνης ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία.

Οἱ Τούρκοι τότε κυνήγησαν τὸν Ἀντρίτσο. Μὰ ὁ τολμηρὸς κλέφτης κατῴρθωσε νὰ περάσῃ ὅλη τὴν Πελοπόννησο πολεμώντας ἀδιάκοπα μὲ πολυάριθμους Τούρκους καὶ κατάφερε νὰ περάσῃ στὴν Κεφαλληνία. Ἐκεῖ ὅμως τὸν ἔπιασαν οἱ Βενετοὶ καὶ τὸν παράδωσαν στοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι τὸν πῆγαν στὴν Πόλη, ὅπου

τὸν ἑδασάνισαν φριχτὰ καὶ τὸν ἑθανάτωσαν.

Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς φύλαξε στή μνήμη του τὰ κατορθώματα τοῦ τολμηροῦ θαλασσινοῦ καὶ τοῦ γενναίου κλέφτη· τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔφαλαν τὴν παλικαριά τους καὶ θρήνησαν τὰ παθήματα καὶ τὴν καταστροφή τοῦ Ἀντρίτσου.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Κατσόνη καὶ τοῦ Ἀντρίτσου ἔδωσαν θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Οἱ κλέφτες καὶ οἱ θαλασσινοὶ εἶδαν πῶς οἱ Τούρκοι δὲν εἶναι ἀνίκητοι καὶ πῶς μποροῦν καὶ μόνοι τους νὰ μετρηθοῦν μαζί τους.

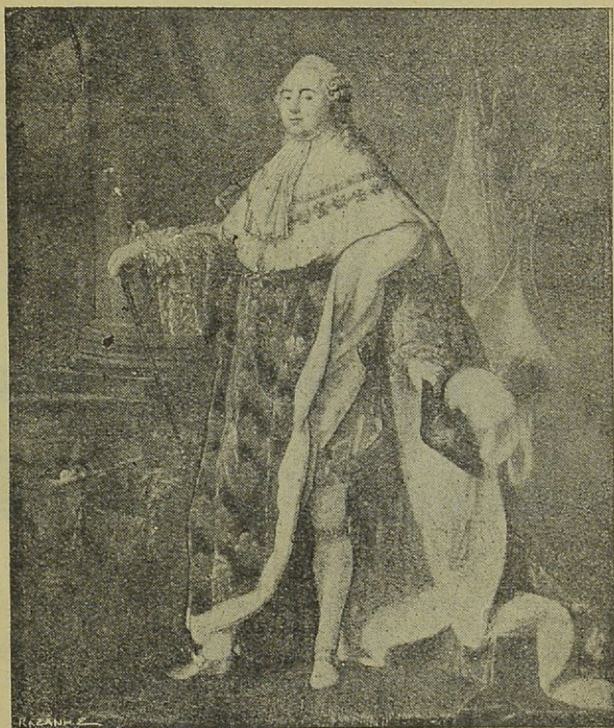
16. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες βρισκόνταν στὴν τούρκικη σκλαδιά, οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν προκόψει πολύ. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἀγγλοὶ, οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοί, πλούτησαν, ἄρχισαν νὰ κάνουν ἐμπόριο μὲ τὸ νέο κόσμο καὶ πρόκοψαν στή βιομηχανία καὶ στὶς τέχνες. Σὲ ὅλα τὰ μέρη ἰδρύθηκαν μεγάλα σχολεῖα καὶ πανεπιστήμια, ὁ λαὸς ξύπνησε καὶ ἔμαθε πολλὰ γράμματα, ὁ πληθυσμὸς αὐξήσε πολύ, χτίστηκαν μεγάλες πόλεις, πολλαπλασιάστηκαν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι καὶ πιὸ εὐτυχισμένοι. Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν ἦταν πολὺ προωδευμένη τὸ 18^ο αἰῶνα. Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ αὕτὴ τὴν ὠνόμασαν αἰῶνα τῶν φώτων.

Ὁ πλοῦτος, ἡ εὐτυχία καὶ τὰ γράμματα γέννησαν ἰδέες ὑψηλότερες στὴν Εὐρώπη. Ἀλλοτε οἱ ἄνθρωποι νόμιζαν πῶς τὸ κράτος ἀνήκει στὸ βασιλεῖα. Πίστευαν πῶς αὐτὸς πῆρε τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ πῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς ὅπως τοῦ ἄρζε. Στὴν ἐξουσία του ἦταν ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του. Αὐτὸ τ' ὠνόμασαν

ἀπολυταρχία ἢ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα.

Ἀργότερα ὅμως οἱ ἄνθρωποι ξύπνησαν, ἐνίωσαν πὼς ἡ ἐξουσία ἀνήκει στὸ λαό. Τότε θέλησαν νὰ κυ-

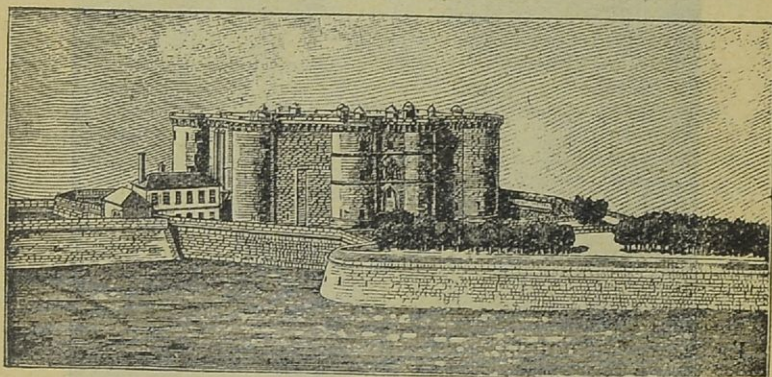

Δουδοεῖκος 16^{ος} μετὰ τὴν ἐπίσημη στολὴ του.

θερνήσουν οἱ ἴδιοι τὸ κράτος καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸ βασιλιά καὶ τοὺς εὐγενεῖς νὰ πιέζουν τὸ λαό.

Ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ πρώτη χώρα ποὺ κατάρθωσε νὰ δημιουργήσῃ λαϊκὴ κυβέρνηση. Ἐκεῖ ὁ λαὸς ἔδωλε ὅρια στὴ βασιλικὴ ἐξουσία. Τὸν ὑποχρέωσε νὰ

κυβερνᾶ σύμφωνα μ' ἓνα νόμο, ποὺ τὸν ὠνόμασαν σύν-
ταγμα, καὶ νὰ μὴ κἀνῇ ὅτι ἤθελε ὁ ἴδιος. Ἔτσι στήν
Ἀγγλία ὁ νόμος ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ τὸ βασιλεῖα.
Σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ ἐκλέγῃ ἀν-
τιπροσώπους, ποὺ κυβερνοῦσαν τὸ κράτος. Τὸ συμβού-
λιο αὐτῶν τῶν ἀντιπροσώπων τ' ὠνόμασαν κοινοβούλιο
ἢ βουλή. Στὴν Ἀγγλία λοιπὸν ἐγίνε τὸ πρῶτο πολί-
τευμα ποὺ ἔδινε κυβερνητικὰ δικαιώματα στὸ λαό, καὶ

Βαστίλη.

Παλιὸ φρούριο στὸ Παρίσι. ὅπου φυλάκιζαν τοὺς πολιτικοὺς κα-
ταδίκους. Τὸ βαρὺ χέρις χρόνια καθόταν στὸ στήθος τοῦ λαοῦ· μόλις
ὅμως δόθηκε ἡ εὐκαιρία ξέσπασε τὸ μῖσος του καὶ σὲ μιὰ στιγμή
τὸ κυρίεψε, ἐλευθέρωσε τοὺς φυλακισμένους καὶ ἔρριξε κάτω τὸ
φρούριο.

ἀπ' αὐτὴ πῆραν παράδειγμα ἀργότερα οἱ ἄλλοι λαοί.
Αὐτὸ τ' ὠνόμασαν κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα.

Στὴ Γαλλία ὅμως οἱ βασιλεῖς εἶχαν ἀκόμη πολὺ με-
γάλη δύναμη. Τὰ μεγάλα κτήματα καὶ τὶς ἀνώτερες
θέσεις τὰ εἶχαν οἱ εὐγενεῖς καὶ αὐτοὶ κυβερνοῦσαν ὅπως
ἤθελαν. Ἦρθε ὅμως μιὰ στιγμή ποὺ ὁ γαλλικὸς λαὸς
δὲν μπορούσε πιά νὰ κρατηθῇ. Τότε ἄρχισε μιὰ με-

γάλη κίνηση. Ὁ λαὸς σηκώθηκε καὶ ζήτησε ἐλεύθερό πολίτευμα. Διῶρισε ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ διορθώσουν τὴ διοίκηση τῆς χώρας. Αὐτοὶ συνάχτηκαν στὸ Παρίσι μέσα στὸ βασιλικὸ παλάτι καὶ σχημάτισαν ἐθνοσυνέλευση, ποὺ πῆρε στὰ χέρια τὴν ἐξουσία, μόλη τὴν ἀντίσταση ποὺ ἔκαμαν ὁ βασιλέας καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ βασιλέας ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀπόλυτος 1789 ἄρχοντας, καταργήθηκαν τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ οἱ γεωργοὶ ἔγιναν κύριοι τῶν κτημάτων, ποὺ τὰ εἶχαν ὡς τότε οἱ εὐγενεῖς καὶ αὐτοὶ δούλευαν ἐκεῖ μέσα σὰ σκλάβοι.

Ἐπειδὴ ὁ βασιλέας Λουδοβίκος 16^{ος} δὲν ἔπαυσε νὰ ἀντενεργῇ καὶ συνεννοήθηκε μάλιστα με τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, ποὺ σηκώθηκαν νὰ τὴ χτυπήσουν, ξέσπασε ὁ θυμὸς τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐπαναστάτες καταδίκασαν σὲ θάνατο τὸ Λουδοβίκο καὶ κήρυξαν τὴ δημοκρατία.

Τὸ σπουδαιότατο αὐτὸ γεγονός, ποὺ ἄρχισε τὸ 1789, ὀνομάζεται στὴν ἱστορία γαλλικὴ ἐπανάσταση.

17. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐθνοσυνέλευση τῆς Γαλλίας θέλησε νὰ διαλλάξῃ σὲ ὅλο τὸν κόσμον πῶς κάθε ἄνθρωπος ἔχει δικαιώματα ποὺ πρέπει νὰ τὰ σέβωνται οἱ κυβερνήσεις. Ψήφισε λοιπὸν τὴν περίφημη κήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς εἶναι τ' ἀκόλουθα :

1) Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ὅλοι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. Ὅλοι οἱ πολῖτες μποροῦν νὰ φτάσουν σὲ ὅλα τ' ἀξιώματα καὶ σὲ ὅλες τὶς θέσεις, φτάνει νὰ εἶναι ἱκανοί. (Ἄλλοτε τὶς θέσεις καὶ τ' ἀξιώματα τὰ ἔπαιρναν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί).

2) Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακιστῇ κανεὶς χωρὶς

δικαστική απόφαση και τότε μόνο φυλακίζεται, αν έχει παραβή κανένα νόμο. (Πριν ο βασιλέας και οι άρχοντες φυλάκιζαν όποιον ήθελαν).

3) Κάθε πολίτης μπορεί να έχη όποια θρησκεία θέλει. Έχει τὸ δικαίωμα να μιλή, να γράφη και να δημοσιεύη ό,τι θέλει. Αν κάμη κατάχρηση, θά τι-

Σκηνή από τη γαλλική επανάσταση

*Αμα έμαθε ο λαός πως ο Λουδοβίκος 16ος συνεννοείται με τούς έχθρους, ώρμησε στο παλάτι.

μωρηθή σύμφωνα με τούς νόμους. (Άλλοτε τὸ κράτος ώριζε τή θρησκεία πὸν έπρεπε να έχουn οι υπήκοοι. Δέν μπορούτε κανείς να πῇ έλεύθερα τή γνώμη του και για να τυπώση ένα βιβλίο, έπρεπε να πάρη άδεια από τή λογοκρισία).

4) Ή κυριαρχία ανήκει στο λαό. Άπ' αὐτὸν έρχεται κάθε άλλη εξουσία.

5) Οἱ νόμοι τοῦ κράτους πρέπει νὰ γίνωνται μὲ τὴ θέληση ὧλων. (Ἄλλοτε νόμος ἦταν ἡ θέληση τοῦ βασιλιᾶ. Τώρα τοὺς νόμους τοὺς κάνουν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἡ βουλὴ).

6) Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρους. (Πρὶν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ δὲν πλήρωναν φόρους).

7) Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὀρίζουν τοὺς φόρους καὶ φροντίζουν νὰ ἐξοδεύωνται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κράτους. (Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ σπαταλᾷ τὸ χρῆμα, ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ χωρὶς νὰ δίνει λογοριασμό σὲ κανένα).

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμον. Σὲ ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ σαλεύει, καὶ νὰ ζητῇ ἐλεύθερο πολίτευμα. Τὸ ἴδιο μεγάλη ἐντύπωση ἔκαμε καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου συγκίνησε βαθιὰ τὴν ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ζοῦσαν στὴν τουρκικὴ σκλαβιὰ καὶ δὲν εἶχαν κανένα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα δικαιώματα. Μ' ἐλπίδα καὶ μὲ λαχτάρα οἱ Ἕλληνες γύρισαν τώρα τὰ μάτια πρὸς τὴ Γαλλίαν, ἀπὸ ἐκεῖ περιμένοντας τὴ σωτηρίαν τους. Οἱ νέοι ποὺ σπούδαζαν στὶς χώρες τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐνθουσιαστήκαν μὲ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ ἐγίναν ὁπαδοί της. Στὴν Ἑλλάδα ὅλοι, ἀρχιερεῖς καὶ φαναριῶτες εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι τῶν πόλεων καὶ οἱ βοσκοὶ τῶν βουνῶν, εἶχαν μιὰ κοινὴ εὐχή: νὰ ἐφαρμοστοῦν καὶ στὴν Ἑλλάδα οἱ ἀρχές τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Ἀργότερα ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε πῶς ἡ γαλλικὴ ἐπανάστη τοῦ φάνηκε σὰν ἡ σάλπιγγα τῆς δεύτερης παρυσίας, ποὺ διαλαλοῦσε πῶς πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας.

18. Ρήγας Φεραῖος.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ συγκινήθηκε βαθύτερα ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἦταν ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος. Ὁ Ρήγας γεννήθηκε στὸ Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας καὶ ἔγινε δάσκαλος στὰ χωριὰ τοῦ Πηλίου. Μὲ ψυχὴ θερμὴ καὶ φρόνημα ὑψηλὸ, ἀγαποῦσε τὴν ἐλευθερίαν ὅσο λίγοι ἄνθρωποι. Ὁ Ρήγας πίστευε πὺς πλησίασε ἡ μέρα τοῦ λυτρωμοῦ. Δὲν ἤθελε νὰ ἐλευθερώσῃ μόνο τοὺς Ἕλληνας παρὰ καὶ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ἀκόμη καὶ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας, ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο ζυγὸ τοῦ τυραννικοῦ σουλτάνου καὶ τῶν τούρκων ἀγάδων.

Ἐπειδὴ στὴν πατρίδα του εἶχε πολλοὺς περιορισμούς, ἔφυγε στὸ Βουκουρέστι τῆς Βλαχίας, ὅπου ἔγινε γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα Νικολάου Μαυρογένη. Ἐνῶ βρισκόταν ἐκεῖ, ἄρχισε στὴ Γαλλία ἡ ἐπανάσταση. Ὁ Ρήγας γιὰ νὰ καταλάβῃ καλύτερα αὐτὴν τὴ σπουδαία κίνηση, ἔμαθε τὰ γαλλικὰ καὶ σὲ λίγο αἰσθάνθηκε μεγάλο ἐνθουσιασμό γιὰ τὶς νέες ιδέες ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Γαλλία. Ἔδωλε στὸ νοῦ του τότε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ γράφῃ καὶ νὰ διδάσκῃ ὅσους μπορούσε καὶ κατήχησε πολλοὺς ἐπίσημους Ἕλληνες, ἀρχιερεῖς, ἐμπόρους, προκρίτους, κλέφτες καὶ ἀρματολούς. Κατῳρῆσε μάλιστα νὰ πάρῃ μαζί του καὶ μερικοὺς σημαντικοὺς Τούρκους, ὅπως π. χ. τὸν πασὰ τοῦ Βιδινιοῦ Πεσοβάνογλου. Ἐγραφε τότε τὰ περίφημα πατριωτικὰ του ποιήματα, ποὺ ἠλέκτρισαν τοὺς πατριῶτες του ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρῃ τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Ρήγας πῆγε κατόπι στὴ Βιέννη, ὅπου τύπωσε διάφορα βιβλία καὶ τὴν περίφημη χάρτα τῆς μεγάλης

Ὁ Ρήγας τραγουδεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ ποιήματά του.

Ἑλλάδας, γιὰ νὰ δείξῃ στοὺς Ἕλληνας πόσο μεγάλη ἦταν ἡ πατρίδα τους. Ἐκεῖ τοῦ ἤρθε ἡ ἰδέα νὰ συνεν-

Ὁ Ναπολέων.

Ὁ περίφημος στρατηλάτης εἰκονίζεται σὰ νεανικά του χρόνια, τὸν καιρὸ πού ἔκανε τοὺς ἰταλικοὺς πολέμους, τότε πού ὁ Ρήγας πῆγε νὰ ζητήσῃ τὴ συνδρομὴ του.

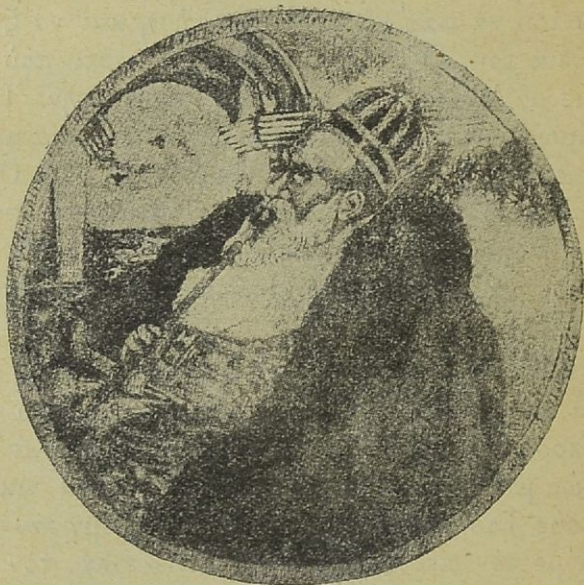
νοηθῇ μὲ τὸ Ναπολέοντα, τὸν περίφημο στρατηγὸ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ποῦ ἀργότερα ἔγινε αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας. Τότε ἦταν ἀκόμῃ πολὺ νέος καὶ εἶχε γίνῃ ἐνδοξος μὲ τὶς νῆκες ποῦ ἔκαμε στὴν Ἰταλία πολεμώντας τοὺς Αὐστριακοὺς. Ὁ Ρήγας λοιπὸν ἔδωκε στὸ νοῦ του νὰ πάῃ νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ πῆγε στὸ Τριέστι, ποῦ τὸ εἶχαν τότε οἱ Αὐστριακοί, γιὰ νὰ περάσῃ στὴν Ἰταλία. Ἐκεῖ ὅμως τὸν ἔπιασε ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ τοὺς ἔστειλε στὴ Βιέννη. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀφροῦ τοῦ ἔκαμαν αὐστηρὴ ἀνάκριση, τὸν παράδωσαν στὸν πασά τοῦ Βελιγραδίου, καὶ αὐτὸς τὸν ἐθνάτωσε μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του τὸ Μάιο τοῦ 1798.

19. Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἀληπασάς.

Στὰ ἴδια χρόνια ἔγινε κάτι ἐξαιρετικό, ποῦ ἔδωσε πολὺ θάρρος στοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ πιστέψουν πὼς μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ νικήσουν μόνοι τοὺς Τούρκους. Οἱ Σουλιῶτες πολέμησαν παλικαρίσια μὲ τὸν περίφημο Ἀλῆ Τεπελενλή, τὸν πασά τῶν Ἰωαννίνων, καὶ πολλὰς φορὲς νίκησαν τὰ στρατεύματά του.

Οἱ Σουλιῶτες φεύγοντας τοὺς Τούρκους εἶχαν ἀποτραβηχθῇ στὴ νότια Ἠπειρο, σὲ κάτι παράμερα καὶ ἀπόκρημνα βουνά, καὶ εἶχαν χτίσει ἐκεῖ μερικὰ χωριά. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ Σούλι καὶ ἡ Κιάφα. Στ' ἀπόμακρα ἐκεῖνα βουνά ζοῦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καταγίνονταν στὴν κτηνοτροφία καὶ πλήρωναν ἓνα μικρὸ φόρο στὴν τουρκικὴ κυδέρνηση. Οἱ Σουλιῶτες ἦταν ὅλοι γυμνασμένοι στὰ πολεμικὰ καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς ἀκόμῃ ἤξεραν νὰ μεταχειρίζονται τὰ ὅπλα καὶ πήγαιναν στὸν πόλεμο μαζί μὲ τοὺς ἀντρες τους. Ἐτοί-

μαζαν τὸ φαγητό τους, ἔφερναν πολεμοφόδια καὶ στήν ἀνάγκη ἄρπαζαν καὶ αὐτὲς τὸ τουφέκι. Οἱ Τουρκοαρδανίτες τριγύρω ἔτρεμαν τοὺς Σουλιῶτες, γιατί εἶχαν δοκιμάσει πολλές φορές τὴν παλικαριά τους. Τὸ Σούλι

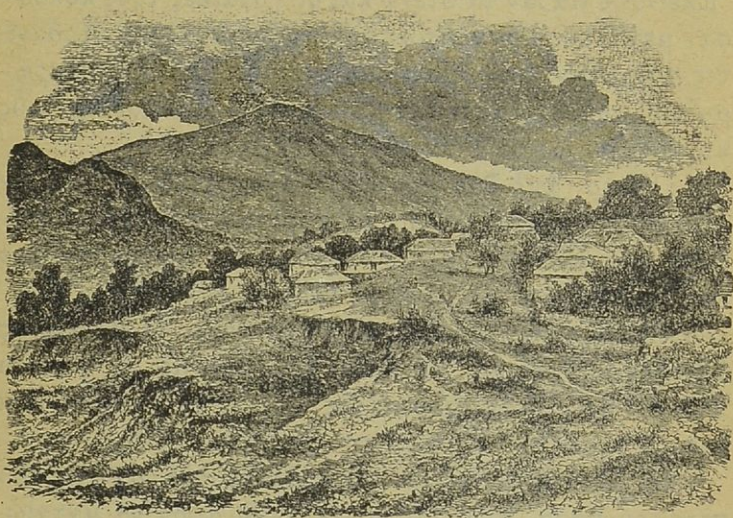

Ἀληπασάς.

ἔγινε περίφημο. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἔδλεπαν μὲ καμάρι καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔφαλαν τὰ κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν.

Σὲ λίγο ὅμως παρουσιάστηκε φοδερὸς ἐχθρὸς γιὰ τὸ Σούλι. Ὁ περίφημος Ἀληπασάς ἀποφάσισε νὰ ἀφανίσῃ τὸ μικρὸ ἀνυπόταχτο λαό. Ὁ Ἀλῆς ἦταν μωαμεθανὸς Ἀρβανίτης, γεννημένος στὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας. Ἦταν φιλόδοξος, πονηρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Μὲ δόλο καὶ μὲ κακουργήματα ἔγινε πασάς στὰ Γιάννενα καὶ κατὰφερε νὰ κάμῃ λίγο λίγο μεγάλη δύ-

ναμη. Ὁ Ἀλῆς ἔβαλε σὲ νοῦ τοῦ νὰ γίνη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο καὶ νὰ σχηματίσῃ δικό του κράτος. Εἶχε 12 χιλιάδες στρατὸ καὶ ἐξουσίαζε τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἀλβανία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες δοκίμασαν τὴν ἀγριότητά του. Σκότωσε πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς,

Τὸ Σούλι.

ἀφοῦ τοὺς βασάνισε φριχτά, ὅπως π. χ. τὸν περίφημο κλέφτη Βλαχάβα καὶ τοὺς Κατσαντωναίους.

Ὁ Ἀλῆς δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὸ Σούλι. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια (1788) ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἔκανε τὸ δεύτερο πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ὁ Λάμπρος Κατσόνης κατέβηκε σὲ Αἰγαῖο. Οἱ Σουλιῶτες ἔστειλαν τότε πρεσβεΐα στὴν Πετρούπολη, πού παρουσιάστηκε στὴν αὐτοκράτειρα καὶ χαιρέτησε τὸν ἐγγονό της Κωσταντῖνο, πού ἡ Αἰκατερίνη τὸν προώριζε γιὰ

βασιλέα στήν Πόλη. Ὁ Ἀλῆς πληροφορήθηκε ὅλα αὐτά, τὰ κατάγγειλε στοῦ σουλτάνου καί κατώρθωσε νά πάρη τήν ἄδεια νά καταστρέψῃ τοὺς Σουλιώτες.

1790

Ὁ Ἀλῆς ξεκίνησε γιά τὸ Σούλι μὲ τρεῖς χιλιάδες στρατιῶτες. Οἱ Ἀρβανῖτες τοῦ ὅμως δὲν τόλμησαν νά μπουν στ' ἄγρια βουνά τῶν Σουλιωτῶν. Ἐκεῖνοι ἔπιασαν τὰ στενά καί οἱ γυναῖκες τοὺς κυλοῦσαν μεγάλους βράχους ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Οἱ Ἀρβανῖτες τρέμαξαν, σκορπίστηκαν στὸν κάμπο τῆς Παραμυθιάς ποὺ τὸν ἐλεηλάτησαν καί οἱ Σουλιῶτες τοὺς κυνήγησαν ὡς τὰ Γιάννενα.

Ἦστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια ὁ Ἀλῆς ξεκίνησε μὲ περισσότερο στρατό. Αὐτὴν τὴν φορὰ πῆγε μὲ δόλο. Διάδωσε πὼς θέλει νά κάμῃ πόλεμο μὲ τὸ Ἀργυρόκαστρο καί προσκάλεσε σὲ βεήθεια τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Σουλιωτῶν ἰάζοντάς τοὺς μεγάλους μισθοὺς. Ὁ **Λάμπρος Τζαβέλας** ἦρθε μὲ 70 παλικάρια καί μὲ τὸ γιὸ του **Φῶτο**. Ὁ Ἀλῆς ὅμως τοὺς ἔπιασε μὲ πονηριά καί ὕστερα τράβηξε νά χτυπήσῃ τὸ Σούλι.

Οἱ Σουλιῶτες σταμάτησαν πάλι τοὺς Ἀρβανῖτες τοῦ πονηροῦ πασᾶ, ποὺ εἶδε γιὰ δεύτερη φορὰ νά ματαιῶνται τὰ σχέδιά του. Ὁ Λάμπρος τοῦ ὑποσχέθηκε τότε πὼς θὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερο νά πάῃ στοῦ χωριό του. Ἀφοῦ ὁ, ὡς ἔφτασε ἐκεῖ, πλήρωσε τὸ δόλο μὲ δόλο καί ἔστειλε ἓνα ὑβριστικὸ γράμμα στὸν Ἀλῆ. Ἐκεῖνος τότε χτύπησε ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του τὸ Σούλι. Ἐγίνε μεγάλη μάχη, ὅπου οἱ Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν **Λάμπρο Τζαβέλα** καί τὸν **Γεώργιο Μπότσαρη** πολέμησαν παλικάρισια. Οἱ γυναῖκες τοὺς ἀκόμη πῆραν μέρος στὴ μάχη κι ἔδειξαν μεγάλο θάρρος. Τέλος νίκησαν οἱ Σουλιῶτες, οἱ Ἀρβανῖτες ξαφνισμένοι πῆραν πάλι δρόμο καί ὁ ἴδιος ὁ πασὰς

ἔφυγε κατατρομαγμένος. Λένε μάλιστα πὼς ἔσκασε τρία ἄλογα ὅσο νὰ φτάσῃ στὰ Γιάννενα. Ἀναγκάστηκε τότε ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸ Φῶτο Τζαβέλα καὶ τοὺς Σουλιῶτες, πὺ τοὺς κρατοῦσε φυλακισμένους.

Ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ τῶν Σουλιωτῶν ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στοὺς Ἕλληνες. Ὡς τότε φοβοῦνταν τοὺς Τούρκους καὶ περισσότερο τοὺς Ἀρβανῖτες καὶ νόμιζαν πὼς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ πολεμήσουν μαζί τους.

20. Καταστροφή τοῦ Σουλιῶ.

Ὁ Ἀλῆς ἄφησε ἡσυχους τοὺς Σουλιῶτες ὀχτῶ χρόνια. Στὰ 1800 ὅμως ἔκαμε μιὰ καινούρια ἐκστρατεία. Αὐτὴν τὴ φορά ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦταν ὁ **Φῶτος Τζαβέλας**. Ὁ Ἀλῆς τὴν ὥρα μεταχειρίστηκε ἄλλη ταχτική. Ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ τὸ Σούλι μ' ἐπίθεση, ἔχτισε ὠχυρωμένους πύργους σὲ ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ ἔφερναν στὸ Σούλι, καὶ ἔτσι τὸ ἀπόκλεισε ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Ἐπίσης χάλασε τίς πηγὰς ποὺ ἔφερναν νερὸ στὰ χωριὰ τοῦ Σουλιῶ.

Ἡ πολιορκία βάσταξε τρία χρόνια καὶ ὅλοι οἱ Σουλιῶτες ἀγωνίστηκαν γενναῖα. Στὸ τέλος ὅμως οἱ στερήσεις ἄρχισαν νὰ τοὺς καταπονοῦν φοβερά. Ἔτσι ἔχασαν τίς κυριώτερες θέσεις τους καὶ τραβήχτηκαν σ' ἓναν ψηλὸ βράχο, ποὺ τὸν ἔλεγαν **Κιούγκι**. Μὴν ἔχοντας ὅμως πιά οὔτε τροφὲς οὔτε πολεμοφόδια, ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὸν ὅρο ν' ἀφήσουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ φύγουν στὰ Ἐφτάνησα. Ἐκίνησαν χωρισμένοι σὲ τρία σώματα. Ἀρχηγὸς τοῦ ἑνὸς ἦταν ὁ Φῶτος Τζαβέλας, τοῦ ἄλλου ὁ Κουτσονίκας καὶ τοῦ τρίτου ὁ Κίτσος Μπότσαρης. Στὸ Κιούγκι ἔμεινε μονάχα ὁ καλὸγερος **Σαμουήλ** μὲ τρεῖς συντρόφους, κλεισμένος στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Πα-

ρασκευής. Όταν οί Τουρκοί ὤρμησαν στήν ἐκκλησίᾳ, ὁ καλόγερος ἔβαλε φωτιά σ' ἓνα βαρέλι μπαρούτι πού τοῦ εἶχε ἀπομείνει, καί θάφτηκε μαζί μέ τοὺς συντρόφους του κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια.

Ἀλλὰ ἡ τύχη τῶν Σουλιωτῶν ἦταν θλιβερή. Ὁ Ἀλῆς τὸ βρῆκε καλὴ πρόφαση, πὼς ἡ πράξη τοῦ Σαμουήλ ἦταν παράδοση τῆς συνθήκης καί κυνήγησε τοὺς Σουλιῶτες πὺ πῆγαιναν γιὰ τὴν Πάργα. Μόνο τὸ σῶμα τοῦ Φώτου Τζαδέλα ἔφτασε στήν Πάργα καί πέρασε ἀντικρὺ στήν Κέρκυρα. Τὸ σῶμα τοῦ Κουτοονίκα τὸ πρόφτασαν οἱ Ἀρβανῆτες καί τὸ περικύκλωσαν στὸ βουνὸ **Ζάλογκο**. Οἱ Σουλιῶτες ἀπόκρουσαν δυὸ μέρες τοὺς ἐχθρούς. Στὸ τέλος ὅμως τελείωσαν τὰ πολεμοφόδια καί οἱ τροφές τους, καί οἱ Ἀρβανῆτες ρίχτηκαν ἐπάνω τους καί τοὺς ἔσφαξαν. Τότε ἐγίνε κάτι πρωτάκουστο. Οἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, ἅμα εἶδαν πὼς θὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν ἀπίστων, ἔρριξαν πρῶτα τὰ παιδιὰ τους κάτω στὸ γκρεμὸ τοῦ Ζαλόγκου, ὥστερα πιάστηκαν στὸ χορὸ καί σὲ κάθε γῦρο ἔπεφτε στὸ γκρεμὸ ἐκεῖνη πὺ ἔσερνε τὸ χορὸ, ὥσπου σκοτώθηκαν ὅλες. Αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος χορὸς τοῦ Ζαλόγκου. Τὸ τρίτο σῶμα ἀντιστάθηκε τέσσερις μῆνες στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου, πὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν Ἀχελῷο ποταμό, μὰ στὸ τέλος καταστράφηκε. Μόνο 45 ἄνθρωποι γλίτωσαν καί ἔφτασαν στήν Πάργα. Ἔτσι λοιπὸν γλίτωσαν ὅλοι ὅλοι χίλιοι περίπου Σουλιῶτες, πὺ πέρασαν στὰ Ἐφτάνησα.

1803 Τὸ Σούλι καταστράφηκε, μὰ ὁ ἥρωϊκὸς ἀγῶνας του σήκωσε ψηλὰ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καί στάθηκε παράδειγμα στοὺς μεγάλους ἀγῶνες τῶν γιὰ τὴν ἐλευθερία, πὺ ἄρχισαν ὥστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

21. Φιλική έταιρεία.

Στά χρόνια πού καταστράφηκε τὸ Σούλι εἶχε γίνε-
ναι στήν Εὐρώπη μιὰ σημαντική μεταβολή. Ὁ περίφη-
μος στρατηγὸς τῶν Γάλλων Ναπολέον ἔγινε αὐτο-
κράτορας τῆς Γαλλίας, ἔκαμε μεγάλους πολέμους μὲ
τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, τοὺς νίκησε σὲ μεγάλες μά-
χες καὶ ἔγινε κύριος τῆς Εὐρώπης. Ἀργότερα ὅμως
ἔσπασε ἡ δύναμή του. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Γαλλίας, Αὐστρια-
κοί, Ρῶσοι, Πρῶσοι καὶ Ἀγγλοὶ νίκησαν σὲ μιὰ με-
γάλη μάχη τὸ Ναπολέοντα, μπήκαν στὴ Γαλλία, πῆ-
ραν τὸ Παρίσι καὶ ἔφεραν πάλι στὸ θρόνο τῆς Γαλλίας
τὴν παλιὰ βασιλικὴ οἰκογένεια. Σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη
κυριάρχησαν τότε ἀπολυταρχικοὶ βασιλεῖς, πού δὲν ἤθε-
λαν ν' ἀκούσουν γιὰ ἐλευθερία καὶ δημοκρατία, καὶ κυ-
νήγησαν κάθε ἀνθρώπο πού ἤθελε ἐλεύθερο πολίτευμα.
Στὸ περίφημο **συνέδριο τῆς Βιέννης** οἱ ἀπο-
λυταρχικοὶ ἡγεμόνες ὥρισαν τὴν κατάσταση 1815
τῆς Εὐρώπης ὅπως ἤθελαν οἱ ἴδιοι. Τότε φάνηκε γιὰ
μιὰ στιγμή πὼς ἔσθλησαν γιὰ πάντα οἱ ἰδέες τῆς ἐλευ-
θερίας καὶ τῆς ἰσότητος, πού τίς εἶχε κηρύξει ἡ γαλ-
λικὴ ἐπανάσταση. Οἱ λαοὶ εἶχαν κουρασθῇ ἀπὸ τοὺς
πολέμους καὶ ἡ ψυχὴ τους γέμισε πίκρα, γιατί νόμι-
σαν πὼς ἀπότυχε γιὰ πάντα ἡ προσπάθειά τους ν' ἀπο-

χτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους.

Δὲν ἔλειπαν ὁμῶς καὶ μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι, ποὺ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος τους. Συνεννοοῦνταν γρυφὰ μεταξύ τους καὶ περίμεναν τὴν εὐκαιρία νὰ κάμουν νέες ἐπαναστάσεις. Σὲ πολλὰ μέρη ἔγιναν μυστικὲς ἐπαναστατικὲς ἐταιρεῖες, μὲ σκοπὸ νὰ προετοιμάσουν τὴν ἐπανάσταση.

Πολλοὶ Ἕλληνες συλλογίστηκαν τότε νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ 1816 τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι στὴν Ὁδησσὸ τῆς Ρωσίας ὠργάνωσαν ἓνα μυστικὸ ἐπαναστατικὸ σωματεῖο, ποὺ τ' ὠνόμασαν *Φιλικὴ ἐταιρεία*. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦταν ὁ **Νικόλαος Σκουφᾶς** ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ **Ἀθανάσιος Τσακάλωφ** ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ **Εὐμανουὴλ Ξάνθος** ἀπὸ τὸ νησι Πάτμο. Τοὺς ὁπαδοὺς τῆς Ἐταιρείας τοὺς ἔλεγαν *φιλικούς*. Ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ δραστηριώτερους ὁπαδοὺς τῆς Ἐταιρείας ἔγινε ὁ λόγιος διδάσκαλος *Ἀνθίμος Γαζής*, ἀπὸ τὸ Πήλιο τῆς Θεσσαλίας, ποὺ ἔγραψε ἓνα μεγάλο λεξικὸ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Οἱ τρεῖς ἱδρυτὲς τῆς Ἐταιρείας δὲν εἶχαν οὔτε μέγала μέσα οὔτε μεγάλη ἐπιρροή. Γρήγορα ὁμῶς ἡ Ἐταιρεία ἀπλώθηκε καὶ ἔκανε μέλη της τοὺς σημαντικώτερους ἀνθρώπους τοῦ ἔθνους. Ὁ πατριάρχης, ὁ μπένης τῆς Μάνης, πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, πρόκριτοι καὶ ὁπλαρχηγοὶ εἶχαν μυηθῇ στὴν Ἐταιρεία.

Οἱ ἱδρυτὲς τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας, γιὰ νὰ τῆς δώσουν μεγαλύτερη ἐπιβολή, εἶχαν διαδώσει πὼς πίσω ἀπ' αὐτὴ κρύβεται κάποιος μεγάλο πρόσωπο, ποὺ διευθύνει μυστικὰ τὶς ἐργασίες της. Ἐλεγαν πὼς παίρνουν ὁδηγίες ἀπὸ κάποια ἀνώτερη ἀρχή. Μὲ αὐτὸ ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν κόσμον νὰ πιστέψῃ, πὼς τὶς ἐργασίες τῆς Ἐταιρείας τὶς διευθύνει ὁ ὑπουργὸς τοῦ τσάρου τῆς

Ρωσίας, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ἑλληνας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἥ καὶ ὁ ἴδιος ὁ τσάρος.

Ἡ Φιλικὴ ἑταιρεία, καθὼς βλέπομε, δὲν εἶχε στερεὰς βάσεις. Κατῳρῆθησε ὅμως νὰ κινήσῃ ὁλόκληρο τὸν ἑλληνισμό. Ἐνα δυνατό ρεῦμα πέρασε ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρῃ ὡς τὴν ἄλλῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὰ 1820 ὅλοι περίμεναν πῶς κάτι πολὺ σημαντικὸ πρόκειται νὰ γίνη.

22. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάστασιν.

Σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἦταν μεγάλος ἀναθρασμὸς καὶ ὅλοι περίμεναν ἀπὸ τὴ Φιλικὴ ἑταιρεία νὰ δώσῃ τὸ σὺνθημα. Τότε οἱ ἰδρυτὲς τῆς εἶδαν πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ βροῦν ἓναν ἀρχηγὸ ἄξιο γιὰ τὴν περίστασιν, ποὺ ν' ἀναλάβῃ τὸ μεγάλο καὶ βαρὺ ἔργο. Ἐστειλαν τὸν Ἐάνθο στὴν Πετροῦπολιν, γιὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Καποδίστρια νὰ γίνη ἀρχηγὸς τῆς ἑταιρείας. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐδέχτηκε, βρίσκοντας, σὰ διπλωμάτης ποὺ ἦταν, πῶς ἡ περίστασις δὲν ἦταν κατάλληλη γιὰ ἐπανάστασιν.

Τότε ὁ Ἐάνθος πῆγε στὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη. Ὁ Ὑψηλάντης ἦταν ἀπὸ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια. Τὸν πατέρα του Κωνσταντῖνο τὸν εἶχε διορίσει ὁ σουλτάνος ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, μὰ ὅταν ἄρχισε ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1806, ἐκεῖνος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ρώσους. Ὁ σουλτάνος θέλησε τότε νὰ τὸν πιάσῃ καὶ νὰ τὸν κρεμάσῃ. Ὁ Ὑψηλάντης ὅμως κατῳρῆθη καὶ ἔφυγε στὴ Ρωσία μὲ τὴν οἰκογένειά του. Ὁ τσάρος προστάτεψε τὴν οἰκογένειά του καὶ ἔδωκε τοὺς τρεῖς γιούς του στὶς στρατιωτικὰς σχολὰς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατὸ

καὶ πολέμησε στοὺς πολέμους ποὺ ἡ Ρωσία ἔκαμε μὲ τὸ Ναπολέοντα. Σὲ μιὰ μάχη μάλιστα ἔχασε τὸ δεξιὸν χέρι. Ὁ τσάρος τὸν τίμησε καὶ τὸν ἔκαμε στρατηγὸν καὶ ὑπασπιστὴν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν ἀκόμη πολὺ νέος, μόλις τριάντα χρονῶν, γενναῖος καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ δέχτηκε μ' ἐνθουσιασμόν τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ ρίχτηκε ἀμέσως στὴ δουλειά. Πῆρε ἀπεριόριστη ἄδεια ἀπὸ τὸν τσάρο καὶ πῆγε στὴν Ὁδησσό.

Στὴν Τουρκίαν ἔγινε τότε κάτι πολὺ σπουδαῖο. Ὁ περίφημος Ἀληπασὰς τῶν Ἰωαννίνων ἐπαναστάτησε καὶ ἤθελε νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τότε τὰ καλύτερα στρατεύματά της γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν ἄπιστο πασά καὶ δημιουργήθηκε μεγάλη ἀταξία καὶ σύγχυσις στὸ τουρκικὸ κράτος. Οἱ Ἕλληνες εἶδαν πὼς ἦταν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Τούρκων, γιὰ ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπανάστασιν.

Τὸ Φεβρουάριον λοιπὸν τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης μὲ 200 περίπου στρατιῶτες πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸν καὶ μπῆκε στὸ Ἰάσι, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ σήκωσε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν καὶ δημοσίεψε μιὰ προκήρυξιν γεμάτην ἐνθουσιασμόν, ποὺ προσκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ντόπιους νὰ πάρουν τὰ ὅπλα. «Κινηθῆτε, ἔλεγε ἡ προκήρυξις, καὶ θὰ ἴσχητε πὼς μιὰ μεγάλη δύναμις θὰ προστατέψῃ τὰ δίκαιά μας».

Ὅλοι πίστευαν πὼς ὁ Ὑψηλάντης εἶχε ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ τὸν τσάρο καὶ νόμιζαν πὼς ἀπὸ πίσω του θ' ἀκολουθοῦσαν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα. Γι' αὐτὸ ὅλοι τὸν ἐδέχτηκαν μ' ἐνθουσιασμόν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες κατατάχτηκαν στὸ στρατόν του. Οἱ γενναῖοι ὁπλαρχηγοὶ

Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης περνᾷ τὸν Προῦθο καὶ στήνει
τὴν ἐπαναστατικὴ σημαία σὲ τὴν Ἰάσον.

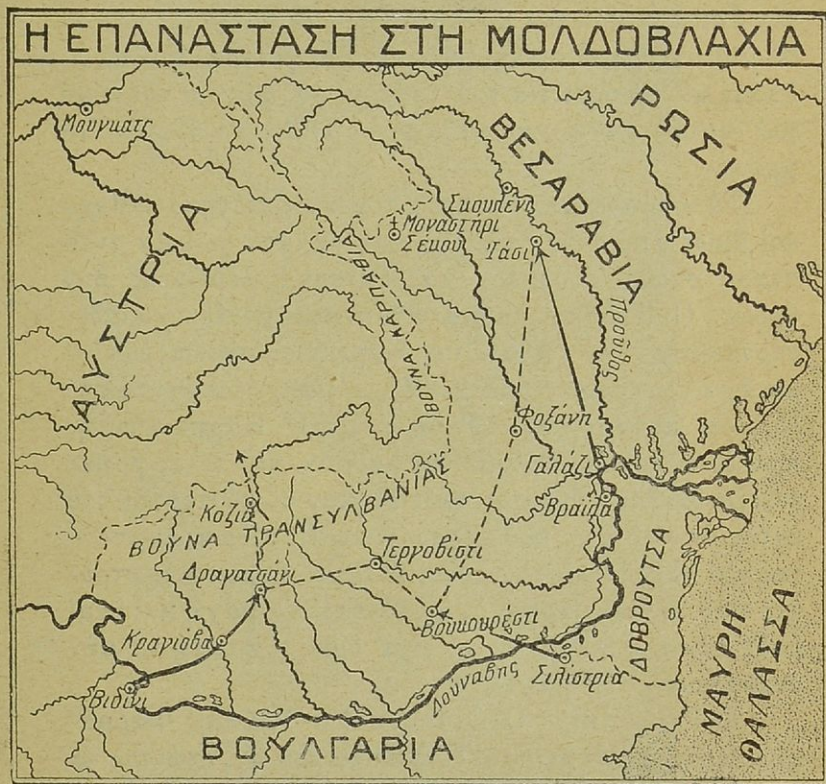
Γεωργάκης Ὀλύμπιος, Ἰωάννης Φαρμάκης καὶ Ἀθανάσιος Καρπενισιώτης, ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας. ἀκολούθησαν τὸν Ὑψηλάντη μὲ τὰ σώματά τους. Κάτοπι παρουσιάστηκαν πεντακόσιοι νέοι ἀπὸ τίς καλύτερες οἰκογένειες, οἱ περισσότεροι σπουδαστὲς στὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, ποὺ σχημάτισαν ἰδιαίτερο σῶμα ταχτικοῦ στρατοῦ καὶ ὠρκίστηκαν ἢ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα τους ἢ νὰ πεθάνουν. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦταν τὸ καλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ὠνομάστηκε ἱερὸς λόχος. Ὑστερα ὁ Ὑψηλάντης προχώρησε καὶ μπήκε στὴν πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας, στὸ Βουκουρέστι.

23. Ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντη.

Ἀλλὰ ἡ Μολδαβία καὶ ἡ Βλαχία δὲν ἦταν κατάλληλο μέρος γιὰ ἐπανάσταση. Ἐκεῖ εἶχε λίγους Ἕλληνες καὶ οἱ ντόπιοι κάτοικοι, οἱ Βλαχοὶ δηλαδή, δὲν τοὺς ἀγαποῦσαν οὔτε εἶχαν διάθεση νὰ θυσιαστοῦν γιὰ τὸν Ὑψηλάντη. Τὸ χειρότερο ὅμως ἦταν πῶς ὁ τσάρος, ἅμα ἔμαθε ὅσα ἐγίναν στὴ Βλαχία, ἀποκήρυξε τὸν Ὑψηλάντη, ἔσβησε τ' ὄνομά του ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ δήλωσε στὴν Τουρκία πῶς δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη. Ἐπίσης ὁ πατριάρχης ἀφώρισε τὸν Ὑψηλάντη, ἐπειδὴ τὸν ἀνάγκασε ὁ σουλτάνος.

Ἀποῦ λοιπὸν ὁ τσάρος καὶ ὁ πατριάρχης καταδίκασαν τὸ κίνημα, ὅλοι ἄρχισαν νὰ παρατοῦν τὸν Ὑψηλάντη. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Βλάχους ὀπλαρχηγούς του, ποὺ εἶχαν ἔρθει μόνο γιὰ τὸ χρῆμα, ἄρχισαν νὰ συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ τὸν προδώσουν. Ὁ σουλτάνος πῆρε τότε θάρρος καὶ ἔδωσε

διαταγή στο στρατό που είχε στο Δούναβη, να περάσουν τον ποταμό και να χτυπήσουν τους επαναστάτες. Τα τουρκικά στρατεύματα μπήκαν από τρία σημεία στη Βλαχία και Μολδαβία και νίκησαν σε όλα τα μέρη.

Ο Υψηλάντης αναγκάστηκε ν' αφήσει το Βουκουρέστι και νά τραβηχτεί κατά τ' αυστριακά σύνορα. Μά ο στρατός του έπαθε μεγάλη καταστροφή στο Δραγατσάνι, στις 7 Ιουνίου 1821. Οι περισσότεροι ιερολοχίτες σκοτώθηκαν εκεί, αφού πολέμησαν γενναία. Μό-

λις ἑκατὸ πρόφτασε νὰ σώσῃ ὁ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Γεωργάκης Ὀλύμπιος.

Ὑστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφὴν στὸ Δραγατσάνι ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγε εἰς τὴν Αὐστρία. Οἱ Αὐστριακοὶ ὅμως τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν κράτησαν φυλακισμένον ἕξι χρόνια σὲ μιὰ ὑγρὴ καὶ στενὴ φυλακὴ. Ἀργότερα τὸν ἀπολύσαν μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ τσάρου, μὰ ἡ ὑγεία του εἶχε πιά καταστραφῇ καὶ πέθανε τὸ 1828 σὲ ἡλικία 38 χρονῶν.

Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του σκορπίστηκαν. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἔκαμαν γενναῖα ἀντίσταση στοὺς Τούρκους καὶ ἔπесαν πολεμώντας σὰν ἥρωες. Οἱ Τούρκοι πρῶτα χτύπησαν μὲ ἕξι χιλιάδες στρατιῶτες τὸν Ἀθανάσιο Καρπενισιώτη, ποὺ εἶχε μονάχα τρακόσιους πολεμιστὲς, σ' ἓνα χωριὸ κοντὰ στὸ Προῦθο ποταμό, στὸ Σκουλένι. Ὁ Καρπενισιώτης πολλὰς φορὲς ἀπόκρουσε τὴν ἐπίθεσιν καὶ τέλος βρῆκε ἑνδοξὸ θάνατον. Ἐπίσης σκοτώθηκαν οἱ σύντροφοί του ἑκτὸς ἀπὸ λίγους, ποὺ πέρασαν τὸν Προῦθο κολυμπώντας καὶ γλίτωσαν στὸ ρωσικὸ ἔδαφος. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴ ὄχθην ἔδλεπε τὴ μάχην καὶ θαύμαζε τὴν παλικάριά τους, εἶχε ὅμως διαταγὴ νὰ μὴν ἀνακατευτῇ εἰς τὴν μάχην.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης περιπλανήθηκαν εἰς τὰ Καρπάθια βουνὰ ζητώντας νὰ βροῦν δρόμον γιὰ τὴ Ρωσία. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὅμως μὲ τὴ βοήθειαν τῶν Βλάχων τοὺς πρόφτασε καὶ τοὺς ἔκλεισε μέσα στὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου μὲ τοὺς 350 στρατιῶτες τους. Ὁ Γεωργάκης ἔπιασε τὸ καμπαναριὸ μὲ ἑντεκα συντρόφους καὶ στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων. Ὅταν εἶδε ὅμως πὼς ἡ ἀντίστασις ἦταν πιά ἀδύνατη, ἔβαλε φωτιά στὸ μπα-

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος στὸ καμpanariὸ
τῆς μονῆς Σέκου.

ρούτι και θάφτηκε στα έρείπια μαζί με τους συντρόφους του και με τους Τούρκους που είχαν όρμήσει μέσα.

Ο Φαρμάκης κατώρθωσε ν' αντισταθῇ άλλες έντεκα μέρες, άφου όμως ξόδεψε τὰ πολεμοφόδιά του, συνθηκολόγησε με τους έχθρους. Οί Τούρκοι δέν κράτησαν τή συμφωνία και έσφαξαν άμέσως τους στρατιώτες και τὸ Φαρμάκη τὸν έστειλαν στήν Πόλη, όπου τὸν άποκεφάλισε ὁ σουλτάνος.

24. Ἡ έπανάσταση στήν Ἑλλάδα.

Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη άπότυχε. Ἡ έπανάσταση όμως άναψε με δυνατώτερη φλόγα στήν καθαυτὸ Ἑλλάδα.

Στήν Ἑλλάδα ὅλοι ἦταν σύμφωνοι πὼς έπρεπε νά άρχίσῃ ἡ έπανάσταση. Μεγάλη ἦταν ἡ κίνηση προσάντων στήν Πελοπόννησο. Όλοι ἦταν άνάστατοι, κυκλοφοροῦσαν διάφορες φήμες. Διηγούνταν πὼς ὁ Ὑψηλάντης νίκησε τοὺς Τούρκους, πὼς πέρασε τὸ Διύναθῃ και πὼς κατεδαίνει στήν Ἑλλάδα. Άλλοι έλεγαν πὼς ἡ Ρωσία ἦταν έτοιμη νά κηρύξῃ τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας, και ὅλοι ένιωθαν πὼς πυκνώνουν τὰ σύννεφα και πὼς σὲ λίγο θά ξεσπάσῃ ἡ μάχη.

Στὸ τέλος τοῦ 1820 έφτασε στήν Πελοπόννησο ὁ περίφημος άρχιμαντρίτης *Γρηγόριος Δικαῖος*, πὺ εἶναι πὺ γνωστὸς με τ' ὄνομα *Παπαφλέσας*, άνθρωπος δραστήριος και ὁρμητικός. πὺ άρχισε νά διηγῆται μεγάλα και θαυμαστά και νά δίνῃ μεγαλύτερες ύποσχέσεις. Οί Τούρκοι στήν Πελοπόννησο άρχισαν ν' άνησυχούν και ὁ σουλτάνος έστειλε γιὰ διοικητῇ έναν ξακουστὸ πασά, περήφανο και έπιδλητικό, πὺ τὸν έλεγαν Χουρσίτ. Αὐτὸς όμως δέν κατάλαβε τί έτρεχε και έγραψε στὸ σουλτάνο πὺς βλα εἶναι ἡρῶνα στήν Πε-

λοπόννησο. Τότε ὁ σουλτάνος τὸν ἐδιώρισε ἀρχιστράτηγο τοῦ στρατοῦ ποῦ πολεμοῦσε τὸν Ἀληπασά. Οἱ Τούρκοι ὁμῶς τῆς Πελοποννήσου ἦταν πάντα ἀνήσυχοι, γιατί ἔδλεπαν νὰ κινοῦνται οἱ κλέφτες, καὶ ὁ φόβος τοὺς μεγάλωσε ἀκόμη περισσότερο ἅμα ἔμαθαν πὼς ἔφτασε στὴ Μάνη ὁ περίφημος κλέφτης **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**, ποῦ τὸν εἶχαν κυνηγήσει ἄλλοτε οἱ Τούρκοι κι ἔλειπε χρόνια ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Ἡ ἐπανάσταση ἀναψε τότε μονομιᾶς. Σὲ ὅλα τὰ μέρη οἱ Ἕλληνες σηκώθηκαν καὶ χτύπησαν τοὺς Τούρκους. Ἡ μανία τοὺς ἦταν τόσο μεγάλη, ποῦ νόμιζε κανεὶς πὼς ἤθελαν σὲ μιὰ μέρα νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ βάσανα καὶ τὶς ἀδικίες τεσσάρων αἰώνων. Στὶς 23 Μαρτίου 1821 ὁ **Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης**, ὁ μπέης τῆς Μάνης, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Μανιάτες κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Ταῦγετο καὶ πῆραν τὶς Καλάμες. Στὶς 25 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν **Γερμανὸς** ὕψωσε στὴν Πάτρα, στὴν πλατεῖα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸ περίφημο λάδαρο τῆς Λαύρας καὶ κήρυξε τὴν ἐπανάσταση. Τρομαγμένοι τότε οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ φεύγουν στὰ φρούρια καὶ κυρίως στὴν Τρίπολη. Σὲ λίγο ἦταν ἐπαναστατημένη ὅλη ἡ Πελοπόννησος.

Ἡ ἐπανάσταση ὁμῶς δὲν μπορούσε νὰ κρατηθῇ στὴ στεριά, ἀν δὲ σηκώνονταν τὰ νησιά. Γι' αὐτὸ οἱ Πελοποννήσιοι ἔστειλαν γράμματα καὶ παρακαλοῦσαν τοὺς νησιῶτες νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγῶνα, καὶ τὰ νησιά δὲν ἄργησαν νὰ κινηθοῦν. Οἱ Σπέτσες, τὰ Ψαρά καὶ ἡ Ὑδρα ὥπλισαν τὰ πλοῖα τοὺς καὶ ἐτοιμάστηκαν γιὰ τὸν πόλεμο. Τὸ παράδειγμά τοὺς τὸ ἀκλούθησαν ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶτες ἄρχισαν νὰ τριγυρίζουν τὸ Αἰγαῖο καὶ νὰ πιάνουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἡ φωτιὰ πέρασε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματολὸς **Πανουριάς** ξεσήκωσε τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσα) καὶ ὁ ἐξάδελφός του **Γκούρας** τὸ Γαλαξίδι. Ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** κήρυξε τὴν ἐπανάστασιν στὴ Λεβαδεία. Σὲ λίγο ἐπαναστάτησε καὶ ἡ Ἀττική. Στὴ Θεσσαλία τὴν ἐπανάστασιν τὴν κήρυξε ὁ περὶφημος λόγιος **Ἀνθιμος Γαζής**. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλία ἀπλώθηκε ἡ φλόγα στὴ Μακεδονία. Ἡ Χαλκιδικὴ ἐπαναστάτησε, ἀκόμη καὶ οἱ καλόγεροι στὸ Ἅγιον ὄρος πῆραν τὰ ὅπλα. Τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα τὴ ξεσήκωσε ὁ ἀρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ **Δημήτριος Μακρής**. Τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αἰτωλικὸ πῆραν τὰ ὅπλα. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ὡς τὸ Ταίναρο ἦταν στὸ πόδι καὶ ζητοῦσε τὴν ἐλευθερίαν της.

25. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν πατριάρχη.

Ὁ σουλτάνος **Μαχμουτ** ἅμα ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων ἔγινε ἔξω φρενῶν. Ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ χτυπήσῃ ἀμέσως τοὺς ἐπαναστάτες, θέλησε νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς Ἑλληνας μὲ βιαιοπραγίαι καὶ σφαγές. Μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντη ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἀσία πλῆθος ἄγριους Τούρκους, ποὺ ἔκαμαν σφαγές καὶ λεηλασίες στὴν Πόλιν. Ἡ μανία τοῦ ὅμως δὲν εἶχε ὅρια, ὅταν ἔφτασε ταχυδρόμος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ ἔφερε τὴν εἴδησιν πὺς ἐπαναστάτησε ἡ Πελοπόννησος. Ἀμέσως τότε κρέμασε τὸ διερμηνεὰ **Κωστάκη Μουρούζη** καὶ σκότωσε πολλοὺς ἄλλους προκρίτους ἢ τοὺς κρέμασε ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τους, γιὰ νὰ φοβέρισῃ τοὺς ἄλλους.

Τὴ νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τὸ Πάσχα ὁ σουλτάνος ἔστειλε ἓνα τάγμα γενίτσαρων στὸ Φανάρι. Οἱ ἄγριοι στρατιῶτες σκορπίστηκαν στοὺς δρό-

μους, ἀναψαν φωτιές σὲ διάφορα μέρη καὶ φύλαγαν ὅλην τὴ νύχτα. Ὁ πατριάρχης λειτούργησε ὅπως πάντοτε τὰ ξημερώματα. Ὀλίγοι χριστιανοὶ ἦταν στὴν ἐκκλησία, γιατί εἶχαν κλειστὴ τρομαγμένοι στὰ σπίτια τους. Ὑστερ' ἀπὸ τὴ λειτουργία ἔφτασε στὰ πατριαρχεῖα ἓνας Τοῦρκος ἀνώτερος ὑπάλληλος μὲ τὸ νέο διερμηνέα τῆς πύλης. Ἀμέσως μάζεψαν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς διάδασαν τὸ φερμάνι τοῦ σουλτάνου. Τὸ φερμάνι ἔλεγε πὼς ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καθαιρεῖται, γιατί φάνηκε ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Οἱ Τοῦρκοι ἔπιασαν κατόπι τὸν πατριάρχη καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Τὸ ἀπόγεμα τῆς ἴδιας ἡμέρας τὸν ἔδωκαν ἀπὸ τὴ φυλακὴ, καὶ ἀφοῦ τὸν κακοποίησαν καὶ τὸν ἔδρισαν, τὸν κρέμασαν ἀπὸ τὴ μεσαία πόρτα τοῦ πατριαρχείου. Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ μέγας βεζίρης, κάθισε σ' ἓνα σκαμνί, κάπνισε καὶ ἔδλεπε σιωπηλὰ τὸ κρεμασμένο σῶμα τοῦ πατριάρχου. Λένε πὼς καὶ ὁ σουλτάνος ἦρθε μὲ ξένα ροῦχα στὸν τόπο ποὺ εἶχαν κρεμάσει τὸν πατριάρχη.

Τὸ λείψανο τοῦ πατριάρχου ἔμεινε τρεῖς μέρες κρεμασμένο. Ἐπειτα τὸ ἔδωσαν στὸν ὄχλο, ποὺ τὸ ἔσυρε στοὺς δρόμους τοῦ Φαναριοῦ βλαστημώντας καὶ περιπαίζοντας, καὶ στὸ τέλος τὸ ἔρριξε στὴ θάλασσα. Τὰ ρεύματα ἔφεραν τὸ σῶμα στὸ Βόσπορο, ὅπου τὸ βρῆκε ὁ πλοίαρχος Σκλάβος, ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, καὶ τὸ πῆγε στὴν Ὁδησσό. Ἐκεῖ πρόσταξε ὁ τσάρος καὶ τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές. Τὸ 1871 οἱ Ἕλληνες μετακόμισαν στὴν Ἀθήνα τὰ κόκαλα καὶ τὰ ἔθαλαν στὴ μητρόπολη, καὶ ἡ ἐκκλησία ὠνόμασε τὸ Γρηγόριο Ε' ἔθνομάρτυρα καὶ ἅγιο.

Τὴν ἴδια μέρα ὁ σουλτάνος κρέμασε καὶ ἄλλους τρεῖς ἀρχιερεῖς καὶ ὁ τουρκικὸς ὄχλος χύθηκε στοὺς δρό-

μους, σκότωσε πολλούς Έλληνες καὶ λήστεψε πολλές ἐκκλησίες. Ὅμοιες ἀγριότητες ἔκαμαν οἱ Τούρκοι στὴν Σμύρνη, στὴν Ἀδριανούπολη, στὴν Αἶνο καὶ ἄλλες πόλεις.

Ἀλλὰ ὁ σουλτάνος δὲν πέτυχε τὸ σκοπὸν του. Οἱ ἀγριότητες αὐτὲς ἀντὶ νὰ τρομάξουν τοὺς Έλληνες, ἀναψαν περισσότερο τὸ μίσος τους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἡ διαγωγὴ τῶν Τούρκων ἔκαμε πολὺ κακὴ ἐντύπωση στὴν Εὐρώπη. Προπάντων ἐρέθισε τοὺς Ρώσους ὁ ἀπάνθρωπος θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀπὸ τότε ζητοῦσαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους.

26. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Τὸ πολεμικὸν του σχέδιον.

Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση ξέσπασε σὰ θύελλα. Μὰ τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦταν εὐκόλον. Εἶχαν νὰ μετρηθοῦν μὲ μεγάλῃ καὶ δυνατῇ αὐτοκρατορίαν καὶ οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν οὔτε χρήματα οὔτε πολεμοφόδια οὔτε στρατό. Οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες ἔδωσαν θάρρος στοὺς Έλληνες καὶ ἔτρεξαν πολλοὶ ἐθελοντές. Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλον νὰ δημιουργηθῇ ἀμέσως στρατός. Οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι στρατιῶτες παρουσίαζαν περίεργον ὄψιν. Οἱ περισσότεροι ἦταν ἀοπλοὶ, ἄλλοι εἶχαν μαχαίρια ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι βέργες ἀλωνιστικὰς. Τὸ ἀσύνταχτον αὐτὸ πλῆθος δὲν μπορούσε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν τουρκικὸν στρατό. Μόλις ἐμφανίζονταν οἱ Τούρκοι, ἔφευγαν καὶ σκορπίζονταν.

Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμήν ἔτωσε τὴν ἐπανάσταση ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν γιὸς τοῦ Κωσταντίνου Κολοκοτρώνη, ποὺ τὸν ἐσκότωσαν, καθὼς εἶδαμε, οἱ Τούρκοι στὴν ἐπανάσταση τοῦ

μους
ἐκκλ
Σμύρ
πόλε

ἄγρι
ἀναψ
διαγ
στήν
ἀπά
ἀπὸ
Τοῦ

2

τὸ
τρη
ἴδια
στρ
Ἐ
εὖν
ἐκε
ρισ
σφ
αὐ
κω
κα

ὁ
γι
τα

1770. Ὁ Θεόδωρος γεννήθηκε ἀκριβῶς πάνω στὴν ἐπανάσταση. Ὅλοι τότε εἶχαν φύγει στὰ βουνά καὶ ἡ μητέρα του τὸν ἔφερε στὸν κόσμον κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο, στὰ βουνά τῆς Μεσσηνίας. Πιὺ νέος ἔινε κλέφτης καὶ ἀργότερα πειρατής. Οἱ Τούρκοι τὸν κυνήγησαν καὶ ἐπειδὴ κινδύνευε ἡ ζωὴ του, εἶχε καταφύγει στὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατό, γιὰτὶ τότε τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου τὰ εἶχαν οἱ Ἀγγλοι. Ὁ Κολοκοτρώνης διακρίθηκε καὶ οἱ Ἀγγλοι τὸν ἔαμαν ταγματάρχη. Γι' αὐτὸ φορεῦσε τὴν περικεφαλαία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

Κολοκοτρώνης.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ξεχωριστὰ στρατιωτικὰ προτερήματα. Τὸ ἐξωτερικὸ του καὶ οἱ τρόποι του ἦταν πολὺ ἐπιδολητικοί. Τὸ κεφάλι του μεγάλο, στολισμένον μὲ μακριὰ μαλλιά, στηριζόταν περήφανα στοὺς δυνατοὺς ὤμους του. Τὸ πρόσωπό του ἦταν μελαφὸ, τὸ μέτωπό του πλατὺ, τὰ μάτια του σκεπάζονταν ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, τὸ βλέμμα του ἦταν ἄτρομο καὶ σκοτεινό. Ἡ βροντερὴ φωνὴ του ἔδινε θάρρος στοὺς πολεμιστὰς καὶ ἡ φουντωτὴ του περικεφαλαία μεγάλωνε

τὴν ἐπιβολή του.

Εἶχε ἀσάλευτη πίστις πὼς τὸ ἔθνος θὰ ἐλευθερωθῇ καὶ συνήθιζε νὰ λέγῃ πὼς ὁ Θεὸς ἔδωκε τὴν ὑπογραφή του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδας καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὑπογραφή του δὲν τὴν παίρνει πίσω.

Ἀμέσως μόλις ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση φάνηκε πὼς εἶχε στρατηγικὴ ἰδιουφύα. Ἐνῶσε πολὺ καλὰ πὼς ἡ ἐπανάσταση ἦταν ἀδύνατον νὰ στερεωθῇ στὴν Πελοπόννησο, ὅσο βρισκόταν στρατὸς τουρκικὸς στὴν Τρίπολη, τὴν καρδίαν τῆς χώρας. Τὸ σχέδιό του ἦταν λοιπὸν νὰ κυριέψῃ τὴν Τρίπολη, προτοῦ προφτάσουν οἱ Τούρκοι νὰ στείλουν ἄλλο στρατὸ γιὰ νὰ τὴν ἐνισχύσουν. Ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ βρῆκε πολλὰς δυσκολίας. Ἡ φήμῃ του εἶχε συγκεντρώσει πολλοὺς πολεμιστὰς γύρω του. Μόλις ὅμως φάνηκαν οἱ Τούρκοι, οἱ στρατιῶτες του φοβήθηκαν καὶ ἔφυγαν στὰ βουνά. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μάζεψε τετρακόσιους διαλεχτούς, ἄρχισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ καὶ εἶχε σκοπὸ μὲ αὐτοὺς νὰ κάμῃ ἱερὸ λόχο. Μὰ καὶ οἱ ἱερολογῖτες τὸν παράτησαν, μόλις εἶδαν τοὺς Τούρκους. Ὁ Κολοκοτρώνης κινδύνεψε τότε νὰ πιαστῇ αἰχμάλωτος καὶ ἔφυγε ἀπὸ ράχες καὶ μονοπάτια. Εἶχε δυνατὴ μνήμῃ ὁ Κολοκοτρώνης. Ὑστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια θυμόταν ἀκόμη τὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας, τοὺς δρόμους καὶ τὰ μονοπάτια ὅπου εἶχε ζήσει κλέφτης.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔκαμαν τότε συμβούλιον καὶ ἀποφάσισαν νὰ τραβηχτοῦν στὴ Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως δὲ συμφώνησε καὶ ἔφυγε μόνος του. Ὁ Παπαφλέσας λέγει τότε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του : « Πήγαίνε μαζί του νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι ». Ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρίθηκε : « Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ καὶ ἄς μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου ». Τὸ

βράδυ μπήκε μόνος σ' ένα εξωκλήσι νά προσευχηθῇ στήν Παναγία. Τοῦ φάνηκε, καθὼς λέει ὁ ἴδιος, πὼς ἡ Παναγία ζωντάνεψε, τὸν κοίταξε γελαστή καὶ τοῦ ἔδωσε θάρρος.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε τέλος νά πείσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς ν' ἀκολουθήσουν τὸ σχέδιό του. Νά χτυπήσουν τὴν Τρίπολη καὶ νά τὴν κυριέψουν μ' ἐπίθεση δὲν ἦταν δυνατό. Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν μὲ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγοὺς ἔπιασε ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ ἔφερναν στήν Τρίπολη. Ὁ ἴδιος ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του στὸ Χρυσοβίτσι, ἀπάνω στὸ βουνὸ Μαίναλο. Ὅλο-γυρα ἔπιασαν ἄλλες θέσεις οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Πλαπούτας, ὁ Νικήτας κτλ. Ἔτσι ἀποκλείστηκε ἡ Τρίπολη.

27. Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι.

Ὁ Χουρσίτ πασάς, καθὼς εἶδαμε, δὲν πίστευε πὼςμποροῦσαν νά ἐπαναστατήσουν οἱ Ἕλληνες. Γι' αὐτὸ εἶχε ἀφήσει τοὺς θησαυροὺς καὶ τὸ χαρέμι του στήν Τρίπολη, ἐπειδὴ τὴ θεωροῦσε τόπο ἀσφαλισμένο. Ἐνῶ λοιπὸν πολιορκοῦσε τὸν Ἀληπασά στὰ Γιάννενα, ἔφτασε ἡ εἰδηση πὼς ἐπαναστάτησαν αἱ Ἕλληνες στήν Πελοπόννησο. Τότε ἔστειλε ἕνα γενναῖο ἀξιωματικό, τὸ Μουσταφάμπεη, μὲ 3500 Ἀρβανίτες.

Ὁ Μουσταφάμπεης πέρασε τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα χωρὶς νά συναντήσῃ ἐμπόδιο, ἔφτασε στὸ Μεσολόγι καὶ ἀπ' ἐκεῖ πέρασε μὲ πλοῖα στήν Πάτρα. Ἐδίωξε τοὺς Ἕλληνες ποὺ πολιορκοῦσαν τὸ φρούριο, προχώρησε ἀπὸ τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, σκόρπισε τοὺς Ἕλληνες ποὺ μὲ τὸν Παπαφλέσα εἶχαν ἀποκλείσει τὸν Ἀκροκόρινθο, κατέβηκε στὸ Ναύπλιο καὶ στίς 6 Μαΐου μπήκε στήν Τρίπολη.

Ἡ ἐνίσχυση αὐτὴ ἔδωσε θάρρος στοὺς Τούρκους καὶ φόβισε πολὺ τοὺς δικούς μας. Οἱ Ἀρβανῖτες ἀψηφοῦσαν τοὺς Ἕλληνες, ὥρμοῦσαν μὲ θάρρος ἀπάνω τους, τοὺς σκόρπιζαν, ἄρπαζαν ὅ,τι ἔδρισκαν στὰ χωριά καὶ γυρνώντας στὴν Τρίπολη διασκέδαζαν καὶ χόρευαν στοὺς δρόμους. Ὁ Μουσταφάμπεης πίστευε πὼς θὰ σκορπιστοῦν οἱ Ἕλληνες, πὺ μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς εἶχαν πιασμένους τοὺς δρόμους. Ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπε πὼς δὲ φεύγουν, ἀποφάσισε νὰ τοὺς χτυπήσῃ.

Στις 12 Μαΐου 1821 μὲ πολὺ πεζικὸ καὶ ἱππικὸ κίνησε γιὰ τὸ Βαλτέτσι. Τῇ θέσῃ τὴν κρατοῦσαν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι μὲ 845 Μανιάτες. Εἶχαν χτίσει τρία ἡμικυκλικὰ ταμπούρια στὴν πλαγιά ἐνὸς λόφου. Ὅταν ἔφτασαν οἱ Ἀρβανῖτες στὴν ἀνηφοριὰ ἀναγκάστησαν νὰ κατεβῶν ἀπὸ τ' ἄλσγα, γιατί τὸ ἔδαφος ἦταν ἀνώμαλο. Ἐπειδὴ ἤξεραν νὰ πολεμοῦν καὶ πεζοί, ὥρμησαν μὲ πολὺ θάρρος καὶ νόμισαν πὼς οἱ Ἕλληνες θὰ σκορπιστοῦν. Οἱ Μανιάτες ὅμως βάσταξαν καλὰ καὶ κράτησαν τὶς θέσεις τους. Ὁ Μουσταφάμπεης ὥρμησε τότε μὲ ὅλον τὸ στρατό του, ἀλλὰ δὲν κατόρθωσε νὰ κυριέψῃ τὰ ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων. Στὸ μεταξὺ ἔτρεξε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 700 στρατιῶτες καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Μανιάτες, καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔφτασαν ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Οἱ Ἕλληνες τότε πῆραν θάρρος καὶ ἐγίναν ἐπιθετικοί. Ὁρμήσαν μὲ πολὺ θάρρος καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν, κυριέψαν τὰ δυὸ κανόνια τους, πολλές σημαῖες καὶ τὶς ἀποσκευές τους. Οἱ Ἀρβανῖτες γύρισαν στὴν Τρίπολη τρομαγμένοι καὶ ἀπὸ τότε δὲ χόρευαν πιά στοὺς δρόμους.

Ὑστερ' ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ Μουσταφάμπεης δοκί-

Μάχη στο Βαλιέτσι.

μασε νὰ σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμό σὲ ἄλλα σημεῖα. Χτύπησε τὰ **Βέρβαινα** καὶ ἔστειλε ἓνα ἄλλο ἀπόσπασμα στὰ **Δολιανά**, ποὺ τὰ φύλαγε ὁ Νικήτας μὲ 150 ἀνθρώπους. Ὁ Νικήτας βάσταξε ἑντεκα ὥρες πολεμώντας μὲ πολὺ περισσότερο τουρκικὸ στρατὸ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ νίκησαν στὰ Βέρβαινα, ἔτρεξαν νὰ τὸν βοηθήσουν.

Οἱ ἐπιτυχίαι αὐτὲς ἔδωσαν πολὺ θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Εἶδαν πὼς δὲν ἦταν δύσκολο νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους. Ὑστερα ἀπὸ τὴ νίκη στὸ Βιλιέτσι καὶ στὰ Βέρβαινα σχηματίστηκε ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ποὺ ἦταν ἑτοιμος ν' ἀντικρίσῃ πολυαριθμότερα τουρκικὰ στρατεύματα.

28. Οἱ Στερεολλαδίτες ἐμποδίζουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ Ἕλληνες στὴν Πελοπόννησο δὲ φοβοῦνταν πιά τὸν τουρκικὸ στρατὸ ποὺ ἀπόμεινε στὴν Τρίπολη. Ἦταν ὅμως πάντα μεγάλος κίνδυνος μήπως ὁ σουλτάνος στείλῃ καινούριο στρατὸ ἀπὸ τὴ Στερεά. Ὁ Χουρσίτ πασὰς λοιπὸν πρόσταξε δυὸ στρατηγούς, τὸν Ὁμέρ Βριόνη καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, νὰ κατεβοῦν μὲ πολὺ στρατὸ καὶ κανόνια στὴν Ἀττική, νὰ περάσουν τὸν Ἴσθμό καὶ νὰ πᾶνε νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Τρίπολη. Πρῶτος κινήθηκε ἀπὸ τὴ Λάρισα ὁ Ὁμέρ Βριόνης μὲ 9 χιλ. πεζικὸ καὶ ἱππικὸ καὶ πίσω του ἐρχόταν ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ.

Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἄν οἱ πασάδες κατὰφερναν νὰ φτάσουν στὴν Πελοπόννησο, θὰ ἔλυναν τὴν πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ θὰ ἔπνιγαν τὴν ἐπαγρύπνησιν. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στε-

ρεᾶς ἀποφάσισαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Ἐνας ἀπ' αὐ-
τοὺς ἦταν ὁ περίφημος πολεμιστὴς Ὀδυσσεύς Ἀν-
τροῦτος, γιὸς τοῦ ξακουστοῦ Ἀντρίτσου, ποὺ πολέ-
μησε μαζί με τὸν Κατσόνη. Ὁ Ἀλῆς τὸν πῆρε στὴν
ὕπηρεσία του ὅταν ἦταν νέος ἀκόμη, τὸν τίμησε πολὺ
γιὰ τὴν παλικαριά του καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ ἄρματολίκι τῆς
ἀνατολικῆς Ἑλλάδας. Ὁ Ὀδυσσεύς τότε πῆρε ὑπα-
πιστὴ ἓνα σεμνὸ καὶ ὁμορφο παλικάρι, τὸν Ἀθανά-
σιο Διάκο. Ὁ Διάκος ἦταν εὐγενικὸς καὶ γενναῖος καὶ
ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του. Εἶχε γίνει μέλος τῆς
Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ περίμενε πότε ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπα-
νάσταση.

Ὁ Διάκος μετὰ δυὸ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, τὸν Πα-
νουριά καὶ τὸν Δυοβουνιώτη, ἀποφάσισαν νὰ σταμα-
τήσουν τὸν Ὁμέρ Βριόνη. Ὁ ἴδιος μετὰ 400 παλικάρια
ἔπιασε τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, κοντὰ στὶς ἀρχαῖες
Θερμοπύλες. Οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἔπιασαν θέσεις
στὶς πλαγιὰς τῆς Οἴτης. Ὅταν ὅμως φάνηκαν τὰ στρα-
τεύματα τοῦ Ὁμέρ Βριόνη, αὐτοὶ φοβήθηκαν τὸ πλη-
θος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑποχώρησαν. Ἐπίσης ἔφυγαν οἱ
περισσότεροι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Διάκου. Ὁ ἴδιος
ὅμως ἔμεινε μετὰ σαράντα παλικάρια καὶ πολέμησε μετὰ
ἥρωισμό, ὅπως ἄλλοτε εἶχαν πολεμήσει στὴν ἴδια θέση
οἱ τρακόσιοι Σπαρτιάτες μετὰ τὸ Λεωνίδα. Οἱ σύντροφοί
του σκοτώθηκαν καὶ ὁ Διάκος πληγώθηκε καὶ ἔπεσε
στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὁμέρ Βριόνης θαύμαζε τὴ λεθεντιά του καὶ
προσπάθησε νὰ τὸν ξεγελάσῃ μετὰ ὑποσχέσεις, γιὰ νὰ
τὸν πάρῃ μαζί του νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἕλληνες.
Ἐκεῖνος ὅμως οὔτε ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὴν πρόταση
τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ μίλησε μετὰ τόση περηφάνεια, ποὺ
ὁ Ὁμέρ Βριόνης θύμωσε καὶ πρόσταξε νὰ τὸν σοῦ-

δλίσουν. Ἔτσι πέθανε ὁ Διάκος στίς 20 Ἀπριλίου τὸ 1821 στὴ Λαμία. Στάθηκε παλικάρι ὡς τὴν τελευταία του στιγμή. Μόνον ὅταν εἶδε τὴν ἀνδισμένη γύρω φύγῃ, ἀναστέναξε καὶ ψιθύρισε τοὺς δυὸ περίφημους στίχους :

Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάνει ἡ γῆς χορ-
[τάρι.

Ὁ Ὁμέρ Βριόνης ἄρχισε νὰ προχωρῇ. Ἀλλὰ τὸν ἐστραμτησε ὁ Οὐρσέας, ποὺ ἦταν καλύτερα γυμνασμένος στὸν κλεφτοπόλεμο. Μὲ 118 τολμηροὺς συντρόφους κλείστηκε σ' ἓνα χάνι στὴ Γραβιά καὶ ὅταν στίς 8 Μαΐου οἱ Τούρκοι ἔφτασαν ἐκεῖ, τοὺς δέχτηκε μὲ ξαφνικὸ τουφεκίδι. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολ-λὲς ἐπιθέσεις στὸ χάνι, μὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὸ κυριέψουν, καὶ ἅμα νύχτωσε οἱ Ἕλληνες βγήκαν ἀπὸ τὸ χάνι, πέρασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔφυγαν σὰ θουνά. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημη *μάχη τῆς Γραβιάς*.

Ὁ Βριόνης ἔμεινε μὲ τὸ στρατὸ του ὀχτὼ μέρες στὴ Γραβιά, μὴν τολμώντας νὰ τραβήξῃ στὴν Πελοπόννησο, ὅπως τὸ εἶχε ἀπόφασι. Ὑστερα κατέδραξε στὴ Βοιωτία καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔφτασε στὴν Ἀττικὴ, ὅπου πρόσμενε τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, ποὺ ἐρχόταν νὰ τὸν ἐνισχύσῃ.

Ἀλλὰ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δουβουνιώτης, Πανουριᾶς καὶ Γκούρας ἔκαμαν τώρα τὸ μέρος τους. Χτύπησαν τὸ στρατὸ τοῦ Κιοσὲ σὰ *Βασιλικὰ* τῆς Δοκρίδας. Στίς 25 καὶ 26 Αὐγούστου ἐγίνε ἐκεῖ μεγάλη μάχη, ὅπου νίκησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ ὑποχώρησε στὴ Λαμία καὶ ὁ Ὁμέρ Βριόνης ἀναγκάστηκε τότε καὶ ἐκεῖνος νὰ γυρίσῃ πίσω.

Ἔτσι ἀπότυχε ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων καὶ οἱ Ἕλληνες στὴν Πελοπόννησο βρῆκαν καιρὸ νὰ κυριέψουν τὴν Τρίπολη.

29. Ἀλωση τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἀφοῦ δὲν κατῴρθασαν οἱ Τούρκοι νὰ στείλουν καινούριο στρατὸ στὴν Πελοπόννησο, ἦταν εὐκολο στοὺς Ἕλληνες νὰ κυριέψουν τὴν Τρίπολη. Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχαν χάσει τὸ ἠθικὸ τους. Δὲν τοὺς ἔμεναν πιά οὔτε πολεμοφόδια οὔτε τροφές. Δυστυχία καὶ κακομοιριά βροσίλευε μέσα στὴν πόλη, ὅπου ἔμεναν κλεισμένες τριάντα χιλιάδες ψυχές. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ οἱ ἀρρώστιες τοὺς θέριζαν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα. Ἰσια ἴσια, οἱ Ἕλληνες εἶχαν πάρει πολὺ θάρρος καὶ ὁ στρατὸς τους εἶχε πληθύνει πολὺ. Εἶχαν τώρα καὶ ἀρχηγὸ μὲ μεγάλο ὄνομα, τὸ **Δημήτριο Ὑψηλάντη**.

Ὁ Δημήτριος ἦταν ἀδερφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη καὶ ἦρθε στὴν Πελοπόννησο ἅμα ἄρχισε ἡ ἐπανάστασις, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἦταν γενναῖος καὶ ἠθικώτατος, μιὰ ἀπὸ τίς συμπαθητικώτερες καὶ εὐγενικώτερες μορφές ποὺ ἔδγαλε ἡ ἐπανάστασις. Ὁ Ὑψηλάντης προσπάθησε νὰ φέρῃ τάξη στοὺς Ἕλληνες, νὰ ὀργανώσῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τὸν γυμνάσῃ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν εἶχαν καμιὰ τάξη. Στὸ στρατόπεδο δὲν εἶχε πειθαρχία, οἱ στρατιῶτες δὲ σέβονταν τοὺς ἀρχηγούς τους καὶ ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν. Ὡστόσο σιγὰ σιγὰ κατῴρθωσε ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ βάλουν κάποια τάξη καὶ ἀφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης συμφώνησε μὲ τοὺς Ἀρδανίτες ποὺ ἦταν μέσα στὴν Τρίπολη νὰ φύγουν στὴν πατρίδα τους, τὸ φρούριο ἀδυνάτισε πολὺ.

Τέλος στὴς 23 Σεπτεμβρίου πολλοὶ στρατιῶτες κα-

τάφεραν ν' ἀνεβοῦν στοῦ κάστρου. Αὐτοὶ ἀνοιξαν τὶς πύλες καὶ τότε ὤρμησε ὅλος ὁ στρατός. Ἐγινε φοβερὴ καταστροφή. Μεγάλον μέρος τῆς Τριπολιτσᾶς κήγηε, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ σκοτώθηκαν καὶ ἔγινε τόση λεηλασία, πού ἀπὸ πολλὰ σπίτια ἔδγαλαν καὶ τὴν ξυλίσια. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ πολὺ κόπο κατῴρθωσε νὰ σώσῃ καὶ νὰ βγάλῃ ἔξω τοὺς Ἀρβανῆτες, ὅπως τοὺς εἶχε ὑποσχέθῃ.

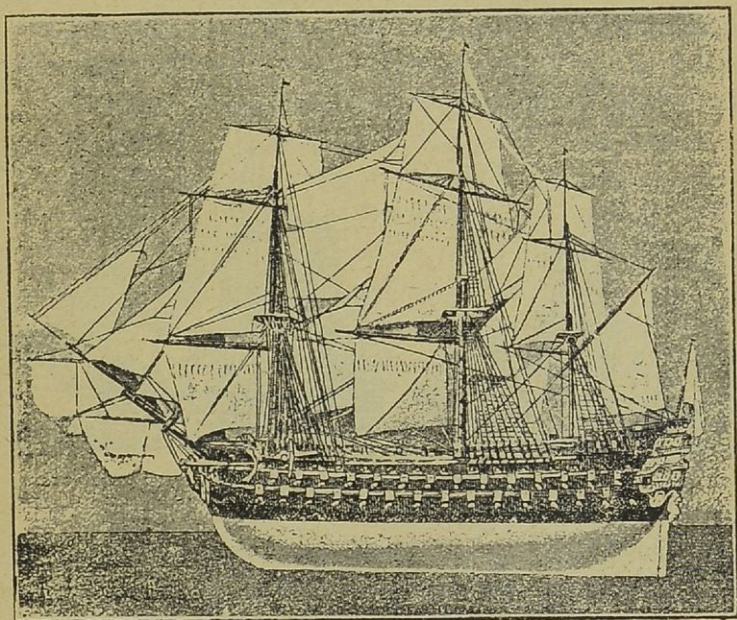
Ὡς τόσο ἡ ἔλωση τῆς Τριπολιτσᾶς στερῶσε τὴν ἐπανάστασιν. Σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησον δὲν εἶχε πιά τουρκικὸ στρατὸ καὶ τὰ λίγα φρούρια πού ἔμεναν ἀκόμῃ μποροῦσαν τώρα οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ κυριέψουν εὐκόλα. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κυριέψαν, ὅπως τὸ Ναβαρίνο, τὴ Μονεμβασίαν καὶ τὸν Ἀχρεκόρινθο. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ πλούτησαν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ὥπλισαν καλύτερα τοὺς στρατιῶτες τους.

30. Τὸ ναυτικὸ τῶν νησιῶν ὑποστηρίζει τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἐμπόδισαν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησον. Πολὺ μεγαλῦτερη ὅμως ὑπηρεσία πρόσφερε ὁ ἐλληνικὸς στόλος, γιὰτὶ δὲν ἄφησε τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν μὲ τὰ πλοῖα τὰ πολυάριθμα στρατεύματα πού εἶχαν μαζέψει στὴν παραλία τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὅσο περίφημοι καὶ ἂν εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων στὴ στεριά, πιὸ δοξασμένα εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ. Οἱ Σπέτσες, τὰ Ψαρά καὶ ἡ Ὑδρὰ μόλις κήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν ὥπλισαν καλύτερα τὰ ἐμπορικὰ τους πλοῖα καὶ τὰ ἔκαμαν πολεμικά. Πολλοὶ ἐμποροπλοῖαρχοὶ ἀναδείχτηκαν μεγάλοι ναυτικοί, καθὼς ὁ Κανάρης, ὁ Μιαούλης, ὁ Τομπάζης, καὶ πολ-

λοιί ναῦτες φάνηκαν τολμηρότατοι στό θαλασσινὸ πόλεμο. Πολλοὶ ἐφοπλιστὲς ἔδωσαν ὄχι μόνο τὰ πλοῖα τους, παρὰ καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ πλούσιος Ὑδραῖος Λάζαρος Κουντουριώ-

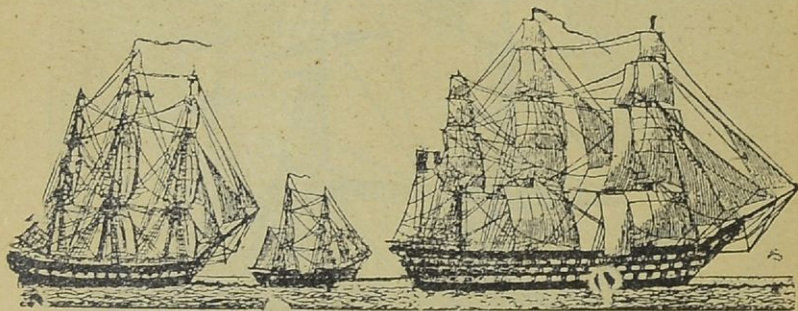
Εὐρωπαϊκὸ πολεμικὸ κατὰ τὰ 1800.

της θυσίασε ὅλην τὴ μεγάλη περιουσία του, ποὺ ἔφτανε τὰ δυὸ ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμές, καὶ φρόντισε νὰ ὀργανωθῇ ὁ στόλος.

Τὰ τρία ναυτικὰ νησιὰ εἶχαν 176 καράβια. Οἱ νησιῶτες ὅμως πῆγαιναν νὰ πολεμήσουν μὲ στόλο πολὺ ἀνώτερο καὶ μὲ πλοῖα ποὺ εἶχαν δυνατώτερο πυρόβολικὸ καὶ ἦταν καθαυτὸ πολεμικά. Σ' ἓνα ὅμως οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλη ὑπεροχή: Ἦταν πολὺ καλύτεροι

θαλασσινοί, ἐνῶ οἱ Τούρκοι δὲν ἤξεραν νὰ κυβερνήσουν τὰ πλοῖα τους καὶ οἱ ναῦτες τους ἦταν ξένοι μισθοφόροι.

Ὅταν λοιπὸν οἱ νησιῶτες ἔμαθαν πῶς ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα ἦταν ἐτοιμὴ νὰ βγῇ στὸ Αἰγαῖο, πῆγαν νὰ τὴ χτυπήσουν. Ὁ ναύαρχος Τομπάζης μὲ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα τράβηξε κατὰ τὸν Ἑλλήσποντο. Ἦταν τότε ἀκόμῃ ἀρχὴ τοῦ πολέμου καὶ οἱ Ἑλ-

Ἑλληνικὰ καράβια.

ληνες δὲν ἤξεραν πῶς μπορούσαν νὰ πολεμήσουν μὲ τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά, ποὺ εἶχαν πολὺ μεγαλύτερα καὶ πολὺ δυνατώτερα κανόνια. Στὸ δρόμο ἀπάντησε τὸν ἀγγλικὸ στόλο. Ὁ ἀγγλος ναύαρχος χαιρέτησε τὸν Τομπάζη καὶ τοῦ εἶπε: «Δὲ θὰ κταφέρετε τίποτε μὲ τὰ μικρὰ σας κανόνια. Κοιτάξετε νὰ χτυπήσετε τοὺς ἀνίκανους Τούρκους μὲ πυρπολικά». — «Μονάχα τὸ μπουρλότο!» εἶπε φεύγοντας ὁ Ἀγγλος.

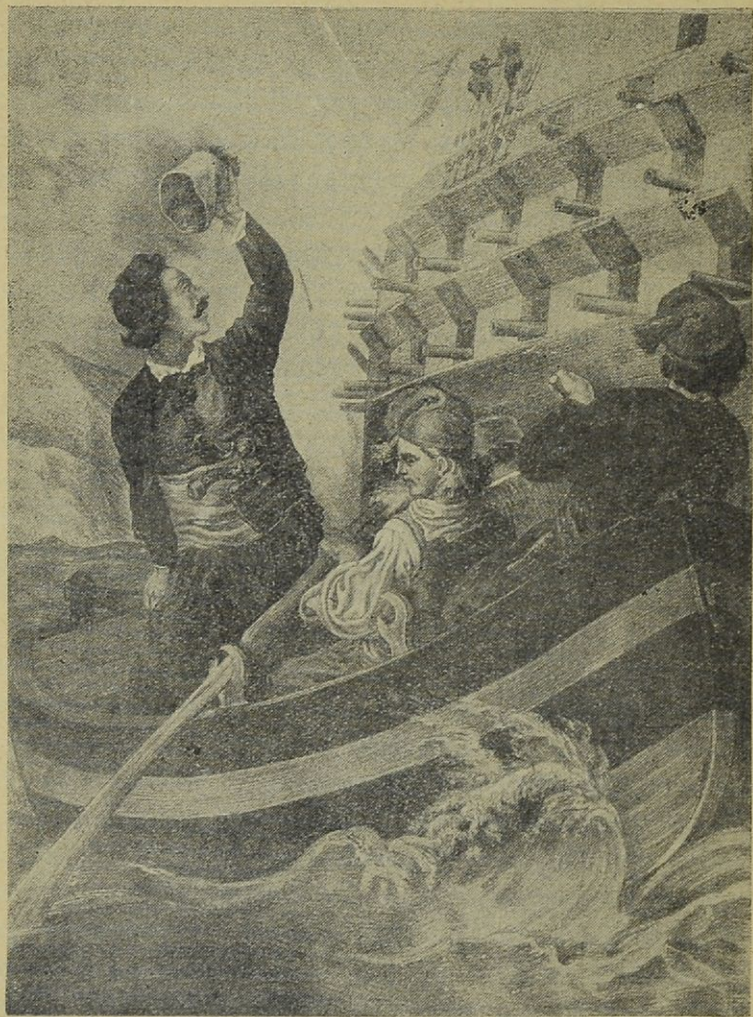
31. Καταστροφὴ τῆς τουρκικῆς φρεγάτας.

Στὶς 19 Μαΐου οἱ Ἕλληνες εἶδαν στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρῃ τῆς Μυτιλήνης μιὰ τουρκικὴ φρεγάτα μὲ 84 κα-

νόνια, πού ἦταν πρόσκοπος τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀμέσως ἀνοίχτηκαν ἀπάνω της, μὰ δὲν κατάφεραν νὰ τὴ βλάψουν μὲ τ' ἀδύνατά τους κανόνια καὶ ἡ φρεγάτα μπήκε στὸ λιμένα τῆς Ἑρесоῦ. Οἱ ναύαρχοι τῇ νύχτα ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ χτυπήσουν τὸ τουρκικὸ πολεμικὸ μὲ πυρπολικά. Δὲν ἤξεραν ὅμως πῶς τὰ κατασκευάζουν.

Τότε παρουσιάστηκε ὁ πρᾶχτικὸς δάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πιργίος, πού τὸν ἔλεγαν Πατατοῦκο, καὶ εἶπε πῶς αὐτὸς κατέχει τὴν τέχνη νὰ κάμῃ πυρπολικά. Οἱ πλοίαρχοι τὸν πρόσταξαν τότε δυὸ μικρὰ πλοῖα νὰ τὰ κάμῃ πυρπολικά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βαρέλια γεμάτα μπαρούτι, οἰνόπνευμα, πίσσα καὶ ρετοίνι. Στὸ κατὰστρωμα ἄσκιὰ μὲ πίσσα καὶ ἀγγεῖα μὲ οἰνόπνευμα καὶ νέφτι, καὶ ὅλο τὸ πλοῖο τὸ ἄλειψε ἀπέξω μὲ πίσσα καὶ μὲ ὕλινὰ πού παίρνουν εὐκόλα φωτιά. Χρειαζόταν ὅμως ἓνας τολμηρὸς καὶ ἐπιδέξιος τιμονιέρης, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ πυρπολικό. Τότε παρουσιάστηκε ὁ τολμηρὸς Ψαριανὸς Παπανικολῆς, πού ἦταν γυμνασμένος σὲ τέτοιες ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὶς συμπλοκὲς μὲ τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατές.

Στὶς 21 Μαΐου ὁ Παπανικολῆς ξεκίνησε μὲ τὸ πυρπολικό του γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴν τούρκικη φρεγάτα. Οἱ Τούρκοι τὸν ἔνιωσαν καὶ ἄρχισαν τὶς κανονιές. Μὰ ὁ πυρπολητὴς κατῶρθωσε νὰ κολλήσῃ τὸ πισσωμένο του καραβάκι στὴν πλώρη τῆς φρεγάτας καὶ τὸ ἄναψε. Ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συντρόφους του πήδησε στὴ μικρὴ βάρκα πού τραβοῦσε πάντα τὸ πυρπολικὸ καὶ γλίτωσε. Οἱ φλόγες ἀμέσως τριγύρισαν τὸ ἐχθρικὸ πλοῖο, τὰ κανόνια του ἄρχισαν νὰ παίρνουν μόνά τους φωτιά καὶ ὅταν οἱ φλόγες ἔφτασαν στὴν ἀποθήκη μὲ

Ὁ Παπανικολῆς καλεῖ τὴν τουρκικὴ φρεγάτα.

τὸ μπαρούτι, ἡ φρεγάτα τινάχτηκε στὸν ἀέρα καὶ βούλιαξε.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ κατατρόμαξε τοὺς Τούρκους καὶ ὁ στόλος τους γύρισε στὰ Δαρδανέλια. Στὰ Ψαρά ἔγινε πανηγυρική δοξολογία καὶ οἱ Ἕλληνες πῆραν πολὺ θάρρος. Εἶχαν τώρα ἓνα δυνατὸ ὄπλο, τὸ πυρπολικό, καὶ μπορούσαν ν' ἀντικρίσουν τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά.

Ἔτσι δυὸ σπουδαῖα κατορθώματα ἔσωσαν τὴν ἐπανάσταση στὴν ἀρχὴ της, ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν στὴ στεριά, τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ στὴ θάλασσα.

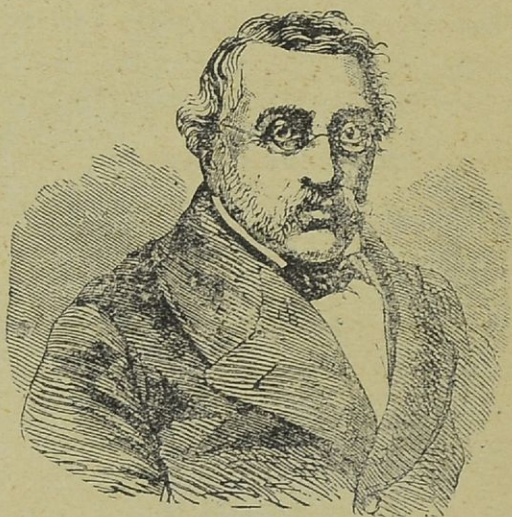
32. Ἡ διοίκηση.

Ἀφοῦ ἐπαναστάτησαν οἱ Ἕλληνες, ἦταν ἀνάγκη νὰ κάμουν μιὰ κυβέρνηση ποὺ νὰ φροντίζει γιὰ τὴ διοίκηση τῆς χώρας, νὰ βρῇ χρήματα, ν' ἀγοράζη πολεμοφόδια καὶ νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμο. Τοὺς πρώτους μῆνες τίς ἐπαναστατημένες ἐπαρχίες τίς κυβέρνησαν οἱ πρόκριτοι. Αὐτοὶ ἤξεραν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας πῶς κυβερνιέται ἡ χώρα, πῶς συνάζονται οἱ φόροι κτλ. Εἰσακολούθησαν λοιπὸν νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους ὅπως στὸν καιρὸ τῶν Τούρκων καὶ κυβερνοῦσαν τὴ χώρα αὐτοὶ χωρὶς νὰ ρωτοῦν τὸ λαό. Οἱ πρόκριτοι ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη συνεννοήθηκαν μετὰξὺ τους καὶ ἔκαμαν τοπικὲς κυβερνήσεις στὴν Πελοπόννησο, στὴν ἀνατολικὴ καὶ τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ τὰ νησιά, δὲν κατῴρθωσαν ὅμως νὰ κάμουν μίαν κυβέρνηση γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπὸ τοὺς προκρίτους, ἐπειδὴ κυβερνοῦσαν κατὰ τὸ τουρκικὸ σύστημα, μὲ αὐθαίρεσία, καὶ δὲν ἔδιναν λογαριασμὸ γιὰ τοὺς φόρους ποὺ σύναζαν. Ὁ λαὸς ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ

ἐκλέγη τὴν κυβέρνησιν, νὰ στέλνῃ δηλαδὴ ἀντιπροσώ-
πους, καὶ νὰ σχηματίσῃ βουλὴ πού νὰ κυβερνᾷ τὴ
χώρᾱ. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἦταν εὐχαριστη-
μένοι ἀπὸ τοὺς προκρίτους. Ἀφοῦ μάλιστα νίκησαν
τοὺς Τούρκους καὶ δοξάστηκαν, ἤθελαν νὰ εἶναι καὶ
αὐτοὶ στὴν κυβέρνησιν.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάστασις στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἔ-

Μαυροκορδάτος.

φτασε ὁ Ὑψηλάντης. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀναγνώ-
ρισε τοὺς προκρίτους καὶ θέλησε ὁ ἴδιος νὰ πάρῃ τὴν
κυβέρνησιν στὰ χέρια του. Οἱ πρόκριτοι ὅμως δὲ θέ-
λησαν νὰ ὑποταχτοῦν. Μὰ ὁ λαὸς καὶ οἱ στρατιωτικοὶ
ὑποστήριξαν τὸν Ὑψηλάντη καὶ οἱ πρόκριτοι ἀναγ-
κάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ κατέβηκαν δυὸ ἄλλοι Ἑλ-
ληνες ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορ-

δάτος καὶ ὁ **Θεόδωρος Νέγρης**. Καὶ οἱ δυὸ ἦταν Φαναριῶτες, εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη καὶ ἤξε-
ραν πῶς κυβερνιοῦνται τὰ πολιτισμένα κράτη. Ὁ Υ-
ψηλάντης ἀνάθεσε σ' αὐτοὺς νὰ ὀργανώσουν κυβέρ-
νηση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἔτσι σχηματίστηκαν στὴν
Ἑλλάδα τρεῖς κυβερνήσεις, μιὰ στὴν Πελοπόννησο
μὲ ἀρχηγὸ τὸν Υψηλάντη, μιὰ στὴ δυτικὴ Στερεὰ
Ἑλλάδα μὲ τὸ Μυροκορδάτο καὶ μιὰ στὴν ἀνατο-
λικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ τὸ Νέγρη. Ὁ Υψηλάντης
ἦταν ἄνθρωπος εἰλικρινῆς μ' εὐγενικὴ καρδιά καὶ
δέχτηκε τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Νέγρη μ' εὐχαρί-
στηση γιὰ συνεργάτες στὸ μεγάλο ἔργο. Μὰ οἱ δυὸ
Φαναριῶτες ζήλευαν τὸν Υψηλάντη καὶ συνεννοημέ-
ναι μὲ τοὺς προκρίτους τοῦ ἔφεραν πολλὰς δυσκολίες.
Τὸν Υψηλάντη τὸν ὑποστήριζαν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ
οἱ στρατιωτικοί. Ἔτσι ἡ Ἑλλάδα χωρίσε σὲ δυὸ κόμ-
ματα, τοὺς πολιτικούς καὶ τοὺς στρατιωτικούς, ἀμέσως
μόλις ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση. Ἡ κατάστασις αὐτὴ στε-
νοχώρησε πολὺ τὸν Υψηλάντη, ποὺ ἤθελε νὰ βλέπη
τὴν Ἑλλάδα ἐνωμένη κάτω ἀπὸ μιὰ κυβέρνηση καὶ
αὐτὴ νὰ τὴν ἐκλέγῃ ὁ λαός.

Ὅταν λοιπὸν ἔπεσε ἡ Τρίπολη, ὁ Υψηλάντης ἔκαμε
διᾶγγελμα στὸ λαὸ καὶ τοῦ ἔλεγε νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπρο-
σώπους γιὰ νὰ κάμουν ἐθνοσυνέλευση, ποὺ νὰ ὀρίσῃ
τὸ πολίτευμα τῆς χώρας καὶ νὰ διορίσῃ μιὰ κεντρικὴ
κυβέρνηση γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Τὰ πράγματα ὅμως
δὲν πῆγαν ὅπως τὸ ἐπιθυμοῦσε ὁ τίμιος ἐκεῖνος πα-
τριώτης. Στὶς ἐκλογὰς καὶ στὶς συνεδρίες τῶν ἀντιπρο-
σώπων ἔγιναν πολλὰς φιλονικίες. Τέλος οἱ ἀντιπρόσω-
ποι μαζεύτηκαν στὴν Ἐπίδαυρο τὴν 1 Ἰανουαρίου
τοῦ 1822 καὶ ὥρισαν τὸ ἐλληνικὸ πολίτευ-
μα. Ἡ συνέλευσις αὐτὴ ὠνομάστηκε **πρώ-**

1822

τη ἐθνοσυνέλευση.

Ἡ συνέλευση ὥρισε τὸ προσωρινὸ πολίτευμα. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἴσα δικαιώματα. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγονται ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Τὴν ἀνώτατη ἐξουσία τὴν εἶχε ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων, δηλαδὴ ἡ βουλὴ, ποὺ τὴν ὠνόμασαν τότε **βουλευτικὸ**. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βουλευτικὸ ἔκαμαν καὶ μιὰ κυβέρνησις ποὺ πῆρε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐκτελοῦσε δηλαδὴ τίς ἀποφάσεις τῆς βουλῆς καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε **νομοιοτελεστικὸ**.

Στὴν ἐθνοσυνέλευση ἐπικράτησε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, τοῦ Μαυροκορδάτου δηλ. καὶ τῶν προκρίτων. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔγινε πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὴ δύναμή του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν ἀνώτερος ἄνθρωπος, κράτησε πολὺ καλὴ στάσις. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοὶ πειράχτηκαν πολὺ καὶ περίμεναν εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἀντιπάλους των.

33. Ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822.

Ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις, καθὼς εἶδαμε, ξέσπασε καὶ ἀπλώθηκε μὲ μεγάλη ὁρμή, σὰν κάποιο φυσικὸ φαινόμενο, σὰ μιὰ μπόρα ποὺ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὴν περιορίσῃ. Ἀρχισε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, πέρασε στὰ νησιά, στὴ Στερεά, στὴ Θεσσαλία, καὶ ἔφτασε ὡς τὸν Ὀλυμπο. Τὸν πρῶτο χρόνον οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες. Ἐμπόδισαν τὸν τουρκικὸ στρατὸ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησον, χτύπησαν τὸν τουρκικὸ στόλον καὶ κυρίεψαν τὴν Τρίπολιν καὶ ἄλλα φρούρια στὴν Πελοπόννησον.

Ἀλλὰ τὸ δεύτερο χρόνο, στὰ 1822, τὰ πράματα δὲν ἦταν τόσο εὐχάριστα γιὰ τοὺς Ἑλλήνες. Στὰ βορεινότερα μέρη, δηλαδή στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θεσσαλία, οἱ Τούρκοι κατῴρθωσαν νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάσταση. Στὴν Ἠπειρο ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου εἶχε μιὰ μεγάλη ἐπιτυχία. Τὸν Ἰανουάριο δηλαδή τοῦ 1822 νίκησε τὸν Ἀληπασά, κυρίεψε τὰ Γιάννενα καὶ σκότωσε τὸν περίφημο τύραννο. Τώρα οἱ Τούρκοι εἶχαν ἐλεύθερα τὰ χέρια νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἑλλήνες μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη. Ὁ σουλτάνος λοιπὸν ἄρχισε νὰ κάνη μεγάλες ἐτοιμασίες καὶ εἰ μισέλληνες διπλωμάτες τῆς Εὐρώπης, προπάντων ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ, συμβόουλευαν τὸ σουλτάνο νὰ χτυπήσῃ τοὺς Ἑλλήνες κι ὅλοι νόμιζαν πὼς τοῦ ἦταν εὐκόλο νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάσταση, γιατί εἰ Ἑλλήνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ φιλονικοῦν μεταξύ τους καὶ δὲν ἔβλεπαν τὸν κίνδυνο ποὺ πλησίαζε.

Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν τὸ ἀκόλουθο σχέδιο : Ἀποφάσισαν νὰ στείλουν δυὸ στρατοὺς ἀπὸ τὴ στεριά. Ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἑτοιμος στὴν Ἠπειρο καὶ πῆρε διαταγὴ νὰ κατεβῇ στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, νὰ χτυπήσῃ ἐκεῖ τὴν ἐπανάσταση, καὶ ἀπὸ τὴ Ναύπακτο νὰ περάσῃ μὲ πλοῖα στὴν Πελοπόννησο. Ἐναν ἄλλο στρατὸ ἐτοίμασαν στὴ Λάρισα, μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ κατεβῇ στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα καὶ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὸν Ἰσθμό. Οἱ δυὸ στρατοὶ σκόπευαν νὰ ἐνωθοῦν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ χτυπήσουν τελειωτικὰ τὴν ἐπανάσταση στὴν καρδιά της. Ἐπίσης πρόσταξε ὁ σουλτάνος τὸν τουρκικὸ στόλο νὰ εἶναι ἑτοιμος γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ στρατὸ τῆς στεριᾶς. Ὁ στόλος ἔβαλε σκοπὸ νὰ συντρίψῃ τὸ ναυτικὸ τῶν Ἑλλήνων, νὰ κυριέ-

φη τὰ νησιά καὶ νὰ κατεβῇ στοὺς λιμένες τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ κίνδυνος ἦταν σοβαρός. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὴν ἔσωσε ἡ παλικάριά καὶ ἡ ἀντοχή τῶν πολεμιστῶν της. Οἱ Τούρκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιό τους. Μόνο σὲ μερικὰ μέρη εἶχαν ἐπιτυχίες, γενικὰ ὅμως ἡ ἐπιχείρησή τους ἀπότυχε.

34. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου.

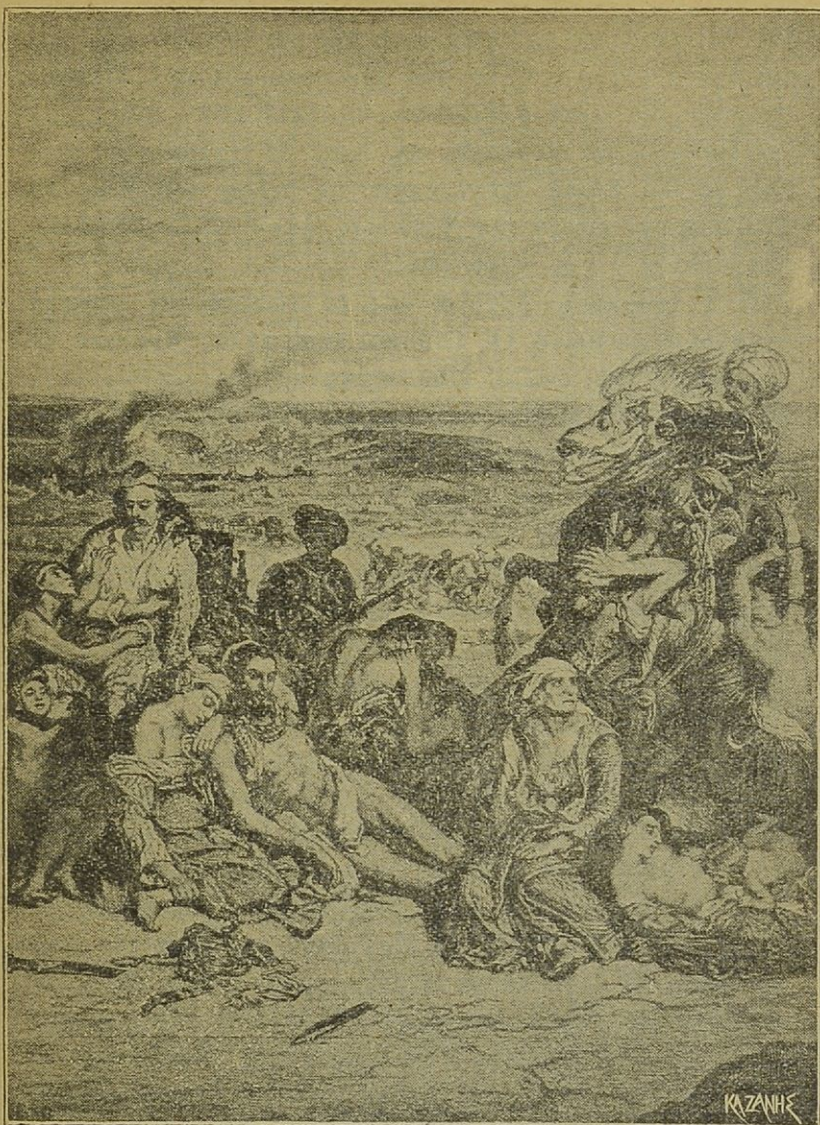
Πρῶτα κινήθηκε ὁ τουρκικὸς στόλος. Δὲν τόλμησε νὰ χτυπήσῃ τὸν ἐλληνικὸ καὶ τὰ ναυτικὰ νησιά, ἔκαμε ὅμως μεγάλη καταστροφὴ στὴ Χίο.

Ἡ Χίος στὴν ἀρχὴ δὲν εἶχε λάβει μέρος στὴν ἐπανάσταση. Οἱ κάτοικοί της ἦταν ἄνθρωποι φιλήσυχοι καὶ ἐπειδὴ τὸ νησί βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀσία, φοβοῦνταν μήπως ἀποδιώκτοῦν τουρκικὰ στρατεύματα. Ἐπειτα οἱ κάτοικοι ἦταν εὐχαριστημένοι, γιατί ὅλοι λίγο πολὺ εἶχαν τὸν τρόπο τους καὶ ὁ σουλτάνος τοὺς εἶχε δώσει ἰδιαίτερα προνόμια. Στὴ Χίο εἶχε μεγάλους κήπους μὲ μαστιχόδεντρα, ποὺ ἦταν κτῆμα τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος τοὺς εἶχε χαρίσει στὶς γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ του καὶ αὐτὲς ἔπαιρναν τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ μαστιχόδεντρα. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι μεταχειρίζονταν καλὰ τοὺς κατοίκους.

Ἀλλὰ ὁ πλούσιος ἔμπορος Ράλλης συνεννοήθηκε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου Λυκούργο Λογοθέτη, ποὺ ἀποδιώχτηκε στὴ Χίο στὶς 10 Μαρτίου μὲ 2500 ἄντρες. Πῆρε τὴν πόλη, σκότωσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἀνάγκασε τὴν τουρκικὴ φρουρὰ νὰ κλειστῇ στὸ κάστρο. Ἔτσι ἐπανάστατησε ἡ Χίος.

1822

Ἡ ἐπανάσταση τῆς Χίου ἐρέθισε πολὺ τὸ σουλτά-

Καταστροφή τῆς Χίου,

νο. Οἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ σηκώθηκαν στὸ πόδι καὶ με̐ δυνατὲς φωνὲς ζητοῦσαν τὴν τιμωρίαν τῶν ἐπαναστατῶν. Γι' αὐτὸ ὁ καπετάν πασὰς Καρά-Ἀλῆς πῆρε διαταγὴ νὰ χτυπήσῃ τὴ Χίο. Ὁ τουρκικὸς στόλος με̐ 46 πλοῖα πῆγε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου σιὸ βορεινὸ στενὸ τῆς Χίου καὶ ἀφοῦ τὴ βομβάρδισε, ἀποβίβασε 7 χιλ. στρατιῶτες. Τὴν ἴδια στιγμή βγήκε καὶ ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ χύθηκε ἀπάνω στὴν πόλιν. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαψαν τὴ Χίο καὶ τὰ περίχωρά της, ἐνῶ οἱ Σάμιοι ἐπαναστάτες μπήκαν στὰ λίγα φαριανὰ πλοῖα ποὺ βρίσκονταν στὸ λιμένα, καὶ ἔφυγαν ἀφήνοντας τοὺς Χιώτες στὴν τύχη τους.

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἄργησε νὰ φτάσῃ, οἱ Τοῦρκοι ἔφεραν στὸ μεταξὺ πλῆθος βαρβάρους ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία καὶ τότε ἄρχισε φοβερὴ σφαγὴ καὶ καταστροφή. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατῴρθωσαν νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ κρυφτοῦν. Τότε ὁ Καρά-Ἀλῆς ἔβγαλε ψεύτικη προκήρυξη, πῶς ὁ σουλτάνος δίνει σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους ἀμνηστία. Οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας γύρισαν τὰ χωριὰ καὶ κατάφεραν τοὺς Ἕλληνες νὰ πιστέψουν πῶς πέρασε ὁ κίνδυνος. Μὰ ὅταν βγήκαν, τοὺς χτύπησαν οἱ Τοῦρκοι με̐ μεγαλύτερη μανία καὶ τότε ἔγινε ἡ τρομερώτερη σφαγὴ. Ἔτσι τὸ Πάσχα τοῦ 1822 βάφηκε στὸ αἷμα τῆς Χίου, ὅπως τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἶχε βαφῆ στὸ αἷμα τοῦ πατριάρχη. Σὲ λίγο σαράντα καπνισμένα χωριὰ ἔδειχναν τὸ πέρασμα τοῦ Τοῦρκου. Οἱ Τοῦρκοι πούλησαν χιλιάδες Χιώτες δούλους στίς ἀγορὲς τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ τοῦ Ἀλγεριοῦ καὶ ἄλλες χιλιάδες σκορπίστηκαν στοὺς τέσσερεις ἀνέμους καὶ ἔζησαν ἄθλια ζωὴ. Δίγους ζωντανοὺς μόνο ἄφησαν γιὰ νὰ περιποιοῦνται τοὺς κήπους με̐ τὰ μαστιχόδεντρα. Ἀπὸ τίς 100 χιλ.

κατοίκους τοῦ νησιοῦ 23 χιλ. τοὺς ἔσφαξαν καὶ 47 χιλιᾶδες τοὺς πούλησαν σκλάβους.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου ἔδειξε πῶς ἔλειπε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁ ἀνθρωπισμός. Οἱ Ἕλληνες κέρδισαν μεγάλη συμπάθεια στὴν Εὐρώπῃ, οἱ δημοσιογράφοι ἔκαμαν φρικιαστικὲς περιγραφὲς γιὰ τὴν ἀγριότητα τῶν Τούρκων καὶ περίφημοι ζωγράφοι ζωγράφισαν τὴν καταστροφή τῆς Χίου.

35. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφτασε στὴ Χίο ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφή, γιατί μόλις στίς 27 Ἀπριλίου κατάρθωσε νὰ κινήσῃ ἀπὸ τὰ Ψαρά. Τὸν ἀποτελοῦσαν 58 πλοῖα. Ναύαρχος τῶν Ὑδραίων ἦταν τώρα ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ποὺ ἀργότερα δοξάστηκε πολὺ. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν τὸ νησί, γιατί ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ τὰ δυνατώτερά του κανόνια τ' ἀνάγκασε ν' ἀπομακρυνθῶν. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἀποφάσισαν τότε νὰ χτυπήσουν τὸν τουρκικὸ στόλο μὲ πυρπολικά.

Τὴν τολμηρὴ ἐπιχείρηση τὴν ἀνάλαβαν δυὸ ναυτικοί, ὁ Ὑδραίος Πιπῖνος καὶ ὁ Ψαριανὸς **Κωσταντῖνος Κανάρης**, ποὺ ὡς τότε δὲν ἦταν ἀκόμῃ πολὺ γνωστός. Ἡ θάλασσα ἦταν ἥσυχη καὶ οἱ δυὸ ναυτικοὶ ἔπλεαν ἀργὰ καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία. Τὴ νύχτα στίς 6 πρὸς τίς 7 Ἰουνίου ἔφτασαν στὸ στενὸ τῆς Χίου καὶ γλίστρησαν σὰ σκιὲς στὸ λιμάνι, ὅπου ἦταν ἀγκυροβολημένος ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦταν ἡ τελευταία νύχτα τοῦ ραμαζανιοῦ, δηλαδὴ τῆς σαρακοστῆς τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ οἱ Τούρκοι δια-

σκέδαζαν. Ἡ ναυαρχίδα ἄστραφτε ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀκούονταν φωνές καὶ τραγούδια. Ὁ Καρά-Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει στὸ τραπέζι τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κανάρης κατῴρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὴν ναυαρχίδα καὶ νὰ κολλήσῃ τὸ πυρπολικό του στὸ πλευρό της, καὶ πρὶν τὴν νιώσουν οἱ Τοῦρκοι, οἱ φλόγες ἔξωσαν τὸ πελώριο καράβι. Σὲ λίγο ἡ φωτιά ἔφτασε στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τὸ πλοῖο τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Περισσότεροι ἀπὸ 2 χιλ. Τοῦρκοι βρῆκαν τὸ θάνατο. Ὁ Καρα-Ἀλῆς ἔτρεξε σὲ μιὰ βάρκα γιὰ νὰ σωθῇ, μὰ τὴν ὥρα ποὺ κατέβαινε ἔπεσε μιὰ μεγάλη ἀντένα στὸ κεφάλι του καὶ ξεφύχῃσε ὅταν τὸν ἔδωλαν στὴν παραλία, στὴν ἴδια θέσῃ ποὺ εἶχε διατάξει τὴν περασμένη ἡμέρα νὰ κρεμάσουν τοὺς προκρίτους τῆς Χίου.

Ὁ Πιπῖνος κόλλησε τὸ πυρπολικό του σ' ἓνα ἄλλο τουρκικὸ καράβι, μὰ ὁ τοῦρκος πλοίαρχος κατῴρθωσε νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ καὶ νὰ γλιτώσῃ. Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἦταν σημαντικώτατο, γιὰτὶ οἱ Τοῦρκοι φοβήθηκαν τόσο πολὺ, ποὺ ἀμέσως ἔφυγαν στὰ Δαρδανέλια. Προτοῦ ὅμως ἀναχωρήσουν, ἔσφαξαν ὅσους Χιώτες κατῴρθωσαν νὰ βροῦν καὶ κατάστρεψαν τὰ μαστιχόδετρα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως κυριαρχοῦσαν πάλι στὴ θάλασσα καὶ ὅσες φορές οἱ Τοῦρκοι ἔδωγαν ἀπὸ τὰ Στενά, τοὺς παρακολουθοῦσε ὁ τρόμος τοῦ πυρπολικοῦ.

36. Κανάρης καὶ Μιαούλης.

Ὅσον καιρὸ βάσταξε ὁ πόλεμος γιὰ τὴν ἐλευθερία, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν μεγάλα κατορθώματα. Οἱ πιὸ δοξασμένοι ὅμως ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Κωσταντῖνος Κανάρης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ὁ Κανάρης δοξάστηκε πολὺ γιὰ τὴν φάνηκε ἑξοχος πυρπολητῆς. Ὁ Μιαούλης κυβέρνησε μὲ φρονιμάδα καὶ μεγάλη ἱκανότητα τὸν ἐλληνικὸ στόλο.

Ὁ Κωσταντῖνος Κανάρης γεννήθηκε στὰ Ψαρά τὸ 1790. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση ἦταν κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔτρεξε νὰ λάβῃ μέρος στὴν ἐπανάσταση καὶ ἀπὸ ἐμποροπλοίαρχος ἔγινε τολμηρὸς τουρκομάχος καὶ πυρπολητῆς. Τ' ὄνομά του ἔγινε ἐνδοξο ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔκαψε τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα. Ὑστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἔκαψε ἄλλο τουρκικὸ πολεμικὸ κοντὰ στὴν Τένεδο. Ἀπὸ τότε ὁ Κανάρης ἦταν τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων καὶ τ' ὄνομά του ἔγινε περίφημο ὅχι μόνο στὴν Ἑλλάδα, παρὰ καὶ στὴν Εὐρώπῃ. Οἱ Ἕλληνες τίμησαν πολὺ τὸν Κανάρη καὶ ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἐλευθερώθηκε καὶ ἔγινε βασιλείο, ὁ Κανάρης πῆρε ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ ἔγινε πολλὰς φορές πρωθυπουργός.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦταν μεγαλύτερος στὴν ἡλικία ἀπὸ τὸν Κανάρη. Γεννήθηκε τὸ 1769 στὴν Εὐδοία, νέος ὅμως ἔφυγε στὴν Ὑδρα, γιὰ τὸν κυνήγησαν οἱ Τούρκοι. Ὁ πατέρας του εἶχε δικὰ του πλοῖα καὶ ὁ Ἀνδρέας σὲ ἡλικία μόλις 17 χρονῶν ἔγινε κυβερνήτης σ' ἓνα ἀπ' αὐτά. Ἐκαμε μεγάλη παρουσία μὲ τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνες ἐπιχειρήσεις. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Ἀγγλία ἔκανε, καθὼς ξέρομε, φοβερὸ πόλεμο μὲ τὸ Ναπολέοντα. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν ἄφηνε τὰ πλοῖα νὰ μπαίνουν μὲ τροφίμα στοὺς λιμένες της. Ὁ Μιαούλης ἀφωφώντας τὸν ἀποκλεισμὸ μπῆκε στὰ Γάδαιρα τῆς Ἰσπανίας καὶ πούλησε τὸ σιτοφορτίο του σὲ μεγάλη τιμὴ. Τὴν ὥρα ὅμως ποὺ ἔδγαине οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐπιάσαν καὶ τὸν ἔφεραν ἐμπρὸς στὸν περίφημο ναύαρχο Νέλ-

σον. Σύμφωνα με τὸ νόμο ἔπρεπε νὰ θανατωθῇ. Ὁ Νέλσον ὅμως, καθὼς εἶδε τὸ παράστημα καὶ τὸ θάρρος του, τὸν ἐλυπήθηκε καὶ τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ.

Ὅταν ἄρχισε ὁ θαλασσινὸς πόλεμος, ὁ Λάξαρς Κουντουριώτης τὸν ἔπεισε νὰ γίνῃ ναύαρχος τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου καὶ σὲ λίγο φάνηκε πὼς ἡ ἐκλογή ἦταν πολὺ πετυχημένη. Ὁ Μιαούλης ἔδειξε σπάνια χαρίσματα καὶ ἔκτακτη στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε ἓναν ἀρχηγό, παρὰ κάθε νησί διώριζε τὸ δικό του ναύαρχο. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἐπιβλήθηκε ὁ Μιαούλης μετὰ τὴν ἱκανότητά του καὶ αὐτὸς ὠδήγησε τὸν ἐλληνικὸ στόλο σὲς πιὸ ἐπικίνδυνες καὶ δαξασμένες ναυμαχίες.

37. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα.

Ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου, ἀφοῦ νίκησε τὸν Ἀληπασά, ἦταν ἑτοιμὸς νὰ κατεβῇ στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα. Ὁ Χουροῖτ λοιπὸν πρόταξε πρῶτα τὸν Ὁμέρ Βριόννη νὰ χτυπήσῃ τὸ Σούλι, ποῦ εἶχε ξανακατοικηθῇ σὲ μετὰξὺ.

Ὅταν ἦρθε ὁ τουρκικὸς στρατὸς νὰ πολεμήσῃ τὸν περίφημο τύραννο, τὸν Ἀληπασά, οἱ Τούρκοι θυμήθηκαν τοὺς παλιοὺς ἐχθροὺς του, τοὺς Σουλιώτες, καὶ τοὺς προσκάλεσαν νὰ πολεμήσουν μαζί τους τὸν Ἀλή. Οἱ Σουλιῶτες εἶχαν φύγει, καθὼς ξέρομε, στὰ Ἐφτάνησα. Εἴκοσι χρόνια τώρα ἔτρωγαν τὸ ψωμί τῆς ξενιτιάς καὶ ἀπὸ μακριὰ ἔδλεπαν μετὰ βουρκωμένα μάτια τὰ βουνὰ τῆς πατρίδας τους. Δέχτηκαν λοιπὸν τὴν πρόσκληση, πέρασαν στὴν Ἡπειρὸ καὶ παρουσιάστηκαν σὲ τουρκικὸ στρατόπεδο. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἐνίωσαν πὼς δὲ σύμφερε στοὺς Ἕλληνες νὰ καταστραφῇ ἐντελῶς ὁ Ἀληπασάς. Ἦταν προτιμότερο ν' ἀφήσουν Τούρ-

κους καὶ Ἀρβανῖτες νὰ τρώγωνται μεταξύ τους καὶ ν' ἀδυνατίσουν. Γι' αὐτὸ συνεννοήθηκαν μὲ τὸν Ἀλή. Μιὰ νύχτα ὁ ἀρχηγὸς τους **Μάρκος Μπότσαρης** πέρασε κρυφὰ μὲ βάρκα τῇ λίμνῃ τῶν Ἰωαννίνων καὶ πῆγε στὸ μικρὸ νησί ὅπου βρισκόταν ὁ Ἀληπασάς. Ὁ πονηρὸς γέροντας τὸν ἀγκάλιασε, ἔχυσε μερικὰ δάκρυα καὶ τὸν ὠνόμασε παιδί του. Οἱ Σουλιῶτες δὲν πίστεψαν οἷς ὑποσχέσεις τοῦ πονηροῦ πασᾶ, μὰ ἐπειδὴ τὸ θεωροῦσαν συμφέρον τους, ἔφυγαν ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο, πῆραν τὴν Κιάφα, ἐγκαταστάθηκαν στὴν παλιὰ πατρίδα τους καὶ σήκωσαν τὴν ἐλληνικὴ σημαία ἀρκετοὺς μῆνες πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Χουροῖτ πασάς πρὶν προχωρήσῃ στὴν Ἑλλάδα, συλλογίστηκε πρῶτα νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλι. Ὁ Ὁμέρ Βριόνης τὸ χτύπησε μὲ πολὺ στρατό. Οἱ Σουλιῶτες πολέμησαν γενναῖα, μὰ ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι τοὺς στενοχωροῦσαν πολὺ. ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἦρθε στὸ Μεσολόγγι, ἀντάμωσε τὸ Μαυροκορδάτο, τοῦ ἐξήγγησε τὴ δύσκολη θέσιν τῆς πατρίδας του καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ στείλῃ βοήθεια. Συμφέρον τῶν Ἑλλήνων ἦταν νὰ μὴν καταστραφῇ τὸ Σούλι, τὸ προπύργιον αὐτὸ τῆς Δ. Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ ὁ Μαυροκορδάτος ἐτοίμασε στρατὸ μὲ σκοπὸ νὰ σώσῃ τὸ Σούλι. Στὴν ἐκστρατεία πῆραν μέρος ὁ ταχτικὸς στρατὸς ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει ὁ Ὑψηλάντης, οἱ Μανιάτες κ. ἄ., ὅλοι ὅλοι 7 χιλιάδες. Μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν πολλοὶ Εὐρωπαῖοι φιλέλληνες, Γερμανοί, Γάλλοι, Πολωνοί, Ἰταλοί, περὶ εἶχαν ἔρθει ν' ἀγωνιστοῦν μαζί μὲ τοὺς Ἑλλήνες. Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως εἶχε τὴν κακὴ ἔμπνευση νὰ ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐκστρατεία κι ἔκαμε πολλὰ λάθη. Χώ-

ρισε πρώτα 500 Μανιάτες από τὸ στρατό του καὶ τοὺς ἔστειλε μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη στὸ λιμένα τῆς Ἡπείρου Φανάρι, πού ἀπέχει ἑπτὰ ὥρες ἀπὸ τὸ Σούλι.

Τὸ κύριο σῶμα τοῦ στρατοῦ προχωροῦσε ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου. Στὸ δρόμο ὅμως ὁ Μαυροκορδάτος χωρίζοντας μέρος τοῦ στρατοῦ τὸ ἔστειλε μὲ τὸ Μάρκο Μπότσαρη ἀπὸ τὰ Πέντε Πηγὰδια στὴν Κιάφα. Οἱ φιλέλληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸ γερμανὸ **Νόρμαν** χτυπήθηκαν στὸ χωριὸ Κομπότι μὲ τὸ τουρκικὸ ἱππικὸ καὶ εἶχαν μιὰν ἐπιτυχία. Αὐτὸ ἔδωσε θάρρος στὸ Μαυροκορδάτο καὶ προχωρώντας ἀπερίσκεπτα κατασκήνωσε στὸ χωριὸ **Πέτα**, δυὸ μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἄρτα. Στὴν Ἄρτα εἶχε δυνατὸ τουρκικὸ στρατὸ μ' ἓναν πολὺ ἱκανὸ καὶ δραστήριον στρατηγόν, τὸ **Μεχμέτ Ρεσίτ πασά**, πού εἶναι γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα **Κιουταχῆς**.

Ὁ Κιουταχῆς ἔπιασε κρυφὰ τὴ νύχτα ὅλους τοὺς δρόμους γύρω ἀπὸ τὸ Πέτα καὶ τὸ πρωί, στίς 4 Ἰουλίου 1822, ρίχτηκε μὲ ἑξὶ χιλιάδες στὸν ἐλληνικὸ στρατό. Οἱ φιλέλληνες περικυκλώθηκαν καὶ πολέμησαν μὲ μεγάλη παλικαριά. Οἱ περισσότεροὶ σκοτώθηκαν. Λίγοι μόνο μὲ τὸ Νόρμαν ἀνοιξαν δρόμον ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατὸ καὶ γλίτωσαν στὸ Μεσολόγγι. Οἱ Ἕλληνες ἄφησαν τίς ἀποσκευές καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ ἔφυγαν σὲ κακὴ κατάσταση.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Μανιάτες, πού εἶχαν προχωρήσει στὸ Φανάρι, ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή. Ὁ ἀρχηγὸς τους Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ γενναῖος ὑπερασπιστὴς τοῦ Βαλτετισιοῦ, σκοτώθηκε.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς τοῦ Πέτα ἦταν πολὺ δυσάρεστα. Οἱ Σουλιῶτες δὲν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν, ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ

φύγουν πάλι στα νησιά τοῦ Ἴονιου. Ὁ δρόμος γιὰ τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα ἦταν ἀνοιχτός. Ὁ Ὅμερ Βριόνης καὶ ὁ Κιουταχὴς προχώρησαν καὶ περικύκλωσαν τὸ Μεσολόγγι τὸ Νοέμβριο τοῦ 1822, μὰ ὁ Μαυροκορδάτος κατῴρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν, γιατί ἦταν βαρὺς χειμῶνας καὶ δὲν εἶχαν τροφές. Αὕτῃ εἶναι ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ.

38. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Τὸ κύριο σῶμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μαζεύτηκε στὴ Λάρισα καὶ ὁ σουλτάνος διώρισε ἀρχιστράτηγο τὸ *Μεχμέτ πασὰ Δράμαλη*, ποὺ ἓνα χρόνο πρὶν εἶχε δείξει μεγάλη δραστηριότητα πνίγοντας τὴν ἐπανάσταση στὸ Πήλιο.

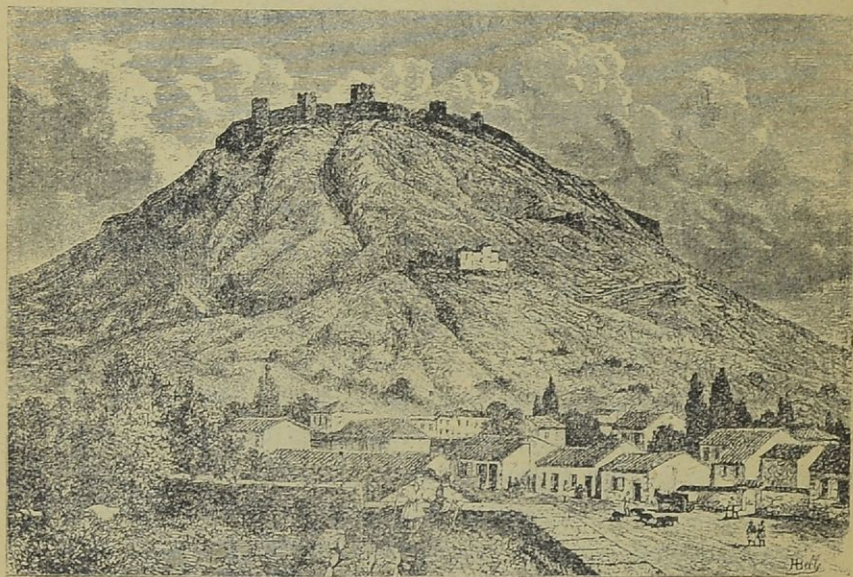
Ὁ Δράμαλης ξεκίνησε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1822 μὲ 24 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππεις ἀπὸ τὴ Λαμία. Ἀπὸ πολὺν καιρὸ δὲν εἶχαν δεῖ στὴν Ἑλλάδα τόσο μεγάλο στρατό. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδας κατατρομαγμένοι δὲν τόλμησαν νὰ κινηθοῦν καὶ ὁ Δράμαλης ἔφτασε στὴν Ἀττικὴ, πέρασε τὸν Ἰσθμὸ καὶ στὶς 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδό του στὴν Κόρινθο.

Οἱ Ἕλληνες τὰ ἔχασαν. Ὁ πολυἀριθμὸς στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ φήμη, ποὺ μεγαλοποιεῖ ὅλα, σκόρπισε τὸν τρόμο σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Δράμαλης χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ προχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος, γιὰ νὰ προφτάσῃ νὰ σώσῃ τὸ Ναύπλιο, ποὺ τὸ πολιορκοῦσε ὁ Ὑψηλάντης.

Μεγάλῃ σύγχυση ἐγίνε τότε. Ἡ κυδέρνηση καὶ

ἡ βουλή ἄφησαν τὸ Ἄργος γιὰ νὰ καταφύγουν σὲ ἓνα καράβι στὸν Ἀργολικὸ κόλπο.

Μέσα στὴ γενικὴ σύγχυση καὶ ταραχὴ δυὸ ἄνθρωποι, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν τους. Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄντρες μπήκε στὸ φρούριο τοῦ Ἀργους, τὴ Λά-

Τὸ Ἄργος.

ρισα, γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὸ Δράμαλη νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ δώσῃ καιρὸ στὸν Κολοκοτρώνη νὰ μαζέψῃ στρατό. Ὁ Δράμαλης σταμάτησε μπροστὰ στὸ φρούριο, ἔκαμε ἐπιθέσεις, μὲ ὅση δύναμη μποροῦσε, δὲν κατῴρθωσε ὅμως νὰ τὸ κυριέψῃ.

Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης συγκέντρωσε στρατὸ καὶ ἔπιασε τοὺς Μύλους, ποὺ εἶναι νοτιώτερα ἀπὸ τὸ

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὑπερασπίζει τὸ Ἄργος.

Ἄργος. Ἡ φρουρά τῆς Λάρισας τότε, ἀφοῦ τέλειωσε τὸ σκοπὸ τῆς, κατώρθωσε νὰ ξεφύγῃ καὶ νὰ φτάσῃ στὸ στρατόπεδο τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τότε ἡ τύχῃ ἄρχισε ν' ἀφήνῃ τὸ Δράμαλιν. Οἱ τροφές του λιγόστευαν. Τὸ καλοκαίρι ἦταν ξερὸ καὶ δὲν εἶχε χόρτο γιὰ τὸ ἵππικόν του. Ἄλογα καὶ φορτηγὰ ζῶα πέθαιναν πλῆθος. Ἡ θέσῃ του ἦταν πολὺ δύσκολη καὶ ἓνα μέσο μονάχα τοῦ ἀπόμεινε, νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Κόρινθο. Ὁ Κολοκοτρώνης κατάλαβε τὸ σκόπο του καὶ πρότεινε στὰς Ἑλλήνες ἀρχηγοὺς νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησιν, μὰ οἱ πρόκριτοι δὲν τὸν ἄκουσαν. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ξεχώρισε 2500 στρατιῶτες καὶ ἔπιασε τὰ Δερβενάκια, τὸ στενὸ ὅπου σήμερα περνᾷ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀνάμεσα στὴν Κόρινθο καὶ τὸ Ἄργος. Τὸ μέρος εἶναι ὀρεινόν, στενὸ καὶ δυσκολοπέραστο καὶ οἱ βράχοι τριγύρω εἶναι σὰν ταμπούρια καμωμένα ἀπὸ τὴ φύσιν.

Σὲ λίγο φάνηκε πὼς ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε δίκιον. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλιν ἄρχισε νὰ βαδίζει κατὰ τὴν Κόρινθο. Ὁ Κολοκοτρώνης χτύπησε πρῶτος τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν του, σὲ λίγο ἔφτασαν ὁ ἀνεψιὸς του Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσας, ποὺ ἔκοψαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλιν ἔπαθε μεγάλη καταστροφὴ. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημη **μάχη στὰ Δερβενάκια**, ποὺ ἔγινε στίς 26 Ἰουλίου 1822. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Δράμαλιν ξεφυγε ἀπὸ ἄλλο στενὸ καὶ ἔφτασε στὴν Κόρινθο σὲ κακὴ κατάστασιν, σέρνοντας πίσω του τὰ κουρέλια τοῦ λαμπροῦ στρατοῦ του, ἀφοῦ ἔχασε τίς ἀποσκευές, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὸ πυροβολικόν του.

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη θριάμβεψε. Οἱ Ἑλλήνες τὸν ὠνόμασαν σωτῆρα τῆς πατρίδας καὶ ἡ κυ-

Οἱ Ἕλληνες ἀνεβάνουν σὸ Παλαμίδι.

θέρινηση αναγκάστηκε νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κολοκοτρώνης συνεννοήθηκε τότε μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀντροῦτσο, ποῦ ἔπιασε τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδας κι ἐμπόδισε τὸ Δράμαλη νὰ ὑποχωρήσῃ στὴ Στερεά. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἄρχισε νὰ λιώνῃ ἀπὸ τίς κακουχίες καὶ τίς στερήσεις καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης πέθανε ἀπὸ τὴ λύπη τοῦ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του, 2 χιλ. ἄνθρωποι μονάχα, προσπάθησαν νὰ γλιτώσουν στὴν Πάτρα ἀκολουθώντας τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς χτύπησαν οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ λίγους μόνο ἔσωσε μὲ τὰ πλοῖα ὁ Γιουσούφ πασάς τῆς Πάτρας. Σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες κυρίεψαν τὸ Παλαμίδι, τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀμέσως ὕστερα πῆραν καὶ τὸ Ναύπλιο.

Ὁ σουλτάνος θεώρησε τὸ Χουρσίτ πασά ὑπεύθυνον γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, γιὰτὶ δὲν τὸν ἐδοῦν ἔλαβε. Ἐκεῖνος φοβήθηκε τὴν ὀργήν του καὶ αὐτοκτόνησε. Τέτοιο ἐλεεινὸ τέλος πῆρε ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Τούρκων στὰ 1822. Οἱ τρεῖς κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Καρά-Ἀλῆς ἦταν πεθαμένοι καὶ βγῆκαν γελασμένοι στίς ἐλπίδες τους, τόσο οἱ Τούρκοι ὅσο καὶ οἱ τουρκοφίλοι διπλωμάτες τῆς Εὐρώπης.

39. Μάρκος Μπότσαρης.

Τὸν ἐρχόμενον χρόνον 1823 ὁ σουλτάνος ἔστειλε νέον στρατὸ στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴν τὴν φορὰ τὸ σημαντικώτερον σῶμα προχώρησε ἀπὸ τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα. Ἦταν 16 χιλ. ἐμπειροπόλεμοι Τουρκοαρβανῖτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν πασά τῆς Σκόδρας Μουσταφάμπεη καὶ τὸν Ὁμέρ Βριόνη. Προχώρησαν χωρισμένοι σὲ δυὸ σώματα. Ὁ

πρώτος ἀπὸ τ' Ἀγραφα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Καρδασαρά. Εἶχαν σχέδιο νὰ συναντηθοῦν στὸ Μεσολόγγι, πού τὸ εἶχε ἀποκλείσει ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ἡ κατάσταση στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα ἦταν ἐλεεινὴ. Ὁ στρατὸς βρισκόταν σὲ μεγάλη παραλυοία καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ μάλωναν μεταξύ τους γιὰ τὴν ἀρχηγία. Ἀλλὰ τὴν κατάσταση τὴν ἔσωσε ὁ ἥρωικὸς ὀπλαρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν Μάρκος Μπότσαρης. Ὁ Μπότσαρης γεννιήθηκε στὸ Σούλι στὰ 1790 καὶ ἦταν γιὸς τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἦταν ἀνδρεῖος καὶ λιγόλογος καὶ εἶχε προσφέρει ὡς τώρα σημαντικὰς ὑπηρεσίας στὸν ἀγῶνα. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση βλέποντας τὸν κίνδυνον, τὸν εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον τῆς δυτικῆς Ἑλλάδας. Οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ὅμως δυσανεστήθηκαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπακούσουν. Τότε ὁ Μπότσαρης πῆρε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, πού τοῦ εἶχε δώσει ἡ κυβέρνηση, τὸ ἔσκιζε καὶ εἶπε στοὺς ἄλλους: «Ὁποῖος εἶναι ἄξιος, παίρνει δίπλωμα μεθαύριο μπροστὰ στὸν ἐχθρό». Καὶ κίνησε νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀρβανῆτες. Τὸν ἀκολούθησαν μόνο 350 Σουλιῶτες.

Στὸ μεταξύ ἡ πρωτοπορεία τοῦ Μουσταφάμπεη ἔφτασε στὸ Καρπενῖσι καὶ κατασκήνωσε κοντὰ στὴν πόλη. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας δὲν ἤρθαν, ὅπως εἶχαν ὑποσχεθῇ, καὶ ὁ Μπότσαρης εἶδε πῶς δὲν μπορούσε μὲ τοὺς λίγους ἀνδρεῖους του νὰ χτυπήσῃ τὸν πολυάριθμον ἐχθρό. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ τοὺς προσβάλλῃ ξαφνικὰ τὴ νύχτα. Στις 9 Αὐγούστου λοιπὸν τὰ μεσάνυχτα μπῆκε μὲ τοὺς συντρόφους του στὸ τουρκικὸ στρατόπεδον, καὶ ἔφερε μεγάλη σύγχυση στοὺς ἐχθρούς. Παραζαλισμένοι οἱ Ἀρβανῆτες ἄρχισαν νὰ χτυποῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Ἐκεῖ πού προσ-

Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

παθοῦσε ὁμως ὁ Μπότσαρης ν' ἀνεῳῇ σ' ἓνα ἐχθρικό χαράκωμα, μιὰ σφαῖρα τὸν βρίσκει στὸ μέτωπο καὶ πέφτει νεκρός. Οἱ σύντροφοί του πῆραν στὸν ὦμο τὸ σῶμα του καὶ τὸ ἔφεραν μαζί με πολλὰ λάφυρα στὸ Μεσολόγγι. Ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν με πολλὰς τιμὰς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα θρήνησε τὸ θάνατο τοῦ ἡρωικοῦ Σουλιώτη.

Ὑστερ' ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Καρπενισιοῦ οἱ Τούρκοι στρατηγοὶ προχώρησαν καὶ πολιορκήσαν τὸ Αἰτωλικό, πού εἶναι μιὰ κωμόπολη στὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ πολιορκία βάσταξε δυὸ μῆνες, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ ἀναγκάστηκαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκία, γιατί ἐπέσε βαρύνειμωνιὰ καὶ ἀρρώστιες στὸ στράτευμα.

40. Ἑμφύλιος πόλεμος.

Οἱ Ἕλληνες με ἀληθινὸ ἡρωισμό εἶχαν ἀποκρούσει ὥς τώρα τίς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἀρχισε ὁμως τώρα ν' ἀπειλῇ τὴν ἐπανάσταση ἄλλος κίνδυνος. Οἱ Ἕλληνες χωρίστηκαν σὲ κόμματα καὶ ἄρχισαν νὰ μάλωνουν με τέτοιο πάθος, ὥστε κατάντησαν σ' ἐμφύλιο πόλεμο.

Εἶδαμε πὼς στὴν πρώτη ἐθνοσυνέλευση νίκησαν οἱ πολιτικοὶ καὶ αὐτοὶ κυβέρνησαν τὸ 1822 καὶ 1823 τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Δράμαλη ἡ κυβέρνηση καὶ οἱ πολιτικοὶ ἔδειξαν κακὴ διαγωγὴ. Ἐφυγαν ἐμπρὸς στὸν ἐχθρὸ κι ἔτρεξαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ ζωὴ τους πάνω στὰ πλοῖα στὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Τὸ ἐναντίο, οἱ στρατιωτικοὶ ἔμειναν, πολέμησαν, νίκησαν καὶ με τὸ γόητρο πού εἶχαν ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη δὲν ἤθελαν πιά ν' ἀφήσουν τὴν κυβέρνηση στοὺς πολιτικούς, πού τοὺς ὠνόμαζαν περιφρονητικὰ καλαμαράδες.

Στὰ 1823 ἔγινε νέα ἐθνικὴ συνέλευση στὸ Ἄστρος, ἡ **δεύτερη ἐθνικὴ συνέλευση**. Σ' αὐτὴν ἐπικράτησαν πάλι οἱ πολιτικοί. Πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ ἔγινε ὁ Πετρόμπεης, τοῦ βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος. Ἡ συνέλευση κατάργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, ποὺ εἶχαν δώσει στὸν Κολοκοτρώνη. Αὐτὰ θύμωσαν τοὺς στρατιωτικούς, καὶ προπάντων τὸν ἀρχηγό τους τὸν Κολοκοτρώνη. Οἱ πολιτικοὶ ὅμως γιὰ νὰ τὸν ἡσυχάσουν τὸν ἐδιώρισαν μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ. Μὰ σὲ λίγο ὁ Κολοκοτρώνης φιλονίκησε μὲ τὸ Μαυροκορδάτο καὶ ἐκεῖνος ἔφυγε στὸ Κρανίδι, ὅπου μαζεύτηκαν ὅλοι οἱ βουλευτές. Ὁ Κολοκοτρώνης πάλι μὲ τὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐγκαταστάθηκε στὴν Τρίπολη καὶ ἤθελε ἀπ' ἐκεῖ νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ βουλὴ τοῦ Κρανιδιοῦ ὅμως ἀποκήρυξε τὸν Γεώργιο Κολοκοτρώνη καὶ ἔβγαλε νέο νομοτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸν **Γεώργιο Κουντουριώτη**. Ἐτοί ἡ Ἑλλάδα εἶχε δύο κυβερνήσεις, μιὰ στὸ Κρανίδι καὶ μιὰ στὴν Τρίπολη.

Σὲ λίγο ἄρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἐγίναν πολλές ἀσχημιές, γιὰ καλὴ ὅμως τύχη αἷμα δὲ χύθηκε. Στὸ τέλος ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε πὼς δὲν μπορούσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ζήτησε ἀμνηστεία. Ἡ κυβέρνηση τοῦ ἔδωσε ἀμνηστεία καὶ ὅλα ἡσύχασαν γιὰ μιὰ στιγμή.

Ἀλλὰ σὲ λίγο ἄρχισε δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Αὐτὴν τὴν φορὰ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρώνη, γιὰ τὶς ἀνώτερες θέσεις τίς εἶχαν πάρει Στερεοελλαδίτες καὶ νησιῶτες. Σήκωσαν ἐπανάσταση σὲ πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κυβέρνηση ὅμως ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα· προσκάλεσε τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα, ποὺ πέρασαν στὴν Πελοπόννησο μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, τὸν

Γκούρα καὶ τὸν Καραϊσκάκη, κι ἔπνιξαν τὴν ἐξέγερσιν. Ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος σκοτώθηκε σὲ μιὰ συμπλοκὴ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσά. Ἐπιασαν τὸ γέρο Κολοκοτρώνη μαζί με 14 πρόκριτους καὶ τοὺς ὠδήγησαν στὴν Ἰδρα, ὅπου τοὺς φυλάκισαν στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλίου τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1825.

Στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε τραγικώτερες συνέπειες. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀντρούτσος, ὁ ἥρωας τῆς Γραβιάς, φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, σηκώθηκε νὰ πολεμήσῃ τοὺς πολιτικούς. Ἡ κυβέρνηση ὅμως ἔστειλε ἐναντίον του τὸν Γκούρα, ποὺ ἦταν ἄλλοτε πρωτοπαλικάρο του. Ὁ Γκούρας ἔπιασε τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν ἐφυλάκισε σ' ἓναν πύργο, στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Στὶς 16 Ἰουλίου 1825 τὸ πρῶν ὁ Ὀδυσσεὺς βρέθηκε σκοτωμένος στὴν Ἀκρόπολη ἐμπρός, κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Διαδόθηκε πὺς γκρεμίστηκε προσπαθώντας νὰ φύγῃ, φαίνεται ὅμως πὺς τὸν γκρέμισε ὁ Γκούρας.

41. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση — Οἱ φιλέλληνες.

Ἡ ἐπανάσταση καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων γέννησαν μεγάλο ἐνθουσιασμὸ στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Σὲ ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἔβλεπε με συμπάθεια τὸ μικρὸ ἐλληνικὸ λαὸ νὰ πολεμᾷ με μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία γιὰ ν' ἀποχτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Οἱ βασιλεῖς ὅμως καὶ οἱ διπλωμάτες δὲν εἶδαν με καλὸ μάτι τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Τὴν Εὐρώπῃ τὴν κυβερνοῦσαν τότε ἀπολυταρχικοὶ καὶ ἐγωιστικοὶ ἄρχοντες, ποὺ πίεζαν τὸ λαὸ καὶ δὲν ἤθελαν νὰ τοῦ δώσουν καμιά ἐλευθερίαν. Φοβήθηκαν λοιπὸν μήπως ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση γίνῃ παράδειγμα στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώ-

πης. Γι' αὐτὸ προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο νὰ τὴν πνίξουν.

Μεγάλη δύναμη εἶχε τότε ἡ Αὐστρία, ποὺ διεύθυνε τὴν πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης. Ἡ Αὐστρία εἶχε ἓναν πονηρὸ καὶ δεσποτικὸ πρωθυπουργό, τὸ **Μέτερνιχ**, ποὺ καταδίδωκε ὅσους εἶχαν ἰδέες φιλελεύθερες. Ὁ Μέτερνιχ πολέμησε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ ἔδινε συμβουλὲς καὶ θάρρος στὸ σουλτάνο γιὰ νὰ καταστρέφῃ τὴν Ἑλλάδα. Κατῴρθωσε μάλιστα νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν τσάρο τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρο. Μὰ καὶ οἱ κυβερνήσεις τῶν ἄλλων κρατῶν, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἦταν σύμφωνες μὲ τὸ Μέτερνιχ.

Ὅσοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης χαιρέτησαν μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ εἶχαν ὅλοι μία εὐχὴ, νὰ κερδίσουν οἱ Ἕλληνες. Οἱ δημοσιογράφοι τῆς Εὐρώπης ἔδιναν περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιητὲς ἔψαλλαν τὴν παλικαριά τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ καλλιτέχνες ζωγράφιζαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ δυστυχήματά τους. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθηκαν σύλλογοι, σὺναζαν χρήματα καὶ ἔστελναν πολεμοφόδια στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, ὅπως εἶδαμε στὴ μάχη τοῦ Πέτα. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, ποὺ ἔδειξαν τόση ἀγάπη στὴν Ἑλλάδα, τοὺς ὀνόμασαν **φιλέλληνες**.

Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ συμπάθεια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὥστε στὸ τέλος κατῴρθωσαν ν' ἀναγκάσουν τίς κυβερνήσεις τους ν' ἀφήσουν τὴ φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτα ἄλλαξε ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἔγινε ὁ περίφη-

μος πολιτευτής **Γεώργιος Κάνιγκ**, ἀπὸ τοὺς θερμότερους φιλέλληνες. Ὁ Κάνιγκ μὲ πολλή προθυμία ὑποστήριξε τοὺς Ἑλλήνες. Σὲ λίγο ἄλλαξε καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας καὶ γενικὰ οἱ εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις εἶδαν πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ.

42. Ὁ λόρδος Μπαίρον ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα.

Ὁνομαστότερος ἀπ' ἄλλους τοὺς φιλέλληνες ἔγινε ὁ ἀγγλος ποιητὴς λόρδος Μπαίρον, πού οἱ Ἑλλήνες τὸν εἶπαν Βύρωνα. Γεννημένος ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, ὁ Μπαίρον εἶχε τὸν τίτλο τοῦ λόρδου καὶ πολὺ νέος ἔγινε ὀνομαστός μὲ τὰ ποιήματά του. Εἶχε θερμὴ ψυχὴ καὶ ζωηρὴ φαντασίαν καὶ ἔγραφε ποιήματα μὲ πολὺ πάθος.

Ὁ Μπαίρον ἦταν ἄνθρωπος ἀνήσυχος. Ἐφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ περιηγήθηκε πολλὰς χώρας. Εἶχε πάει στὴν Ἰσπανίαν καὶ στὴν Πορτογαλίαν, ἔμεινε πολὺν καιρὸ στὴν Ἰταλίαν, πῆγε στὴ Σμύρνη, στὴν Πόλιν καὶ πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀθήναν. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὑποδουλωμένη στοὺς Τούρκους. Ὁ Μπαίρον εἶδε παντοῦ δυστυχίαν καὶ τοὺς Ἑλλήνες ταπεινοὺς καὶ δειλοὺς νὰ σκύβουν τὸ κεφάλι ἐμπρὸς στοὺς Τούρκους.

Ἡ ψυχὴ του πληγώθηκε, γιατί εἶδε σὲ ποιά κατάστασιν εἶχε καταντήσῃ ἡ χώρα αὐτή, ὅπου εἶχε ζήσει ἄλλοτε ὁ δοξασμένος ἀρχαῖος ἐλληνικὸς λαός. Ἡ Ἑλλάδα τοῦ φάνηκε σὰ χώρα νεκρή. Μόνο ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ κλίμα τῆς ἦταν ἀκόμη ὡραία, ὅπως στὰ παλιὰ χρόνια.

« Ἡ Ἑλλάδα εἶναι νεκρὴ καὶ κρύα, ἔψαλλε, νεκρὴ μὰ ὡραία, ψυχρὴ ἀλλὰ γλυκιὰ. Σοῦ προξενεῖ ὅμως φρίκη, γιατί σὲ κανένα μέρος δὲ βλέπεις σημεῖα ζωῆς ».

Ο Μπάγιον αποδιδάσκεται στο Μεσολόγγι.

Τότε πίστευε πώς οί Έλληνες τοῦ καιροῦ του εἶναι ἀνάξιοι ἀπόγονοι μεγάλων προγόνων καί πώς ποτέ δέ θά κατορθώσουν νά γλιτώσουν ἀπό τήν τουρκική σκλαβιά.

Όταν ὅμως ἔμαθε πώς οί Έλληνες πήραν τά ὅπλα, γιά νά κερδίσουν πάλι τήν ἀνεξαρτησία τους, ἄλλαξε γνώμη. Θαύμασε καί ἀγάπησε τοὺς πολεμιστές της καί θέλησε νά τοὺς βοηθήσῃ. Γι' αὐτὸ δέχτηκε μὲ προθυμία ὅταν ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν παρακάλεσε, νά πάῃ στὴν Ἑλλάδα γιά νά δώσῃ στὴν ἑλληνικὴ κυθέρνηση τὰ χρήματα ποὺ εἶχαν μαζέψει οἱ φιλέλληνες στὴν Ἀγγλία. Ὁ Μπαίρον ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο ἔγραψε στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων, ἐξορκίζοντάς τους ν' ἀφήσουν τίς φιλονικίες καί τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Τέλος ἔφτασε ὁ ἴδιος στὸ Μεσολόγγι τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1823. Στὸ δρόμο τὸ πλοῖο του κινδύνεψε νά πιαστῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

«Σὲ περιμένουμε ὅπως τὰ χελιδόνια τῇ μητέρα τους» φώναξε ὁ λαός, ὅταν τὸν εἶδε ν' ἀποβιβάζεται. Ὁ Μπαίρον ἐργάστηκε μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ γιά τὸν ἀγῶνα. Χάρισε ὅλην τὴ μεγάλη περιουσία του στὴν Ἑλλάδα καί σχημάτισε μὲ δικὰ του ἔξοδα σῶμα στρατιωτικὸ ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες τοῦ Μπότσαρη. Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ἦταν σύντομη ἡ ζωὴ του στὴν Ἑλλάδα. Τὸ βαρὺ κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγεία του. Στις 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1824 ὁ πυρετὸς τὸν ἔρριξε κάτω καί πέθανε στίς 19 Ἀπριλίου. Μόλις τρεῖς μῆνες εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Έλληνες θρήνησαν τὸ θάνατό του σὰ μεγάλη ἐθνικὴ συμφορὰ καί δέ λησμόνησαν τὸν ἔξοχο ἄνθρωπο, ποὺ θυσιάσε ὅλα, τὴν ἡσυχία, τὴν περιουσία καί τέλος τὴ ζωὴ του, γιά νά βοηθήσῃ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πα-

τρίδας τους. Σὲ πολλὰ μέρη ἔσθησαν τὸ ἄγαλμά του καὶ τελευταία, ἐπειδὴ στίς 19 Ἀπριλίου 1924 ἔκλεισαν ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἔγιναν μεγάλες γιορτὲς στὴν Ἑλλάδα.

43. Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία — Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Ὁ σουλτάνος κατάλαβε πὼς δὲν μπορούσε νὰ πνίξη μόνος μὲ τὴ δική του δύναμη τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου **Μεχμέτ Ἀλῆ.**

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἦταν ἓνας πολὺ ἔξυπνος ἄνθρωπος. Ἀπὸ φτωχὸς καὶ ἀσήμαντος κατώρθωσε νὰ γίνῃ διοικητὴς στὴν Αἴγυπτο καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Προσκάλεσε Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ μηχανικούς καὶ ὠργάνωσαν τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶχε μεγάλη δύναμη. Ὁ σουλτάνος ὑποσχέθηκε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Κρήτη, καὶ τὸ γιό του Ἰβραήμ νὰ τὸν κάμῃ διοικητὴ στὴν Πελοπόννησο. Συμφώνησαν λοιπὸν ὁ σουλτάνος καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἕλληνες.

Τὸ σχέδιο τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἦταν νὰ κυριέψουν πρῶτα μὲ τὸ στόλο τὰ ναυτικὰ νησιά. Ὑστερα οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἔστελναν στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι πασάδες θὰ πῆγαιναν νὰ ὑποτάξουν τὴ Στερεά. Ἔτσι θὰ ἔσθηνε ἡ ἐπανάσταση.

Νέα δυνατὴ ἀνεμοζάλη ξέσπασε ἔτσι πάνω στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν εἶχαν βάλει γνώση. Τὰ κομματικὰ πάθη τοὺς τύφλωναν καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ μαλώνουν μεταξύ τους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν φυλακισμένος καὶ ἡ κυβέρνηση τοῦ

Ὁ Ἰβραῖμ.

Κουντουριώτη σπατάλησε τὰ χρήματα πὺ εἶχε δανειστῇ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὰ κομματικά, καὶ δὲν ἔκανε καμιὰ ἐτοιμασία. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος, γιατί χωρὶς χρήματα ὁ ἐλληνικὸς στόλος δὲν μποροῦσε νὰ σαλέψη.

Πρῶτοι κινήθηκαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀρχιστράτηγο εἶχαν τὸ γιὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ **Ἰβραῖμ**, ποὺ ἦταν ἱκανὸς στρατηγός, δραστήριος καὶ τολμηρός. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἔκαμε ἀπόβαση στὴν Κρήτη καὶ βούτηξε στὸ αἷμα τὸ νησί. Ὁ ἄγριος στρατηγὸς Χουσεῖν ἐπνίξε μὲ τὸν καπνὸ στὴ θέση Μελιδόνι μέσα σὲ μιὰ σπηλιά 370 γυναικόπαιδα ποὺ εἶχαν κρυφτῇ ἐκεῖ μέσα. Οἱ Αἰγύπτιοι κατόπι χτύπησαν καὶ κατὰστρεψαν τὴν **Κάσο** στὶς 6 Ἰανουαρίου 1824.

Ὁ σουλτάνος πάλι πρόσταξε τὸ ναύαρχό του Χοσρέφ πασά νὰ καταστρέψῃ τὰ **Ψαρά**, ποὺ τὰ μισοῦσαν πολὺ οἱ Τούρκοι, γιατί οἱ Ψαριανοὶ ἔκαναν συχνές ἐπιδρομὲς στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶχαν καταντήσῃ ὁ τρόμος τῶν κατοίκων. Στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἰουλίου ὁ τουρκικὸς στόλος φάνηκε μπροστὰ στὸ νησί καὶ ἀφοῦ τὸ βομβάρδισε, ἀποβίβασε μερικές χιλιάδες στρατό. Οἱ Ψαριανοὶ ἔκαμαν τὸ λάθος νὰ προσμείνουν τοὺς Τούρκους στὴ στεριά. Ἀπὸ τὰ περισσότερα καράδια εἶχαν βγάλει μάλιστα τὸ τιμόνι γιὰ νὰ μὴν μπορέσῃ νὰ φύγῃ κανεὶς. Ταραγμένοι οἱ Ψαριανοὶ ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ ἀπόβαση, πολέμησαν χωρισμένοι καὶ ἔπαθαν φεδερὴ καταστροφή. Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν σχεδὸν ὅλους τοὺς ἄντρες καὶ τὶς περισσότερες γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, μαζὶ μὲ τοὺς Χιώτες πρόσφυγες. Ἀπὸ τοὺς 7 χιλ. Ψαριανοὺς σκοτώθηκαν οἱ μισοί. Ἀπὸ τοὺς 20 χιλ. πρόσφυγες ἔσφαξαν ἢ πούλησαν δούλους 15 χιλ. Γλίτωσαν μόνο 16 πλοῖα καὶ 7 πυρπολικά. Ὅλος ὁ ἄλλος στόλος τῶν Ψαριανῶν ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη καταστροφή τῶν Ψαρῶν, ποὺ ἔγινε στὶς 2 Ἰουλίου τοῦ 1824.

Οἱ Τούρκοι θέλησαν ἔπειτα νὰ καταστρέφουν τὴ Σάμο. Τότε ὅμως φάνηκε πόσο εὐκολὰμποροῦσαν

νά προλάβουν οἱ Ἕλληνες τὴν καταστροφή τῶν Ψα-
ρῶν. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ποὺ εἶχε πάρει στὸ μεταξὺ
χρήματα ἀπὸ τὴν κυθέρνηση, κινήθηκε καὶ γλίτωσε
τὴ Σάμο. Οἱ τολμηροὶ ναυτικοὶ ρίχτηκαν στὸν τουρ-
κικὸ στόλο καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ κάμῃ ἀπόβαση. Ὁ
Χοσρέφ ὑποχώρησε στὴν παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
Ἐκεῖ ἔφτασαν καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα μὲ ἀρχηγὸ τὸν
Ἰβραῒμ πασά καὶ ὁ ἐνωμένος τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος
ἔκαμε μιὰ τεράστια δύναμη. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἦταν
πολὺ μικρότερος, μὰ ἔδειξε αὐτοῦ τοῦ θάρρους καὶ ἀ-
νάγκασε τοὺς ἐχθροὺς νὰ ποδίσουν ὡς τὴ νοτιοδυτικὴ
ἄκρη τῆς Μ. Ἀσίης. Ναύαρχος τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου
ἦταν τὴν ὥρᾳ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Στις 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 1824 ἔγινε μεγάλη ναυμα-
χία στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, ποὺ βρίσκεται πάνω
ἀπὸ τὴ χερσόνησο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ παλιὰ ἐλ-
ληνικὴ ἀποικία Ἀλικαρνασσός. Οἱ Αἰγύπτιοι πολέ-
μησαν μὲ θάρρος. Περιφρονοῦσαν τὰ μικρὰ ἐλληνικὰ
πλοῖα, ποὺ μὲ τ' ἀδύνατα κανόνια τοὺς δὲν μπορούσαν
νὰ τοὺς φτάσουν. Ὅταν ὅμως δυὸ ὑδραῖικα πυρπολικά
ἔκαψαν μιὰ φρεγάτα, οἱ ἐχθροὶ φοβισμένοι πῆγαν νὰ
ζητήσουν ἀσφάλεια στὴν Ἀλικαρνασσὸ καὶ στὴν Κῶ.
Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημη ναυμαχία τοῦ Γέροντα. Σὲ
λίγο ὁ Χοσρέφ γύρισε στὸν Ἑλλήσποντο καὶ ὁ Ἰ-
βραῒμ ὑποχώρησε στὴν Κρήτη.

44. Ὁ Ἰβραῒμ ἀποδιβάζεται στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Μιαούλης νόμιζε πῶς ὁ Ἰβραῒμ θὰ διακόψῃ τὶς
πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τὸ χειμῶνα, μὰ ὁ Αἰγύπτιος
στρατηγὸς ἀφοῦ συγκέντρωσε τὶς δυνάμεις του καὶ
πῆρε νέα βοήθεια ἀπὸ τὸ Μεχμέτ Ἀλή, ἔπλευσε στὴν

Πελοπόννησο καὶ στίς 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀποδίδαστε στή Μεθώνη 6 χιλ. πεζούς, 500 ἵππεις καὶ πολλὰ κανόνια. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἀμέσως ἀπλώθηκε στή μεσσηνιακὴ χερσόνησο, πῆρε τὴν Κορώνη καὶ προχώρησε κατὰ τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου, τὸ Νεόκαστρο καὶ τὸ Ναβαρίνο.

Στὴν Πελοπόννησο δὲν εἶχε γίνεи καμιὰ ἐτοιμασία γιὰ ν' ἀντικρίσουν τὸν ἐχθρό. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη εἶχε σπαταλήσει τὰ χρήματα στίς κομματικὰς ἀνάγκες. Ἐλεγε στὸν κόσμον πὼς ἔχει 30 χιλ. στρατό, ἀλλὰ τῇ στιγμῇ τοῦ κινδύνου δὲ βρέθηκαν οὔτε 3 χιλιάδες. Ὁ Κουντουριώτης φαντάστηκε πὼς μποροῦσε ὁ ἴδιος νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στρατό. Κουρασμένος ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἀφοῦ προχώρησε λίγο διάστημα, ἔφυγε πίσω στὴν Ὑδρα ἀφήνοντας τοποτηρητὴ τὸν πλοίαρχο Σκούρτη. Καὶ ὁ στρατὸς τοῦ σκόρπισε μόλις ἀντίκρισε τοὺς Αἰγυπτίους στὴ θέση Κρεμμύδι.

Ὁ Ἰβραὴμ χτύπησε τότε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν κάμει τὴν ἀπερισκέψια ν' ἀποδιδάσουν στρατὸ στὸ μικρὸ νησί Σφακτηρία, πού εἶναι στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τοῦ Ναβαρίνου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὀνομαστότερους Ἕλληνες πολεμιστὲς καὶ πολιτικοὺς ἦταν ἐκεῖ μὲ τὸ στρατό. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισε τὸ νησί καὶ τὸ λιμένα καὶ ὕστερ' ἀπὸ δυνατὸ βομβαρδισμό ἀποδίδαστε στρατό. Ἐγινε φοβερὴ πάλη. Οἱ Ἕλληνες ἢ σκοτώθηκαν ἢ αἰχμαλωτίστηκαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταράς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλληνας Σανταρόζας ἔπεσαν νεκροί. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις γλίτωσαν μὲ τὸν Ἄρη, τὸ πλοῖο τοῦ Τσαμαδοῦ, πού πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τίς σφαῖρες τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποτυ-

χία τὰ δυὸ φρούρια παραδόθηκαν στοὺς Αἰγυπτίους.

45. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσα.

Ἡ κατάσταση στὴν Πελοπόννησο ἦταν ἀπελπι-
στική. Ὁ κόσμος ζητοῦσε τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ τοὺς
ἄλλους ὀπλαρχηγούς, ποὺ ἡ Κυβέρνηση βαστοῦσε
πάντοτε στὴ φυλακή. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς
κανεῖς δὲν τολμοῦσε ν' ἀντιταχτῇ στοὺς Αἰγυπτίους.
Ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης ἔγραφε στὸν Παπαφλέσα καὶ
τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ Ἰσραΐμ εἶναι ἀνίκητος καὶ τὸν πα-
ρωμοίαζε μὲ τὸ Ναπολέοντα.

Τότε ὁ Παπαφλέσας ἀποφάσισε μόνος ν' ἀντικρίση
τὸν ἐχθρό. Προχώρησε ὡς τὸ **Μανιάκι** τῆς Πυλίας
καὶ ἔκαμε μερικά πρόχειρα ὀχυρώματα. Ὅταν ὅμως
φάνηκαν οἱ Αἰγύπτιοι, ὁ περισσότερος στρατός του
σκορπίστηκε, κι ἔμειναν μόνο τρακόσιοι πιστοὶ στὸν
Παπαφλέσα. Ἀντιστάθηκαν μὲ μανία στοὺς Αἰγυπτί-
ους καὶ σκοτώθηκαν ὅλοι μαζί μὲ τὸν ἀρχηγό τους
(1 Ἰουνίου). Ἔτσι ὁ γενναῖος ἀρχιμανδρίτης ἔμεινε πι-
στός στὸ κήρυγμά του καὶ ἡ θυσία του δὲν ἦταν μά-
ταιη, γιατί ἔδωσε θάρρος στοὺς Ἕλληνες δείχνοντας
πὼς εἶναι δυνατό ν' ἀνισταθοῦν στοὺς Αἰγυπτίους.

Δυὸ μέρες πρὶν γίνῃ ἡ καταστροφή στὸ Μανιάκι ἡ
κυβέρνηση ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φυλακή τὸν Κολοκοτρῶνη
καὶ τοὺς ἄλλους προκρίτους. Ὁ λαὸς δέχτηκε μὲ ζη-
τωκραυγὲς τὸ γέρο πολεμιστή, μὰ τὸ ἔργο τοῦ Κολο-
κοτρῶνη ἦταν τώρα πολὺ δυσκολώτερο παρὰ στὴν ἐκ-
στρατεία τοῦ Δράμαλη. Πολλοὶ ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν
μαζί του, ἀλλὰ στίς συγκρούσεις φάνηκε πόσο ἀνώτε-
ροι ἦταν οἱ ταχτικοὶ τοῦ Ἰσραΐμ. Ὁ Κολοκοτρῶνης
συλλογίστηκε νὰ κάψῃ ὅλην τὴ χώρα, γιὰ νὰ τὸν φέρῃ
σὲ δύσκολη θέση. Ἀλλὰ ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης προ-

χώρησε πολὺ γρήγορα. Πῆρε τὴν Τρίπολη, ποὺ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν πρόφτασε νὰ τὴν κάψῃ καὶ ρίχτηκε μὲ ἀκράτητη ὁρμὴ κατὰ τὸ Ναύπλιο. Κατεδαίνοντας ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὸν κάμπο τοῦ Ναυπλίου ξεχώρισε ἀπὸ μακριὰ τὸ Σαρωνικὸ καὶ τὴν Ὑδρα.

«Ἀχ! μικρὴ Ἀγγλία, γύναξε, πότε θὰ σὲ βάλω στὸ χέρι!»

Ἐξαφνα ὅμως στηλώθηκε ἔμπρὸς τοῦ ὁ Ὑψηλάντης, ὅπως δυὸ χρόνια πρὶν ἔμπρὸς τοῦ Δράμαλη. Εἶχε πιάσει τοὺς Μύλους καὶ ἦταν ἀποφασισμένος νὰ κλείσῃ τὸ δρόμο μὲ τὸ κορμί του. Ὁ Ἰβραῖμ ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσῃ. Γύρισε στὴν Τρίπολη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισε νὰ καταστρέφῃ τὴ χώρα. Οἱ Ἕλληνες δὲν τολμοῦσαν νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν, μὰ ἡ Πελοπόννησος δὲ γονάτισε. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔκανε κλεφτοπόλεμο πολὺ καταστρεπτικὸ στὸ στρατὸ τοῦ Ἰβραῖμ. Καὶ ὅταν ἀργότερα οἱ Αἰγύπτιοι δοκίμασαν νὰ μποῦνε στὰ θουνὰ τῆς Μάνης, ἔπαθαν μεγάλη ζημία καὶ παράτησαν τὴν ἐπιχείρησιν.

46. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐνῶ ὁ Ἰβραῖμ καταγινόταν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησο, ὁ σουλτάνος ἔστειλε δυνατὸ στρατὸ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀρχιστράτηγο ἔκαμε τὸ Ρεσίτ πασά, τὸν Κιουταχῆ, ποὺ εἶχε γίνει ἑνδοξος μὲ τὴ νίκη στὸ Πέτα.

Ὁ Κιουταχῆς ξεκίνησε ἀπὸ τὰ Γιάννενα μὲ 20 χιλ. στρατό. Πέρασε ἀπὸ τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν χωρὶς κανεῖς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ καὶ στὶς 15 Ἀπριλίου 1825 πολιορκήσας τὸ Μεσολόγγι. Ἔτσι ἄρχισε ἡ περίφημη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ Μεσολόγγι μέσα στὰ τεῖχη τοῦ εἶχε τέσσερεις χιλιά-

δες άντρες και μερικοι από τούς ικανώτερους και τολμηρότερους όπλαρχηγούς τής Δ. Ἑλλάδας ἦταν μέσα στο φρούριο. Ἐκτός από τούς στρατιώτες πήραν τὰ όπλα και όλοι οί κάτοικοι. Είχε όμως μέσα στήν πόλη και 12 χιλ. γυναικόπαιδα, πού ἦταν βάρος στους πολιορκημένους. Τὰ όχυρώματα του φρουρίου ἦταν αρκετά ισχυρά, γιατί ο λόρδος Μπαίρον είχε φροντίσει νά τὰ δυναμώσει και τὰ είχε επισκευάσει ο μηχανικός *Κοκκίνης*. Ἀπό τὸ μέρος τής στεριάς είχε ένα χωματένιο τοίχο και τέσσερεις τάπιες ἢ προμαχώνες, όπλισμένους με 48 κανόνια. Ἀπό τὸ μέρος τής θάλασσας πάλι είχε τή λιμνοθάλασσα, πού εἶναι ριγὰ τὰ νερά της, και ο τουρκικός στόλος δέν μπορούσε νά μπῇ μέσα. Στή λιμνοθάλασσα υπάρχουν μερικὰ νησάκια, πού οί Ἕλληνες τὰ είχαν όχυρώσει και είχαν στήσει κανόνια. Δυὸ ἀπ' αὐτά, τὸ *Βασιλάδι* και ἡ *Κλείσοβα*, ἔγιναν περίφημα. Τὴν ἄμυνα τὴ διεύθυνε ο γέρος πολεμιστὴς *Νότης Μπότσαρης*, και διοικητὴς στήν πόλη ἦταν ο πρόκριτος τής Πάτρας *Παπαδιαμαντόπουλος*.

Ἡ πολιορκία του Μεσολογγίου βάσταξε ακριβῶς ένα χρόνο και παρουσίασε δυὸ φάσεις.

Στὴν ἀρχὴ τὸ φρούριο τὸ χτύπησε μόνος του ο Κιουταχὴς με τούς Ἀρβανίτες του. Τὸ βομβάρδισε δυνατὰ και ἔκαμε πολλές ἐπιθέσεις, μὰ οί Ἕλληνες τὸν ἐχτύπησαν και του ἔκαμαν πολλές ζημιές. Ὁ Κιουταχὴς κατάλαβε πὼς ἦταν ἀδύνατο νά κυριέφη τὴν πόλη όσο ο ἑλληνικός στόλος ἔμπαινε ἐλεύθερα στο λιμένα και προμήθευε στους πολιορκημένους τροφές και πολεμοφόδια. Γι' αὐτὸ ο Χοσρέφ πασὰς ἦρθε με τὸν τουρκικὸ στόλο ν' αποκλείσει τὴν πόλη ἀπὸ τὴ θάλασσα. Οί Τούρκοι κατασκεύασαν πλοῖα με ἴσια κάρνα, πού μπορούσαν νά πλέουν μέσα στὴ λιμνοθά-

λασσα, τὰ ὤπλισαν μὲ κανόνια καὶ βομβάρδιζαν τὰ μικρὰ νησάκια καὶ τὴν πόλιν.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκημένων ἔγινε τότε δύσκολη. Ἀλλὰ στίς 23 Ἰουλίου ἔφτασε ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸ Μιαούλη, ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμό, σκόρπισε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔδωσε τροφὴς καὶ πολεμοφόδια στὸ φρούριον. Οἱ πολιορκημένοι πῆραν τότε θάρρος, χτύπησαν τὸ στρατὸ τοῦ Κιουταχῆ, μπῆκαν σὲ πολλὰ χαρακώματα καὶ τοῦ ἔκαμαν μεγάλες ζημιές. Τώρα ἡ θέσις τοῦ Κιουταχῆ εἶχε γίνῃ πολὺ δύσκολη. Οἱ πολιορκημένοι συνεννοήθησαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγοὺς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀπὸ πίσω στοὺς Τούρκους. Ὁ Κιουταχῆς κατάλαβε τὸν κίνδυνον. Ἐδίδε πῶς ὁ στρατὸς του πέθαινε ἀπὸ ἀρρώστειες καὶ ἀπὸ ἑλλειψῆ τροφῆς καὶ πῶς ἡ θέσις του θὰ ἦταν πολὺ χειρότερη, ὅταν θὰ ἄρχιζε ὁ χειμῶνας. Τράβηξε λοιπὸν τὸ στρατὸ τοῦ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ πῆγε νὰ τὸν ἀσφαλίσῃ στὴν πλαγίᾳ τοῦ Ζυγοῦ. Εἶχε χάσει στὴν πολιορκίᾳ 13 χιλ. ἄντρες.

47. Τὸ τέλος τοῦ Μεσολογγίου.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ ἀνησυχῆσε πολὺ τὸ σουλτάνον. Παρακάλεσε λοιπὸν τὸν Ἰβραὴμ νὰ περάσῃ στὴ Στερεὰ γιὰ νὰ χτυπήσουν οἱ δυὸ τὸ Μεσολόγγι μαζί. Ὁ Ἰβραὴμ ἀφοῦ πῆρε νέες ἐπικουρίες ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἦρθε στὸ Μεσολόγγι μὲ 10 χιλ. στρατό. Περὶ φανός γιὰ τίς ἐπιτυχίες του στὴν Πελοπόννησον μιλοῦσε περιφρονητικὰ στὸν Κιουταχῆ, ποὺ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ ρίξῃ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο φράχτη, καθὼς ὠνόμαζε τὸ Μεσολόγγι.

Πρόσταξε λοιπὸν τοὺς Αἰγυπτίους νὰ χτυπήσουν τὸ φρούριον καὶ ἔτσι ἄρχισε ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορ-

κίας. Στὸ μεταξύ ἔφτασε ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἀπόκλεισε πάλι τὸ φρούριο ἀπὸ τῇ θάλασσα. Οἱ Τοῦρκοι ἐπιδιώρθωσαν τ' ἄδραθα καράδια τους καὶ ἄρχισαν πάλινὰ χτυποῦν τὰ νησάκια τῆς λιμνοθάλασσας. Ὑστερα ἀπὸ δυνατὸ βομβαρδισμὸ ὁ Ἰβραήμ ἔκαμε ἐπίθεση ἀπὸ τῇ στεριά καὶ ἀπὸ τῇ θάλασσα. Οἱ πολιορκημένοι κατῴρθωσαν νὰ τὸν ἀποκρούσουν μὲ μεγάλες ζημιές. Ὁ Μιαούλης φάνηκε πάλιν μὲ τὸ στόλο του καὶ ἔδωσε τροφές καὶ πολεμοφόδια στὸ φρούριο. Ἀφοῦ ὅμως ἔφυγε ὁ ἑλληνικὸς στόλος, οἱ Τοῦρκοι ἀπόκλεισαν στενότερα τὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τίς κανονιές ἔπεσαν σχεδὸν ὅλα τὰ σπίτια καὶ σκοτώθηκαν πολλοί, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως βαστοῦσαν ἀκόμη. Σὲ λίγο ὅμως ἡ θέσις τους ἔγινε πολὺ δύσκολη, γιατί τοὺς ἔλειψαν οἱ τροφές. Ἐτρωγαν φύκια, σκουλήκια καὶ δέρματα καὶ γύριζαν σὰ φαντάσματα, χλομοὶ καὶ ἀδυνατισμένοι ἀπὸ τὴν πείνα. Τὸ Μεσολόγγι ὥστόσο δὲν ἔπεφτε. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων θαύμαζαν τὴν ἥρωικὴ ἀντίστασις τοῦ φρουρίου. «Ἡ ὑπεράσπιση τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἀληθινὰ ἔργο ἡρώων» ἔγραφε ἓνας μισελληνικώτατος αὐστριακὸς δημοσιογράφος. Οἱ πολιορκημένοι ἔβλεπαν μ' ἐλπίδα τῇ θάλασσα καὶ περίμεναν νὰ φανῇ ὁ Μιαούλης. Πραγματικὰ ὁ Μιαούλης ἦρθε, μὰ ὁ στόλος του ἦταν πολὺ ἀδύνατος. Εἶχε μόνο εἴκοσι πλοῖα καὶ αὐτὰ κακοεφοδιασμένα, γιατί ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα. Ὁ Μιαούλης δὲν κατῴρθωσε νὰ σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸ καὶ τὸ ἥρωικὸ φρούριον ἀφέθηκε στὴν τύχην του.

Στὸ Μεσολόγγι γινόταν φοβερὴ πάλιν. Ὁ Ἰβραήμ καὶ ὁ Κιουταχής, ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν νὰ κυριέψουν τὴν πόλιν ἀπὸ τῇ στεριά, τὸ δοκιμάζουν ἀπὸ τῇ θάλασσᾳ. Τὸ Βασιλάδι ἔπεσε· τὴν Κλείσοδα ὅμως τὴν ὑπερά-

σπισε ὁ Κίτσορ Τζαβέλας μὲ 130 μόνο παληκάρια.

Δὲν ἔμενε ὅμως πιά ἐλπίδα σωτηρίας. Οἱ πολιορκημένοι, ἀφοῦ κατάλαβαν πὼς δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν τὸ φρούριο, συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδας καὶ ἀποφάσισαν νὰ βγοῦνε μιὰ νύχτα ἀπὸ τὸ φρούριο καὶ νὰ φύγουν στὸ στρατόπεδο τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Τῇ νύχτα λοιπὸν στὶς 10 Ἀπριλίου βγῆκαν χωρισμένοι σὲ τρία σώματα μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Νότη Μπότσαρη, τὸν Κίτσο Τζαβέλα καὶ τὸ Δημήτριο Μακρή. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως εἶχε μαντέψει τὸ σκοπὸ τῶν Ἑλλήνων κι ἔπιασε κατάλληλες θέσεις. Γι' αὐτὸ οἱ πολιορκημένοι βρῆκαν φοβερὴ ἀντίσταση. Μὰ καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδας δὲν ἤρθαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Μόνο 1600 ἄντρες μαζί μὲ 200 γυναῖκες κατώρθωσαν νὰ περάσουν τὸν τουρκικὸ στρατό, ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ Ζυγοῦ καὶ γλίτωσαν στὸν Πλάτανο, ὅπου ἦταν τὸ στρατόπεδο τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολλοὶ σκοτώθηκαν στὴ συμπλοκὴ καὶ οἱ ἄλλοι παραζαλισμένοι ἔτρεξαν πίσω γιὰ νὰ κλειστοῦν στὴν πόλη.

Οἱ Τούρκοι ὅμως πρόφτασαν καὶ ὥρμησαν μέσα στὸ φρούριο, καὶ τότε ἔγινε ἄγρια πάλη στοὺς δρόμους καὶ στοὺς προμαχῶνες. Σὲ πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες τίναξαν στὸν ἀέρα τοὺς προμαχῶνες καὶ θάφτηκαν μαζί. Ὁ γέρος πρόκριτος Χρίστος Καψάλης ἀνατίναξε πολλὰ γυναικόπαιδα, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Στὶς 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγι ἦταν σωρὸς ἀπὸ μαῦρα ἐρείπια, ἀλλὰ ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀντιστοιχοῦσε μὲ μιὰ μεγάλη νίκη. Ἐνα χρόνον τὸ ἥρωικὸ φρούριον κράτησε καρφωμένους δυὸ μεγάλους στρατοὺς καὶ τοὺς ἔκαμε μεγάλες ζημιές. Προπάντων ὅμως ἡ ἥρωι-

κὴ ἄμυνα ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στὴν Εὐρώπη καὶ ἔδωσε καινούρια λάμψη στὸν ἐλληνικὸ ἀγῶνα, ποὺ τὸν εἶχε δυσφημήσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

48. Ἡ ἐπανάσταση κινδυνεύει.

Ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων ἔγινε πολὺ δύσκολη. Ὁ Ἰσραΐμ γύρισε στὴν Πελοπόννησο καὶ ἄρχισε νὰ καταστρέφῃ τὸν τόπο, καὶ ὁ Κιουταχής, ἀφοῦ ὑπόταξε τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, προχώρησε στὴν ἀνατολική. Κανεῖς ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς δὲν τολμοῦσε νὰ τοῦ ἀντισταθῇ καὶ πολλοὶ τὸν προσκύνησαν. Μπήκε στὴν Ἀττικὴ μὲ 10 χιλ. στρατό, κυρίεψε τὴν Ἀθήνα καὶ πολιορκίησε τὴν Ἀκρόπολη, ποὺ τὴν ὑπεράσπιζε ὁ Γκούρας μὲ 400 στρατιῶτες.

Ἡ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἐλεισινή. Ἡ χώρα εἶχε ἐρημωθῇ· χρήματα δὲ βρίσκονταν· οἱ ὀπλαρχηγοὶ φιλονικοῦσαν μεταξὺ τους καὶ ἡ κυβέρνηση δὲν εἶχε ὑπόληψη. Ἡ ἐπανάσταση ἔσῳσε στὴ Στερεὰ καὶ μεγάλο μέρος τῆς Πελοποννήσου ἦταν στὰ χέρια τοῦ Ἰσραΐμ. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὴν ἔσωσε ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ἡ βοήθεια τῶν ξένων. Οἱ φιλέλληνες κινήθηκαν τότε, οἱ σύλλογοι ἔστειλαν χρήματα στὴν Ἑλλάδα, ὁ ἐλληνικὸς στόλος σάλεψε καὶ ὁ Μιαούλης κινήγησε τὸ Χοσρέφ ὡς τὸν Ἑλλήσποντο.

Τότε συνήλθε στὴν Ἐπίδαυρο ἡ *τρίτη ἐθνοσυνέλευση*. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη παραιτήθηκε καὶ τὴ διαδέχτηκε νέα κυβέρνηση μὲ πρόεδρο τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ προπάντων οἱ Ἀγγλοὶ εἰδοποίησαν τότε τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνηση πὺς ἦταν ἀνάγκη μὲ κάθε θυσία νὰ σώσουν τὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ξανανάψουν τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, γιατί μόνο τὰ ἐπαναστατημένα μέρη θὰ

ἐπαιρναν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

Ἡ κυβέρνηση τότε ἔκαμε μεγάλες προσπάθειες νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Διῶρισε πρῶτα τὸ **Γεώργιο Καραϊσκάκη** ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας καὶ μάζεψε στρατὸ στὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἔφτασαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ **Βάσος** καὶ **Κριεζώτης** μὲ δυὸ χιλιάδες ἀτάκτους καὶ ὁ Γάλλος συνταγματάρχης **Φαδιέρος** μὲ 800 ταχτικούς, ποὺ τοὺς εἶχε γυμνασμένους ὁ ἴδιος.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκημένων στὴν Ἀκρόπολιν ἦταν δύσκολη. Μιὰ νύχτα σκοτώθηκε ὁ φρούραρχος Γκούρας καὶ ἄρχισαν νὰ λείπουν τὰ πολεμοφόδια. Ἀλλὰ ὁ ὀπλαρχηγὸς **Κριεζώτης** κατώρθωσε νὰ περάσῃ ἀπὸ τίς γραμμὲς τῶν ἐχθρῶν, ἀνέβηκε μὲ 300 ἄντρες στὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔφερε τροφὴς καὶ πολεμοφόδια στοὺς πολιορκημένους.

49. Τὸ πολεμικὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἀρτας. Νέος μπῆκε στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀληπασά, μὰ οὔτε τότε οὔτε ἀργότερα, ὅταν πῆρε μέρος στὴν ἐπανάσταση, δὲν εἶχε διακριθῇ γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ γιὰ τίς ἀταξίες του καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν του. Ἐξάφνα ὅμως στὰ τελευταῖα χρόνια ἄλλαξε καὶ πρόσφερε στὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίες ὅσο λίγοι. Ὁ Καραϊσκάκης ἅμα ἔγινε ἀρχιστράτηγος ἔδειξε σπάνιες στρατηγικὰς ἀρετές. Ἀμέσως κατάλαβε πῶς δὲν μπορούσε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Κιουταχῆ σὲ ἀνοιχτὴ μάχην. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ τὸν ἀποκλείσῃ μέσα στὴν Ἀττικὴν. Τὸ σχέδιόν του ἦταν νὰ πιᾷ σὲ ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ φέρνουν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν στὴ Θεσσαλίαν, κἀνοντας μιὰ ζώνην στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν Κο-

του στὰ περίχωρα τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖνος τότε ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του στὸ Κερατοῖνι, ἀντίκρου στὴ Σαλαμίνα.

Ὁ Κιουταχῆς ἦρθε μὲ πεζικό, μὲ ἵππικόν καὶ κανόνια νὰ χτυπήσῃ τὸν Καραϊσκάκη, ἀναγκάστηκε ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ ὕστερ' ἀπὸ μάχη ποὺ βάσταξε ἑπτὰ ὥρες. Πολλὰ παλικάρια τότε καὶ ὀπλαρχηγοὶ συνάχτηκαν γύρω στὸν Καραϊσκάκη. Ὑστερὰ ἐγένετο πολεμικὸ συμβούλιον, ὅπου ἦταν ὁ Τζόρτζ καὶ ὁ Κόχραν. Ὁ Καραϊσκάκης προέτεινε νὰ μὴ δώσουν μάχη παρὰ νὰ προσπαθήσουν ν' ἀποκλείσουν τοὺς Τούρκους μέσα στὴν Ἀττική. Ὁ Τζόρτζ ὅμως καὶ ὁ Κόχραν δὲν ἦταν σύμφωνοι καὶ ἤθελαν νὰ κάμουν ἀμέσως ἐπίθεση.

Ἡ ἐπίθεση ἀποφασίστηκε. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν σὲ μιὰ συμπλοκὴ πληγώθηκε ὁ Καραϊσκάκης. Τὸν ἔφεραν στὸ πλοῖο τοῦ Τζόρτζ, ὅπου ξεψύχησε κατὰ τὰ ξημερώματα (23 Ἀπριλίου 1827). Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη τάραξε πολὺ τοὺς Ἕλληνες, γιατί εἶχαν μεγάλη ἐμπιστοσύνην στὴ στρατηγικὴν του ἱκανότητα.

Τὴν ἄλλην μέρα οἱ ξένοι ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνες στὴν καταστροφὴν. Εἶχαν ἀποφασίσει νὰ κάμουν τὴν ἐπίθεση νύχτα. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα ἄργησαν ν' ἀποδιδαστοῦν στὴν παραλία τοῦ Φαλήρου, ἔχασαν ὅλην τὴν νύχτα μὲ τίς μετακινήσεις καὶ τὸ πρῶν τὰ σώματα δάδισαν μὲ μεγάλη ἀταξία. Ὁ Κιουταχῆς παρατήρησε τὴ σύγχυση στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ τοῦ ρίχτηκε μὲ ὅλην του τὴ δύναμιν. Τὸ μικρὸ σῶμα τῶν ταχτικῶν τσάκισε. Τὸ τουρκικὸ ἵππικὸ τσαλαπάτησε τοὺς ἀτακτοὺς καὶ οἱ Ἕλληνες ἐφυγαν μὲ μεγάλη ἀταξία στὸ Φάληρον. Πολλοὶ ρίχτηκαν στὴ θάλασσα καὶ πνίγηκαν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου ἦταν ἡ μεγαλύτερη

ρινθιακὸ ὥς τὴ Χαλκίδα. Ἐτοί δὲ θὰ μπορούσε ὁ Κιουταχῆς νὰ παίρνη τροφὲς ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ θὰ ἀναγκαζόταν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία.

Γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιό του ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε πολλὰς μάχας μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔδειξε στρατηγικὴ ἱκανότητα καὶ παλικάριά. Ἡ πιὸ ξακουστὴ ἐπιτυχία του ἦταν στὴν **Ἀράχοβα**. Ἐκεῖ κατῴρθωσε ν' ἀποκλείσῃ 2500 Ἀρβανίτες, καὶ μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα μέσα στὴν μπόρα καὶ στὸ χιόνι τοὺς κατὰστρεψε σχεδὸν ὅλους (24 Νοεμβρίου 1826).

Δὲν κατῴρθωσε ὅμως νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιό του πέρα πέρα, γιατί ἡ κυδέρνηση, βιαζόμενη νὰ ἐλευθερώσῃ μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὴν πολιορκημένη Ἀκρόπολη, πῆρε διάφορα μέτρα ποὺ ἔβλαψαν τὸ ἔργο τοῦ Καραϊσκάκη.

Αὐτὸν τὸ καιρὸ στὴν Τροιζῆνα συνήλθε ἡ **τέταρτη ἐθνοσυνέλευση**, ποὺ ἔλαβε σπουδαῖες ἀποφάσεις. Ψήφισε τὸν **Ἰωάννη Καποδίστρια** κυδερνήτη τῆς Ἑλλάδας καὶ διώρισε δυὸ Ἀγγλοὺς ἀξιωματικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἀρχιστράτηγο διώρισε τὸν **Τζόρτζ** καὶ ναύαρχο τὸ λόρδο **Κόχραν**. Οἱ δυὸ ξένοι ἀρχηγοὶ δὲν ἀκολούθησαν τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη, παρὰ ἀποφάσισαν νὰ χτυπήσουν ἀμέσως τὸν Κιουταχῆ.

ΒΟ. Ἡ καταστροφὴ στὸ Φάληρο.

Οἱ πολιορκημένοι στὴν Ἀκρόπολη εἰδοποίησαν τὴν κυδέρνηση πὺς βρίσκονται σὲ δύσκολη θέση καὶ ἐκείνη πρόσταξε τότε τὸ Φαδιέρο νὰ τοὺς φέρῃ βοήθεια. Ὁ Φαδιέρος κατῴρθωσε μὲ 650 ἄντρες νὰ περάσῃ μιὰ νύχτα μέσα ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ κάτω ἀπὸ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολη. Ἐπίσης πρόσταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συγκεντρώσῃ τὸ στρατό

ἀπ' ὅσες ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες στήν ἐπανάσταση. Σκό-
τώθηκαν περισσότεροι ἀπὸ 1500. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Νο-
ταράς, Βέικος, Τζαβέλας καὶ Φωτομάρας ἦταν νεκροί.
Ὁ Κιουταχὴς ἀποκεφάλισε τοὺς 250 αἰχμάλωτους
ποὺ εἶχε πιάσει.

Ὑστερ' ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις ἀναγ-
κάστηκε νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἡ φρουρά της ὄγῃκε
μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές.

§ 1. Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις—Ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου.

Ἀφοῦ παραδόθηκε ἡ Ἀκρόπολις, φάνηκε πῶς ἔσθηνε
ἡ ἐπανάσταση. Ὀλόκληρη ἡ Στερεὰ προσκύνῃσε τοὺς
Τούρκους, μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο τὸ
ἐξουσίαζε ὁ Ἰβραήμης καὶ μόνο στήν ἀνατολικὴν
ἄκρην της καὶ στὰ νησιὰ βαστοῦσε ἀκόμη ἡ ἐπανάσταση.
Τὴν κρίσιμην ἐκείνη στιγμήν τὴν Ἑλλάδα τὴν ἔσωσαν
οἱ Εὐρωπαῖοι.

Οἱ τρεῖς δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία, εἶ-
χαν ὑπογράψῃ στὸ Λονδίνο τὸν Ἰούλιον τοῦ 1827 μιὰ
συμφωνίαν καὶ μ' αὐτὴν ἀναγνώριζαν τὴν Ἑλλάδα γιὰ
αὐτόνομον κράτος κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ
σουλτάνου. Τὴν ἀπόφασίν τοις τὴ γνωστοποίησαν στοὺς
Ἕλληνες καὶ στοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες τὴ δέχτη-
καν μὲ προθυμίαν. Ὁ σουλτάνος ὅμως ἀρνήθηκε τὴν
ἐπέμβασιν τῶν ξένων καὶ πρόσταξε τοὺς στρατηγούς
του νὰ ἐξακολουθήσουν μὲ μεγαλύτερη ὁρμὴ τὸν πό-
λεμον.

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, δυναμωμένος τώρα
μὲ νέα πλοῖα καὶ στρατό, μπῆκε στὸ λιμμένα τοῦ
Ναβαρίνου. Ἐκεῖ ἔφτασαν καὶ οἱ στόλοι τῶν τριῶν
δυνάμεων. Ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἦταν ὁ Κό-

δριγκτων, τοῦ γαλλικοῦ ὁ Δερινῇ καὶ τοῦ ρωσικοῦ ὁ Ἑντεν. Οἱ ναύαρχοι πρόσταξαν τὸν Ἰβραῖμ νὰ σταματήσῃ τις ἐχθροπραξίες, γιατί ἔτσι εἶχαν ἀποφασίσει οἱ δυνάμεις. Ἐκεῖνος ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ καταστρέφῃ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ εὐρωπαϊκὸς στόλος μπῆκε τότε καὶ αὐτὸς μέσα στὸ λιμένα τοῦ Ναβαρίνου γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόφαση τῶν δυνάμεων.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ναῦτες δὲ χώνευαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπιθυμοῦσαν πολὺ νὰ τοὺς χτυπήσουν· εἶχαν ὅμως διαταγὴ νὰ μὴν πυροβολήσουν. Ἀλλὰ ἡ σύγκρουση ἦρθε μοιραῖα. Οἱ Ἀγγλοι ἔστειλαν μιὰ βάρκα νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐκεῖνοι ὅμως τὴν τουφέκισαν. Ἡ βάρκα καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχίδα ἀπάντησαν καὶ μόλις ἓνα αἰγυπτιακὸ πολεμικὸ ἄρχισε τις κανονιές, δλόκληρο τὸ λιμάνι πῆρε φωτιά. Τὰ εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ ἔκαψαν τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸ στόλο, ποὺ ἀριθμοῦσε 82 καράδια. Τὸ ἄλλο πρῶτὶ ὁ κόλπος τοῦ Ναβαρίνου ἦταν γεμάτος ἀπὸ συντρίμμια ποὺ κάπνιζαν. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημη ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου (8 Ὀκτωβρίου 1827).

Ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου στὸ Ναβαρίνο σήμανε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

§2. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

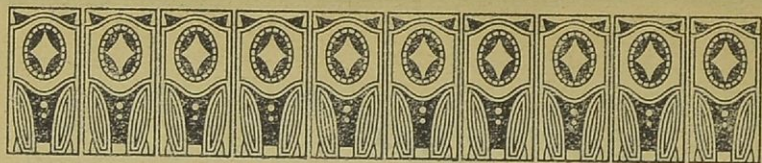
Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου σύντριψε τὴ ναυτικὴ δύναμη τῶν Τούρκων, μὰ ὁ σουλτάνος εἶχε ἀκόμη ἀρκετὰ στρατεύματα στὴ στεριά. Ἡ καταστροφὴ τοῦ στόλου τοῦ τὸν ἐφάντισε καὶ ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμο. Τότε οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ἡ Ρωσία κήρυξε πόλεμο τῆς Τουρκίας τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1828. Οἱ Ρῶσοι νίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ προχώρησαν ὥς τὴν Ἀδριανούπολη, καὶ

ὁ σουλτάνος ἀναγκάστηκε νὰ τραβήξῃ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Γαλλία ἔστειλε τότε 14 χιλ. στρατό καὶ 300 ἵππεις μὲ τὸ στρατηγὸ Μαιζὼν στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ διώξῃ τὸν Ἰβραὶμ, καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας ἦταν τώρα πιά πολὺ εὐκόλη. Τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου παραδόθηκαν. Ὁ στρατηγὸς Τζόρτζ πέρασε στὴ δυτ. Ἑλλάδα καὶ ἔδιωξε ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Τούρκους. Ὁ Δημ. Υψηλάντης νίκησε τοὺς Τούρκους στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας καὶ ἐλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα (12 Σεπτεμβρίου 1829). Ἡ μάχη τῆς Πέτρας εἶναι ἡ τελευταία τοῦ πολέμου γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία. Ὁ Δημ. Υψηλάντης ἔδωσε τέλος στὸν ἀγῶνα ποὺ τὸν εἶχεν ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ὁ ἀδερφός του Ἀλέξανδρος στὴ Μολδαβία.

Οἱ δυνάμεις ἀποφάσισαν τότε νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητο κράτος καὶ ἡ Τουρκία, νικημένη πιά ἀπὸ τὴ Ρωσία, ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῇ τὶς προτάσεις της. Τέλος στὰ 1832 ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχτηκε ἀνεξάρτητο βασίλειο. Τὰ σύνορά της ὅμως ἦταν πολὺ στενά, γιατί τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ βασίλειο τὸ ἀποτελοῦσαν μόνο ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεά, ἡ Εὐβοία καὶ οἱ Κυκλάδες. Ἔτσι πολλὰς ἑλληνικὰς χώρες, ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἠπειρος, ἡ Μακεδονία, ποὺ εἶχαν πολεμήσει καὶ αὐτές, ἔμειναν στὴν ἐξουσία τῶν Τούρκων.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

53. Ὁ Καποδίστριας.

Εἶδαμε πὺς ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις τῆς Τροιζήνας εἶχε διορίσει κυβερνήτη τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια. Ὁ Καποδίστριας ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1828 καὶ κυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα τριῖμις χρόνια.

Ὁ Καποδίστριας γεννήθηκε τὸ 1776 στὴν Κέρκυρα ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Σπούδασε στὴν Εὐρώπη καὶ μπήκε στὴ ρωσικὴ ὑπηρεσία, τὸν καιρὸ ποὺ οἱ Ρῶσοι ἐξουσίαζαν τὰ Ἑπτάνησα. Ἀργότερα, ὅταν τὰ νησιά τὰ πήραν οἱ Ἀγγλοὶ, ὁ Καποδίστριας ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ πῆγε στὴ Ρωσία. Ἐκεῖ ὁ τσάρος, ἐκτιμῶντας τὴν ἱκανότητά του, τοῦ ἔδωσε ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ τελευταῖα τὸν εἶχε διορίσει ὑπουργὸ τῶν ἐξωτερικῶν. Ὁ Καποδίστριας ἦταν ἱκανὸς διπλωμάτης, γνώριζε καλὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ζητήματα καὶ εἶχε μεγάλη ὑπόληψη στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ νὰ τελειώσουν λοιπὸν οἱ φιλονικίες, οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ καλέσουν τὸν Καποδίστρια γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καποδίστριας ὅταν ἔφτασε, εἶχε μεγάλη ἐπιβολή. Ὅλοι τὸν ἐσέβονταν καὶ πίστευαν πὺς θὰ φέρῃ τὴ γαλήνη στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἔργο ὅμως ἦταν δυσκολώτατο· πόλεμος ὀχτὼ χρόνων ἐρημώσκει τὴ χώρα, ἡ γῆ ἦταν ἀκαλλιέργητη, τὰ

ἦθη τῶν κατοίκων ἐξαγριωμένα καὶ ληστεία καὶ πειρα-
τεία μάστιζαν τὸν τόπο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἡ Ἀγγλία
καὶ ἡ Γαλλία τὸν ὑποφιάζονταν πὺς ἦταν ὄργανο τῆς
Ρωσίας.

Μολαυτὰ ὅμως ὁ
Καποδίστριας ἄρχισε
μὲ θάρρος καὶ μὲ διά-
θεση τὸ ἔργο του. Ἦ-
θελε νὰ κάμῃ τὴν
Ἑλλάδα κράτος σω-
στό, μὲ ὀργάνωση καὶ
τάξη, ὅπως τὰ εὐρω-
παϊκὰ κράτη. Ἦθελε
νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξη,
τὴν ὑπακοή στοὺς νό-
μους καὶ τὴν ἰσότητα
ἀνάμεσα στοὺς πολί-
τες. Φρόντισε πολὺ νὰ
διορθώσῃ τὰ οἰκονο-
μικά τοῦ κράτους. Πῆ-
ρε δάνειο ἀπὸ τὴν Εὐ-
ρώπη, ἵδρυσε τράπε-
ζα καὶ ἔκοψε νομί-

Ὁ Καποδίστριας.

σματα. Φρόντισε νὰ εἰσπράττῃ ταχτικώτερα τοὺς φό-
ρους καὶ προσπάθησε ν' ἀναπτύξῃ τίς ἐργασίες ἐκεῖ-
νες ποὺ αὐξάνουν τὸν πλοῦτο τοῦ τόπου. Φρόντισε
πολὺ γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ. Ἰδρυσε δημοτικά
σχολεῖα, διδασκαλεῖο γιὰ νὰ μορφώνωνται οἱ δάσκα-
λοι, σχολὴ γεωργικὴ, στρατιωτικὴ, ναυτικὴ καὶ ὀρφα-
νοτροφεῖο στὴν Αἴγινα.

Μὲ τὴ διοίκησή του ὅμως δυσaráστησε πολλοὺς,
προπάντων τοὺς προκρίτους, ποὺ ἤθελαν νὰ ἔχουν ἴστυ-

ἐξαιρετική θέση καὶ ἰδιαίτερα πρόνομια, ἐνῶ ὁ Καποδίστριας θεωροῦσε ὅλους τοὺς πολίτες ἴσους. Οἱ Ἑλλήνες δὲν ἀγαποῦσαν τότε τὴν τάξην καὶ τὴν ὑπακοήν τοὺς νόμους. Νόμιζαν πῶς ἐλευθερία εἶναι νὰ κἀνὴ κανεὶς ὅ,τι θέλει καὶ νὰ μὴν ὑπακούῃ τοὺς ἀνώτερούς του καὶ τοὺς νόμους. Γι' αὐτὸ ὠνόμαζαν τὸν Καποδίστρια τύραννον, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς νόμους.

Γιὰ κακὴ τύχην καὶ ὁ Καποδίστριας εἶχε ἀρκετὰ ἐλαττώματα. Ἦταν ἐγωιστὴς καὶ ἀπολυταρχικός. Εἶχε συνηθίσει στὴ διοίκηση τῆς Ρωσίας, ὅπου ὁ τσάρος κυβερνοῦσε ὅπως ἤθελε. Εἶχε τὴν ἰδέαν πῶς ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἦταν ἀκόμῃ ἱκανὸς νὰ κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος τὸ κράτος. Γι' αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ πολλὰς ἐλευθερίας στὸ λαόν. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δυσarrέστησε πολλούς. Σὲ λίγο δημιουργήθηκε δυνατὴ ἀντιπολίτευση καὶ ἄρχισαν νὰ γίνωνται στάσεις σὲ διάφορα μέρη. Μέσα τοὺς δυσarrεστημένους ἦταν καὶ οἱ Μαυρομιχαλαῖοι τῆς Μάνης. Τέλος, ἀφ'οὗ ἐγίναν πολλὰς ἀνησυχίαι, δυὸ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Κωσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος, σκότωσαν τὸν Καποδίστριαν στὸ Ναύπλιο στίς 27 Σεπτεμβρίου 1831, τὴν ὥραν ποὺ πῆγαινε στὴν ἐκκλησίαν ν' ἀκούσῃ τὴ λειτουργίαν.

Ἀμα δολοφονήθηκε ὁ Καποδίστριας, ἄρχισε πάλι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Ἑλλάδα. Τὰ διάφορα κόμματα φιλονικοῦσαν ποιὸ νὰ πάρῃ τὴν ἀρχήν. Ἐγίναν πολλὰ δυσarrεστα καὶ βασιλεψὲ φοβερὴ ἀναρχία, ὥσπου στὸ τέλος οἱ δυνάμεις διώρισαν βασιλέαν τῆς Ἑλλάδας τὸν Ὁθωνα, δευτερότοκον γιὸ τοῦ βασιλέα τῆς Βαυαρίας.

54. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα.

Ὁ Ὁθωνας ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα στίς 25 Ἰανουαρίου 1833 καὶ ἦταν ἀκόμῃ ἀνήλικος, μόλις 17 χρό-

νων. Γι' αὐτὸ ὁ πατέρας του διώρισε τρεῖς Βαυαροὺς, γιὰ νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἑλλάδα ὅσο νὰ ἐνγλιкиωθῇ. Οἱ τρεῖς Βαυαροὶ κυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα δυὸ χρόνια περίπου. Ἡ κυβέρνηση αὐτὴ ὀνομάζεται **ἀντιβασιλεία**. Οἱ τρεῖς ἀντιβασίλεις μὲ πολλοὺς ἄλλους Βαυαροὺς ποὺ ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβαν ἀνώτερα ἀξιώματα, προσπάθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν Ἑλλάδα σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ βρῆκαν πολλὰς δυσκολίες, καθὼς ὁ Καποδίστριας. Τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἦταν μικρὸ καὶ φτωχό, ἡ χώρα, καταστραμμένη ἀπὸ τοὺς πολέμους, δὲν εἶχε οὔτε δρόμους οὔτε μέσα συγκοινωνίας, οἱ ἄνθρωποι, ἀμόρφωτοι, δὲν ᾔξεραν νὰ δουλεύουν ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Βαυαροὶ ἔκαμαν πολλὰ λάθη, γιὰτὶ στὶς προσπάθειές τους δὲν πρόσεξαν στὰ ἥθη καὶ στὸ χαρακτῆρα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Γιὰ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγάπησαν τοὺς ξένους καὶ γεννήθηκε μεγάλη ἀντιπολίτευση ἐναντίον τους. Τότε ὅμως ἐγένε ἐνγλικὸς ὁ Ὄθωνας καὶ πῆρε ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνηση.

Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτὸς βρῆκε πολλὰς δυσκολίες, ἂν καὶ ἐργάστηκε μὲ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1835 ἔφερε τὴν πρωτεύουσα ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἦταν τότε μικρὴ κωμόπολη. Ὅλα τὰ μεγάλα χτίριά της ἐγίναν ἀργότερα. Στὴν ἀρχὴ ἔμενε ὁ βασιλέας σ' ἓνα μικρὸ σπίτι, ὅστερα ὅμως ἔχτισε τὸ παλάτι ποὺ σήμερα τὸ λέμε Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἀμέσως ἄρχισε νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τότε ἱδρύθηκε στὴν Ἀθήνα μὲ τὴ φροντίδα του τὸ πανεπιστήμιο.

Ὁ Ὄθωνας καὶ ἡ Ἀμαλία εἶχαν τὴ φιλοδοξίαν νὰ μεγαλώσουν τὴν Ἑλλάδα. Ἦθελαν νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλους τοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες, νὰ διώξουσιν τε-

Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ καὶ νὰ φορέσουν τὸ στέμμα τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Γι' αὐτὸ ὁ σουλτάνος μισοῦσε τὸν Ὅθωνα καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάτες τῆς Εὐρώπης, ποὺ εἶχαν συμφέρον νὰ μὴν καταστραφῇ ἡ Τουρκία, τὸν ἐμάχονταν. Ἐτσι εἶχε φοβερὸ ἀντίπαλο τὸ δυνατότατο τότε αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας **Ναπολέοντα Γ'.**

Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα εἶχε πολλοὺς ἀντιπολιτεύομενους, ἐπειδὴ κυβερνοῦτε, ὅπως καὶ ὁ Καποδίστριας, χωρὶς βουλή, δηλαδὴ ἀπολυταρχικά. Ἡ ἀντιπολίτευση ὅμως φώναζε πῶς θέλει τὸ συνταγματικὸ πολίτευμα. Στις 3 Σεπτεμβρίου 1843 λοιπὸν ἐγένε ἐπανάσταση στὴν Ἀθήνα, οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ στρατὸ καὶ κανόνια πῆγαν τὴ νύχτα ἐμπρὸς στὸ παλάτι καὶ ἀνάγκασαν τὸν Ὅθωνα νὰ δεχτῇ τὸ σύνταγμα.

Ὁ λαὸς τότε ἔκαμε ἐκλογές. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνήλθαν σ' ἐθνοσυνέλευση καὶ ψήφισαν ἓνα νόμο, ποὺ ὥριζε πῶς πρέπει νὰ κυβερνηθῇ τὸ κράτος. Στὸ νόμο αὐτὸν ἔπρεπε νὰ ὑπακούῃ καὶ ὁ βασιλέας. Ὁ νόμος αὐτὸς ἐγένε ἡ βάση τοῦ πολιτεύματος καὶ ὠνομάστηκε **σύνταγμα.** Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλλάδα ἐγένε **συνταγματικὴ μοναρχία**, ποὺ σημαίνει πῶς ὁ βασιλέας δὲν κάνει ὅ,τι θέλει, παρὰ ὑπακούει στὸ νόμο ποὺ ἔβαλαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

Δὲν κατῴρθωτε ὅμως ὁ βασιλέας νὰ συνηθίσῃ στὸ νέο πολίτευμα. Ὑποστήριζε τοὺς εὐνοουμένους τοῦ πολιτικούς καὶ νόθευε τὶς ἐκλογές, γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφία τῆς βουλῆς μὲ τὸ μέρος του. Γι' αὐτὸ ἡ δυναστεία ἐναντίον τοῦ δὲν ἔλειψε καὶ τὸ 1862 ἐγένε ἄλλη ἐπανάσταση, ποὺ ἀνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν

1862

ἔξωσή του ἔγιναν πάλι ταραχές στήν Ἑλλάδα. Τά δυò κόμματα χτυπήθηκαν στήν Ἀθήνα μέσα στοὺς δρόμους καὶ σκοτώθηκαν πολλοὶ ἄνθρωποι. Τέλος συνήλθε νέα ἐθνοσυνέλευση καὶ οἱ μεγάλες δυνάμεις ἔδωσαν καινούριο βασιλέα στήν Ἑλλάδα τὸ Γεώργιο, γιὸ τοῦ βασιλέα τῆς Δανίας.

55. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'.

Ὁ Γεώργιος ἦταν 17 χρονῶν ὅταν ἔγινε βασιλέας καὶ βασίλευε 50 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1863-1913.

1863

Ἡ πολιτικὴ ζωὴ στήν Ἑλλάδα δὲν ἦταν πολὺ ὁμαλὴ οὔτε στὰ χρόνια τοῦ Γεωργίου. Τὰ κόμματα φιλονικοῦσαν μὲ πείσμα, οἱ κυβερνήσεις ἄλλαζαν συχνὰ καὶ τὸ ἓνα κόμμα προσπαθοῦσε νὰ ρίξη τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἀρχή. Ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἐπαναστάσεις, καθὼς στὸν καιρὸ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Ὁθωνα. Ὁ Γεώργιος κυβέρνησε σὰ συνταγματικὸς βασιλέας καὶ φάνηκε πιστὸς στὸ σύνταγμα ποὺ εἶχε ψηφίσει ἡ ἐθνοσυνέλευση.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τὸ κράτος μεγάλωσε σημαντικά. Ἀμέσως μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἡ Ἀγγλία χάρισε στὸ ἐλληνικὸ βασίλειο τὴν Ἐπτάνησο, δηλαδὴ τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου, τὴν Κέρκυρα, τὴν Κεφαλληνία κτλ. Τὸ 1881 ἡ Τουρκία, ἀφοῦ νικήθηκε σ' ἓνα μεγάλο πόλεμο μὲ τὴ Ρωσία (1877-1878), ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ στήν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν Ἠπειρο.

Ἡ Κρήτη ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Κρητικοὶ εἶχαν κάμει πολλὰς ἐπαναστάσεις, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, καὶ ἔχυσαν πολὺ αἷμα. Τὸ 1896 ἐπαναστάτησαν πάλι καὶ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνηση ἔστειλε τὸ στόλο καὶ ὅστε-

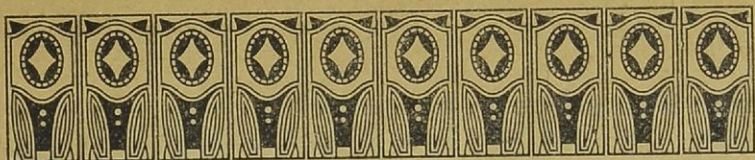
ρώτερα στρατό στο νησί. Ἡ Τουρκία ὅμως ἀμέσως κήρυξε πόλεμο καὶ χτύπησε τὴν Ἑλλάδα, ποὺ εἶχε τότε λίγο στρατό καὶ δὲν ἦταν ἐτοιμασμένη γιὰ πόλεμο. Ὁ

1897

τουρκικὸς στρατὸς μπῆκε στὴ Θεσσαλία καὶ κυρίεψε τὴ Λάρισα. Ἡ Ἑλλάδα ἀναγκάστηκε νὰ τραβήξῃ τὸ στρατό της ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ οἱ δυνάμεις ὑποχρέωσαν τὴν Τουρκία ν' ἀδειάσῃ τὴ Θεσσαλία, ὑποχρέωσαν ὅμως καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ πληρῶσῃ ἀποζημίωση στὴν Τουρκία 100 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμές.

Τότε οἱ δυνάμεις κήρυξαν αὐτόνομη τὴν Κρήτη καὶ διώρισαν ἀρμοστή τὸν πρίγκιπα Γεώργιο, δευτερότοκο γιὸ τοῦ Γεωργίου Α'. Τὸ 1906 ὁ Γεώργιος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ στὴ θέση του διωρίστηκε ἀρμοστής ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

Σὲ λίγο ὅμως ἄρχισαν μεγάλες ταραχὲς στὴ Βαλκανικὴ ποὺ ἄλλαξαν ριζικὰ τὴν κατάσταση.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

56. Οί βαλκανικές ταραχές από τὸ 1908.

Δὲν ἄργησε νὰ ξεσπάσουν νέες μεγάλες ταραχές στὴ Βαλκανικὴ. Τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκαμε ἡ περίφημη **νεοτουρκικὴ ἐπανάσταση** τοῦ 1908. Πολλοὶ μορφωμένοι Τούρκοι, ποὺ εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη, καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ἐπαναστάτησαν γιὰ νὰ καταλύσουν τὴν τυραννικὴ κυβέρνηση τοῦ σουλτάνου **Χαμίτ**. Κατάργισαν τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα τῆς Τουρκίας, περὶώρισαν τὴ δύναμη τοῦ σουλτάνου καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ δεχτῇ τὸ σύνταγμα. Τοὺς νέους αὐτοὺς πολιτικούς τῆς Τουρκίας τοὺς ὠνόμασαν **Νεοτούρκους**. Ἐνα χρόνο ἀργότερα, τὸ 1909, ὁ σουλτάνος καὶ οἱ φίλοι τοῦ παλιοῦ πολιτεύματος ἔκαναν ἀντεπανάσταση στὴν Πόλη γιὰ νὰ ξαναφέρουν τὴν ἀπολυταρχία. Τότε τὰ στρατεύματα τῶν Νεοτούρκων προχώρησαν στὴν Πόλη, ξεθρόνισαν τὸ Χαμίτ, ἔβαλαν στὴ θέση του τὸν ἀδερφό του **Μωάμεθ Ε΄** καὶ πῆραν στὰ χέρια τους ὅλη τὴν ἐξουσία οἱ Νεότουρκοι.

Οἱ Νεότουρκοι εἶχαν μεγάλα σχέδια. Ἀρχισαν νὰ διοργανώνουν τὸ στράτο καὶ τὸ στόλο κι ἔλεγαν πῶς θὰ ζωντανέψουν τὴν Τουρκία καὶ θὰ τὴν κάμουν δυνατὸ κράτος. Γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ὅμως φάνηκαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιοτούρκους. Πρὶν προφτάσουν οἱ

χριστιανοί νά χαροῦν γιατί εἶχαν γλιτώσει ἀπό τήν τυραννία τοῦ Χαμίτ, εἶδαν νά στήλώνεται ἔμπρός τους νέος κίνδυνος. Οἱ Νεότουρκοι διαλαλοῦσαν πῶς ἔπρεπε γιά νά γίνη δυνατή ἡ Τουρκία ν' ἀποτελεσθῇ ἀπό ἓνα ἔθνος, πού νά μιλῇ τήν ἴδια γλῶσσα καί νά ἔχῃ τήν ἴδια θρησκεία, ὅπως τά μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἦθελαν λοιπόν μέ τή βία νά ἐκτουρκίσουν ὅλους τοὺς χριστιανούς. Αὐτό γέννησε μεγάλες ταραχές στήν Τουρκία. Ἀπό τίς ταραχές ὠφελήθηκαν ἡ Αὐστρία καί ἡ Βουλγαρία. Ἡ Αὐστρία προσάρτησε στό κράτος της τίς δυο ἐπαρχίες, τή Βοσνία καί τήν Ἑρζεγοβίνη, ἡ Βουλγαρία κήρυξε τήν ἀνεξαρτησία της ἀπό τήν Τουρκία.

Ἀπό τήν κατάστασι αὐτή θέλησαν νά ὠφεληθοῦν καί οἱ Κρητικοί. Σηκώθηκαν λοιπόν πάλι καί κήρυξαν τήν ἑνωσή τους μέ τήν Ἑλλάδα. Ἕνας δραστήριος πολιτικός, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ἦταν ἀρχηγός τοῦ κινήματος. Γιά κακή τύχη ὅμως τὸ ἐλληνικὸ κράτος δὲν ἦταν πάλι ἐτοιμασμένο γιά πόλεμο. Τὸ ἐναντίο, οἱ Νεότουρκοι εἶχαν τήν ὥρα ἐκείνη δυνατώτερο στρατὸ καί φοβέριζαν πῶς θά συντρίβουν τήν Ἑλλάδα. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις φοβήθηκε μήπως πάθει τὰ ἴδια ὅπως στόν πόλεμο τοῦ 1897. Ἀναγκάστηκε νά μὴ δεχτῇ τήν ἑνωσι τῆς Κρήτης καί νά κάμῃ πολλὰς ὑποχωρήσεις στοὺς Τούρκους.

ΒΓ. Ἡ ἐπανάστασι τοῦ Γ' ουδῆ.

Οἱ ταπεινώσεις αὐτὲς πλήγωσαν τήν ἐθνικὴ φιλοτιμία. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἄρχισε ν' ἀκούεται μιὰ φωνή, πῶς ἦταν ἀνάγκη νά διορθωθῇ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασι στήν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ χρόνια ἡ κατάστασι δὲν ἦταν πολὺ εὐχάρι-

στη στήν Ἑλλάδα. Τὸ ἐλληνικὸ κράτος δὲν εἶχε προ-
οδέφη ὅσο ἔπρεπε. Δὲν εἶχε γίνει ἀρκετὴ προσπάθεια
γιὰ νὰ μορφωθῇ ὁ λαὸς καὶ ν' ἀποκτήσῃ μέσα συγ-
κοινωνίας, πού συντελοῦν στήν ἀνάπτυξη τοῦ πολι-
τισμοῦ. Οἱ φιλονικίες τῶν κομμάτων καὶ τὰ πολιτικὰ
πάθη ἔκαναν πολὺ κακὸ στὸν τόπο καὶ ὁ λαὸς βρισκό-
ταν στὸ σκοτάδι μὴν ξέροντας ποιὸ δρόμον ν' ἀκολουθήσῃ.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τίς ταπεινώσεις πού ἔπαθε ἡ Ἑλ-
λάδα γεννήθηκε σὲ ὅλους ἡ ἐπιθυμία νὰ διορθώσουν
τὴν κατάσταση. Ὅλοι φώναζαν: «ἀνόρθωση!» Οἱ ἀξιω-
ματικοὶ σχημάτισαν τότε ἓνα σύνδεσμο καὶ
1909 στίς 15 Αὐγούστου βγήκαν μὲ στρατὸ στὸ
Γουδῆ, πού εἶναι μιὰ τοποθεσία κοντὰ στήν Ἀθήνα.
Ζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ριζικὲς μεταρρυθμίσεις
καὶ κυρίως τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ
στόλου. Ὁ λαὸς ἐπιδοκίμασε τὴν πράξη τῶν ἀξιωματι-
κῶν καὶ σὲ μεγάλα συλλαλητήρια ζήτησε νὰ διορθωθῇ
ἡ κακὴ ἐσωτερικὴ κατάστασις. Ἡ ἐπανάστασις ἐπι-
κράτησε. Ἀρχισε λοιπὸν ἀμέσως ἡ διοργάνωσις τοῦ
στρατοῦ, παράγγειλαν πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἔγινε
προσπάθεια νὰ διορθωθοῦν τὰ ἐσωτερικά. Ὁ στρατιω-
τικὸς σύνδεσμος προσκάλεσε ἀπὸ τὴν Κρήτη σύμβουλο
τὸ Βενιζέλο, πού σὲ λίγο ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ
πῆρε στὰ χέρια του τὴν κυβέρνησιν.

58. Ὁ βαλκανικὸς πόλεμος.

Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Τούρκους. Ἦταν τότε με-
γάλη ταραχὴ στὴ Βαλκανικὴ. Οἱ Νεότουρκοι κατα-
δίωκαν τοὺς χριστιανούς, περιφρονοῦσαν τὰ προνόμια
τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ πίεζαν τὸ πατριαρχεῖο.
Ἐξαφνα ὅμως τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Τὰ χριστιανικὰ
κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Σερβία, ἡ Βουλ-

γαρία καὶ τὸ Μαυροβοῦνιο συνεννοήθηκαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὴν Τουρκία.

1912

Στις 4 Ὀκτωβρίου 1912 ἄρχισε ὁ πόλεμος. Οἱ σύμμαχοι νίκησαν σὲ ὅλα τὰ μέρη. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ τουρκικὰ σύνορα, νίκησε τοὺς Τούρκους σὲ δυὸ μεγάλες μάχες, στὸ **Σαραντάπορο** καὶ στὰ **Γιανιτσά**, καὶ στις 26 Ὀκτωβρίου μπήκε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἄλλος ἐλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ ἡπειρωτικὰ σύνορα, μπήκε στὴν Ἡπειρο καὶ πολιορκήσε τὰ Γιάννενα. Ἐπίσης οἱ Σέρβοι νίκησαν τοὺς Τούρκους στὴ μάχη τοῦ **Κουμάνοβου** καὶ κυρίεψαν τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήρι. Οἱ Βούλγαροι πολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολη, νίκησαν τὸν τουρκικὸ στρατὸ στὸ **Δουλέ-Μπουραγὰς** καὶ προχώρησαν ὡς τὴν Τσατάλτζα. Ἔτσι σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπῃ κατὰλύθηκε τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου καὶ μόνο στὰ τρία φρούρια, Ἀδριανούπολη, Γιάννενα καὶ Σκόδρα, ἔμενε ἀκόμα στρατὸς τουρκικὸς.

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὠφέλησε πολὺ τὸν ἀγῶνα. Ἐκλείσε τὸν τουρκικὸ στόλο μέσα στὰ Δαρδανέλια καὶ ἐμπόδισε τοὺς Τούρκους νὰ μεταφέρουν στρατὸ ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία στὴν Εὐρώπῃ. Οἱ Τούρκοι δοκίμασαν δυὸ φορές νὰ σπάσουν τὸν ἀποκλεισμό. Στις 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ ἀργότερα στις 5 Ἰανουαρίου 1913 βγήκαν ἀπὸ τὰ στενὰ καὶ δοκίμασαν νὰ χτυπήσουν τὰ ἐλληνικὰ πολεμικά. Μὰ καὶ τίς δυὸ φορές ὁ τουρκικὸς στόλος ἔφυγε, ἀφοῦ ἔπαθε πολλὰς ζημίας, καὶ δὲ βγήκε πιά ἀπὸ τὰ στενὰ. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐλευθέρωσε τὰ νησιὰ Λήμνο, Ἰμβρο, Σαμοθράκη, Τένεδο, Χίος, Λέσβο, Σάμο.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐξακολούθησε νὰ πολιορκῇ τὰ Γιάννενα. Τὴν πόλιν προστάτευε ἓνα ἀπόκρημνο

ὑψωμα, τὸ *Μπιζάνι*, πὺν τὸ εἶχαν ὀχυρώσει Γερμανοὶ ἀξιωματικοί. Ὁ χειμῶνας ἦταν βαρὺς στὴν Ἠπειρο καὶ τὸ δυνατό κρύο δυσκόλευε τὶς ἐπιχειρήσεις. Τέλος ὁμως τὸ Μπιζάνι ἔπεσε καὶ στὶς 21 Φεβρουαρίου καὶ οἱ Ἕλληνες μπῆκαν στὰ Γιάννενα· ὕστερα ἀπὸ λίγο οἱ Βούλγαροι κυρίεψαν τὴν Ἀδριανούπολη καὶ οἱ Τούρκοι δέχτηκαν νὰ κάμουν εἰρήνη. Στὶς 17 Μαΐου ὑπογράφηκε συνθήκη στὸ Λονδίνο μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία παραχώρησε στοὺς συμμάχους τὴν Ἠπειρο, τὴ Μακεδονία καὶ μεγάλο κομμάτι τῆς Θράκης.

Στὸ μεταξὺ στὴ Θεσσαλονίκη δολοφονήθηκε ὁ βασιλέας Γεώργιος στὶς 5 Μαρτίου 1913 καὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ γιὸς του *Κωνσταντῖνος*.

Πόλεμος μὲ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ σύμμαχοι φιλονίκησαν ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα τῆς μοιρασιάς. Οἱ Βούλγαροι ἔδειξαν μεγάλη πλεονεξία καὶ ἤθελαν νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κομμάτι. Ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ Μοναστήρι. Τότε συνεννοήθηκαν ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιο μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ στὶς 17 Ἰουνίου ἔρχισε ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ 1913 Ἕλληνες τσάκισαν τὸ βουλγαρικό στρατὸ στὴ μεγάλη μάχη τοῦ *Κιλκίς*, πὺν βάσταξε δυὸ μέρες (21-23 Ἰουνίου). Ἐπίσης καὶ οἱ Σέρβοι νίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς κυνήγησαν στὰ παλιὰ σύνορά τους. Μὰ καὶ ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Τουρκία ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐυκαιρία καὶ προχώρησαν μέσα στὸ βουλγαρικό ἔδαφος. Γι' αὐτὸ ὁ βασιλέας τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ εἰρήνη.

Στὶς 17 Ἰουλίου ἔγινε μιὰ σπουδαία συνδιάσκεψη στὸ Βουκουρέστι, πὺν ὥρισε τὴ νέα κατάσταση τῆς

Βαλκανικῆς. Ἡ Ἑλλάδα μεγάλωσε σημαντικά. Πῆρε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ὡς τὸ Νέστο καὶ τὴ Ροδόπη, τὴν Ἡπειρὸν καὶ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. **1913** Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἦταν μεγάλη ἐπιτυχία γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στρατὸς γύρισε

μέ περηφάνεια στήν Ἀθήνα, ἔγιναν μεγάλες γιορτές καί ὁ λαός ἦταν ἱκανοποιημένος καί εἶχε μεγάλες ἐλπίδες γιά τὸ μέλλον.

59. Ἡ Εὐρώπη στὶς παραμονὲς τοῦ μεγάλου πολέμου.

Οἱ Ἕλληνες δὲν πρόφτασαν νὰ χαροῦν. Μιά τρομερὴ μπόρα ξέσπασε ἓνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστιοῦ. Ὁ βαλκανικὸς πόλεμος ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀνάψῃ μεγάλη πυρκαϊὰ στὸν κόσμον. Οἱ μεγάλες δυνάμεις πιάστηκαν σὲ φοβερὸ πόλεμον.

Στὴν Εὐρώπῃ εἶχε γίνῃ μεγάλη πρόοδος τὰ τελευταῖα χρόνια. Οἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων προώδεσαν πολὺ, ἡ βιομηχανία ἀναπτύχθηκε ὑπερβολικά, κατασκεύασαν θαυμάσιες μηχανές, ποὺ εὐκόλυναν τὴν ἐργασία, οἱ πόλεις μεγάλωσαν καὶ πλούτησαν πολὺ. Ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ σιδηρόδρομον καὶ τ' αἰμόπλοια τελειοποιήθηκαν καὶ ἔγιναν νέες ἐφευρέσεις. Κατασκεύασαν αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα καὶ ὑποβρύχια. Τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα λοιπὸν ἡ Εὐρώπῃ καὶ οἱ Ἐνωμένες πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ἦταν χῶρες ἀξιοθαύμαστες γιά τὴν τάξιν καὶ τὴν καλὴν τους διοίκησην.

Ὁ ἄνθρωπος πρόκοψε πολὺ μελετώντας τὴ φύσιν. Ἀνακάλυψε τίς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους ποὺ κυβεροῦν τὴ φύσιν. Τίς γνώσεις του τίς μεταχειρίστηκε γιά νὰ καλυτερέψῃ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς του, νὰ κάμῃ καλύτερες κατοικίες, εὐκολώτερη συγκοινωνία, γιά νὰ πολεμήσῃ τίς ἀρρώστιες κτλ. Δύο φυσικὰς δυνάμεις προπάντων βοήθησαν τὸν ἄνθρωπον, ὁ αἰτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς. Μὲ αὐτὰς κίνησε πελώριες μηχανές, ποὺ ἰσοδυναμοῦν μὲ τὴ δύναμιν χιλιάδων ἀνθρώπων.

Μὲ τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἡλεκτρισμὸ συντομεύτηκαν πολὺ οἱ ἀποστάσεις.

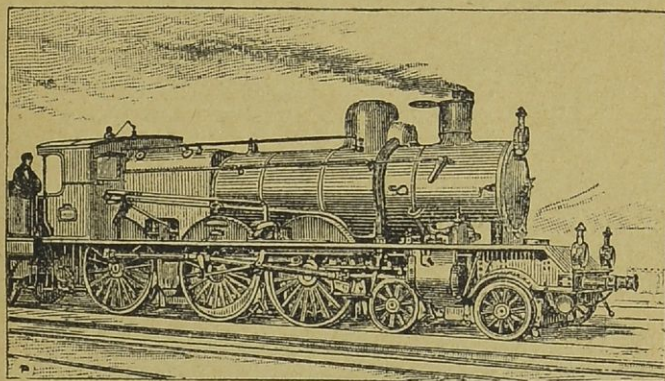

Πῶς ταξίδευαν τὸν παλαιότερο καιρό.

Τὸ τελειότερο μέσο συγκοινωνίας τῆς ξηρᾶς στὸ 18ο αἰῶνα ἦταν τὸ ταχυδρομικὸ ἀμάξι. Στὴν εἰκόνα βλέπομε ἓνα ἀμάξι, ποὺ τὸ σέρνουν τέσσερα ἄλογα καὶ χωρεῖ εἴκοσι ἀνθρώπους. Ὁ ἀμαξίας κάθεται ψηλά σὲ ἰδιαίτερη θέσιν καὶ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἄλογα καθαλίζει ἓνα ἀνθρώπου, ποὺ βιάζει μὲ τὸ μαστίγι· τὰ ζῶα νὰ τρέξουν. Ἐνα τέτοιο ἀμάξι μπορούσε νὰ τρέχει 12 μίλια τὴν ὥρα. Ἐννοεῖται πῶς τέτοια ἀμάξια δούλευαν μονάχα ἐκεῖ ποὺ εἶχε καλοὺς δρόμους, ὅπως στὴ Γαλλία καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὰς χώρες. Στὰ περισσότερα μέρη ἡ συγκοινωνία γινόταν μὲ ζῶα, ἀργοῦσε πολὺ καὶ ἦταν τρομερὰ κουραστική.

Γιὰ κακὴ τύχη ὅμως κάτω ἀπὸ τὴ λάμψη αὐτὴ ἦταν φοβερὲς πληγές. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶχαν με-

γάλο μίσος μεταξύ τους και οί πολιτικοί τους δούλε-
ψαν για να δυναμώσουν τὰ πάθη. Κυρίως ἦταν μεγάλη
ἀντιπάθεια μεταξύ τῶν Γάλλων και τῶν Γερμανῶν,
ἐπεὶδὴ οἱ Γερμανοὶ νίκησαν τὸ 1870 τοὺς Γάλλους
και πήραν ἀπὸ τὴ Γαλλία δυὸ ἐπαρχίες, τὴν Ἀλσατία

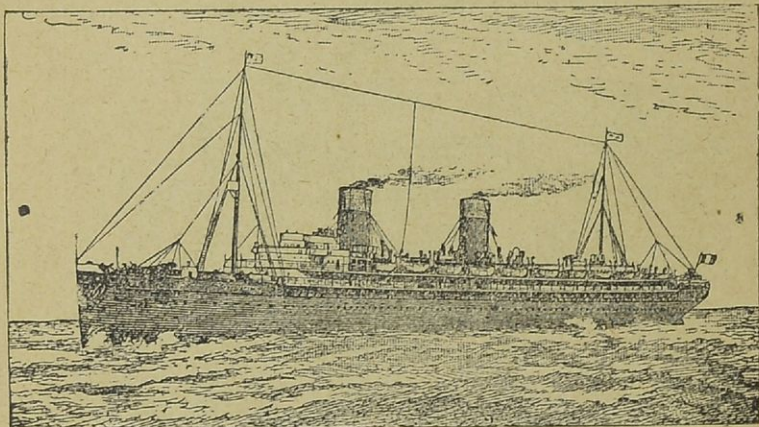
Ὁ σιδηρόδρομος.

Φαντάζεται κανεὶς τί μεγάλη διαφορά ἔγινε στὴ συγκοινωνία με-
τὴν ἐφεύρεση τοῦ σιδηροδρόμου. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης οἱ σι-
δηρόδρομοι τρέχουν ὡς 80-100 χιλιόμετρα τὴν ὥρα. Σὲ δυὸ ὥρες
πηγαίνει κανεὶς ἀπὸ μιὰ πόλη στὴν ἄλλη, ἐκεῖ ποὺ χρειάζονταν ἄλ-
λοτε δυὸ και περισσότερες μέρες. Τὸ ἴδιο εὐκολύνθηκε ἡ μεταφορὰ
τῶν φορτίων. Ἡ καλὴ και γρήγορη συγκοινωνία βοηθεῖ ὑπερβολικὰ
τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ.

και τὴ Λοραίνη. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὰ μεγάλα κράτη
εἶχαν φοβερὸ οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμό και ἀντίθετα
συμφέροντα στὶς ἀποικίες και στὴ Βαλκανικὴ. Γι' αὐτὸ
οἱ μεγάλες δυνάμεις χωρίστηκαν σὲ δυὸ στρατόπεδα. Ἡ
Γερμανία, ποὺ ἦταν τὸ δυνατότερο στρατιωτικὸ κρά-
τος τῆς Εὐρώπης, ἔκαμε συμμαχία μετὰ τὴν Αὐστρία
και τὴν Ἰταλία. Ἡ συμμαχία αὐτὴ ὠνομάστηκε Τρι-
πλὴ συμμαχία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συνεννοήθηκαν
ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία και ἡ Ἀγγλία, κι ἔτσι ἔγινε ἡ

Τριπλή συνεννόηση, πού τή λένε Ἀντάντ.

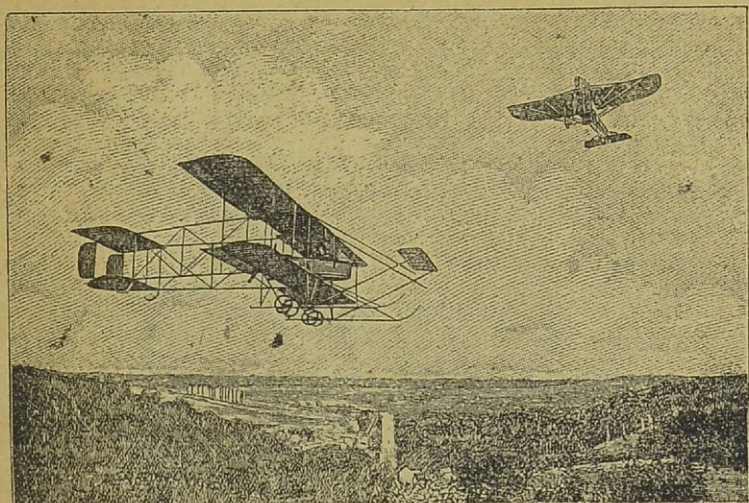
Οἱ στρατιωτικές δυνάμεις τῶν μεγάλων κρατῶν ἦταν τεράστιες. Χρησιμοποίησαν γιά πολεμικούς σκοποὺς ὅλη τήν ἐπιστήμη καί ὅλες τίς νεώτερες ἐφευρέσεις. Κατασκεύασαν τρομερά κανόνια, μεγάλα θωρηκτά μέ δυνατοὺς θώρακες καί ἀμέτρητα κανόνια καί ἀνακά-

Τὸ ἀτμόπλοιο.

Ὅσο διαφέρει ὁ σιδηρόδρομος ἀπὸ τὸ ἀμάξι, τόσο διαφέρει τὸ ἀτμόπλοιο ἀπὸ τὸ ἱστιοφόρο. Ἡ συγκοινωνία πάνω στὴ θάλασσα ἔγινε ταχύτερη, ἀσφαλέστερη καί ἀνετώτερη. Εἶναι ἀπόλαυση νὰ ταξιδεύη κανεὶς μέ τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια. Ἔχουν μέσα σαλόνια, κοιτῶνες καί ἀναπαυτικές ἐξέδρες. Μερικὰ ὑπερωκεάνια εἶναι ὁλόκληρες πόλεις

λυφάν τελειότατα μέσα καταστροφῆς. Καί ἐπειδὴ τὰ κράτη εἶχαν πάντοτε ὑποψίες, διατηροῦσαν πολὺ στρατό, ξόδευαν μεγάλα ποσὰ γιά στρατιωτικές ἐτοιμασίες καί ἔκαναν μυστικές συνεννοήσεις. Γι' αὐτὸ ὁ κόσμος ζοῦσε σὲ μιὰ ἀνησυχία καί μέ φρίκη ἀναμετροῦσε ἓναν πόλεμο ἀνάμεσα στὰ μεγάλα κράτη.

Τὸ ἀεροπλάνο.

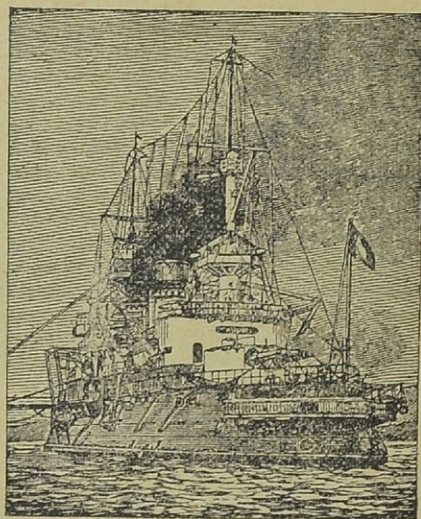
Στὴν ἀρχὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα ὁ ἄνθρωπος κυριάρχησεν τὸν ἀέρα. Τὰ ἀεροπλάνα δὲν ἐπαυσαν νὰ τελειοποιούνται. Μεγάλῃ πρόοδῳ ἔκαμε ἡ ἀεροπορία τὸν καιρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου. Τὸ ἀεροπλάνο ἀνεβαίνει σὲ μεγάλο ὕψος καὶ συντομεύει σὲ βαθμὴ ἀπίστευτο τὴς ἀποστάσεις. Σὲ 2-3 ὥρες πηγαίνει κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα στὴ Λάρισα.

60. Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Ὁ τρομερὸς πόλεμος ξέσπασε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914. Ἀφορμὴ ἔδωσαν τὰ ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς, γιατί ἡ Γερμανία εἶδε μὲ ἀνησυχία τὴν καταστροφὴ τῆς Τουρκίας καὶ ἡ Αὐστρία φοβόταν τὴ Σερβία ποὺ μεγάλωσε καὶ ζητοῦσε νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς σλαβόφωνους κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Σέρβοι ἐπαναστάτες σκότωσαν τὸ διάδοχο τῆς Αὐστρίας μὲ τὴ γυναῖκα του στὸ Σεράγεβο τῆς Ἑρζεγοβίνης, ὅπου εἶχε πάει νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ στρατό.

Ἐξαφνα ὁ κόσμος εἶδε νὰ ἔρχεται ἡ καταστροφὴ σὰ φοβερὴ θεομηνία. Ὁ πόλεμος βάσταξε περισσό-

τερο από τέσσερα χρόνια. Τὰ περισσότερα ἔθνη τῆς Εὐρώπης πῆραν μέρος σ' αὐτόν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἔγιναν καὶ στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική κατα-

Θωρηκτό.

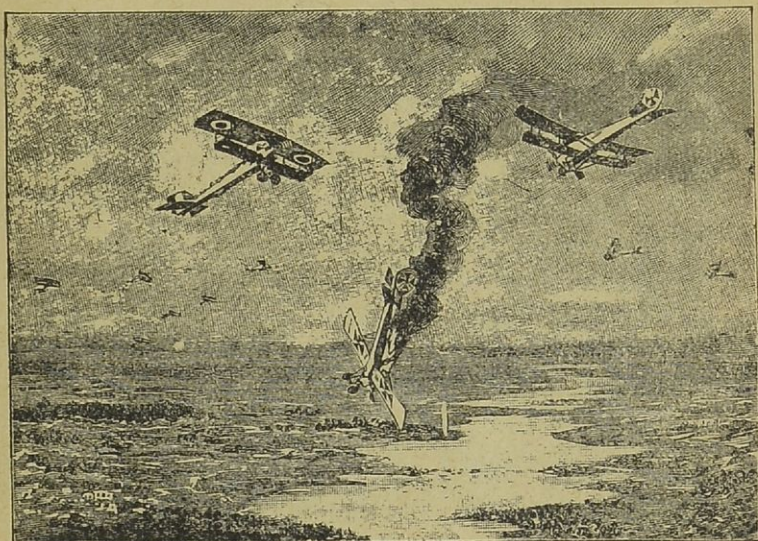
Τις ἐφευρέσεις τὶς μεταχειρίστηκαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς. Ἐκαμαν πολεμικά πλοία μὲ δυνατοὺς θώρακες καὶ μὲ βαριά κανόνια. Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη θωρηκτῶν: τὰ δρέντινοτ, θωρηκτὰ τῆς γραμμῆς, καταδρομικά, ἀντιτορπιλλικά, τορπιλλικά, ὑποβρύχια. Στὴν εἰκόνα ἔχομε ἓνα γαλλικὸ θωρηκτὸ πὺν βυθίστηκε στὰ Δαρδανέλια, στὴ μεγάλη μάχη μὲ τὰ πυροβολεῖα τῆς ἑπῆρας.

στρεπτικὲς μάχες. Τέλος μπῆκε στὸν πόλεμο καὶ ἡ Ἀμερική. Ἐτοί ὁ πόλεμος, πὺν στὴν ἀρχὴ ἦταν εὐρωπαϊκός, ἔγινε παγκόσμιος καὶ γι' αὐτὸ λέγεται εὐρωπαϊκὸς ἢ παγκόσμιος πόλεμος.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπ' ὅσους γνώρισε ὁ κόσμος. Ὑπολόγισαν πὺς τὰ δυὸ ἀντίθετα μέρη κινητοποίησαν 50 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους μέσα

στά τέσσερα χρόνια. Καί τὰ φονικά ὅπλα ποτὲ δὲν ἦταν τόσο τέλεια.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Γερμανία, ποὺ εἶχε τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸν καλύτερα ὀργανωμένο στρατὸ καὶ ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα τὰ πολεμικά μέσα, δοκίμασε μὲ μιὰ γεργὴ κίνηση νὰ συντρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους της. Ἐ-

Ἀερομαχία.

Στὸ μεγάλο πόλεμο πήραν σπουδαῖο μέρος τ' ἀεροπλάνα. Τὰ ὅπλισαν μὲ μυδραλιοβόλα καὶ ἔκαμαν μάχες στὸν ἀέρα. Κοπάδια ἀεροπλάνα ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη πιάστηκαν στὸν ἀέρα. Στὴν εἰκόνα βλέπομε ἓνα χτυπημένο γερμανικὸ ἀεροπλάνο, ποὺ πέφτει μέσα σὲ φλόγες καὶ καπνοὺς.

κεῖνοι ὅμως τὴν ἔκλειςαν, καθὼς καὶ τὴ σύμμαχό της τὴν Αὐστρία, ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Τὰ περισσότερα ἔθνη ἦταν ἀντίθετα τῆς Γερμανίας. Μόνο ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία συμμάχησαν μαζί της, ἐπειδὴ ἦταν δυσ-
ρεστημένες ἀπὸ τὸ Βαλκανικὸ πόλεμο. Ἐγιναν τρο-

μερές καταστροφές σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη, κυρίως στὸ Βέλγιο καὶ στὴ βορινὴ Γαλλία, καὶ χύθηκε ἀφθονο αἷμα. Ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πέθαναν ἀπὸ κακουχίες καὶ ἀπὸ ἀρρώστιες. Οἱ Γερμανοὶ ἔδειξαν μεγάλη ἀντοχή, μὴ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ νικήσουν. Ἀφοῦ μάλιστα μπῆκε στὸν πόλεμο ἡ Ἀμερική, ἔσπασε ἡ ὁρμή

Τάγκς.

Τὴν τελευταία λέξη στὴν τρομερὴ πάλη τὴν εἶπαν τὰ περίφημα θωρακισμένα αὐτοκίνητα, τὰ τάγκς, ποὺ τ' ἐπινόησαν οἱ Ἀγγλο-γάλλοι. Μὲ αὐτὰ κατῴρθαν νὰ κόβουν τὰ συρματοπλέγματα καὶ ν' ἀνοίγουν τὸ δρόμο στὸ πεζικὸ ποὺ πῆγαινε νὰ κάμῃ ἐπίθεση.

τους. Τέλος ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν εἰρήνη καὶ δέχτηκαν ὅλους τοὺς ὅρους τῶν συμμάχων (Νοέμβριος 1918). Τότε ἔγινε ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλιῶν, ποὺ ὑποχρέωσε τοὺς Γερμανοὺς νὰ διαλύσουν τὸ στρατό τους, νὰ δώσουν πίσω τὶς δύο γαλλικὲς ἐπαρχίες ποὺ εἶχαν πάρει τὸ 1870, καὶ νὰ πλη-

1919

ρώσουν μεγάλη ἀποζημίωση γιὰ τὶς καταστροφές ποὺ ἔκαμαν.

61. Ἡ Ἑλλάδα στὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο.

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος σώριασε μεγάλες συμφορές στὴν Ἑλλάδα, ὅπως σὲ ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἑλλάδα χάρηκε λίγο καιρὸ τὶς ἐπιτυχίες τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου. Οἱ κομματικὲς φιλονικίες, ποὺ νόμιζε κανεὶς πὼς ἔλειψαν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδῆ, ξαναφάνηκαν μὲ μεγαλύτερη ἔνταση στὰ χρόνια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν πῆρε μέρος στὸν πόλεμο. Ἀφοῦ ὅμως ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία πῆγαν μὲ τοὺς Γερμανούς, δὲν ἦταν δυνατό νὰ μείνη ὡς τὸ τέλος ἀδιάφορη. Τὸ 1916 οἱ σύμμαχοι ἔδωκαν στρατεύματα στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴ Σερβία, ποὺ τὴ χτυποῦσαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοαυστριακοὶ ἀπὸ δυὸ μέτωπα. Ὁ πόλεμος τώρα γινόταν στὸ χῶμα τους καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν μπορούσαν νὰ μείνουν ἀδιάφοροι θεατές. Ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς Κωσταντῖνος ἤθελε νὰ μείνη οὐδέτερος. Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Γάλλοι κηρύχτηκαν τότε ἐναντίον του. Τὸν κατηγοροῦσαν πὼς βοηθεῖ τὰ σχέδια τῶν Γερμανῶν, πὼς συνεννοεῖται μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ πὼς τροφοδοτεῖ τὰ γερμανικὰ ὑποδρύχια.

Τὰ πνεύματα ἐρεθίστηκαν πολὺ, ὅταν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοὶ πάτησαν τὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ πῆραν ἑλληνικὰ φρούρια, καὶ ἓνα σῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ παραδόθηκε στοὺς Βουλγάρους χωρὶς νὰ πολεμήσῃ, γιὰτὶ εἶχε τέτοια διαταγὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τότε ὁ Βενιζέλος μὲ πολλοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς πῆγε στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκαμε προσω-

ρινή κυβέρνηση και ἄρχισε νά διοργανώνη στρατό γιά νά πολεμήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1917 οἱ σύμμαχοι ἔδωξαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν Κωσταντῖνο, στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ δεύτερος γιὸς του Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Βενιζέλος ἦρθε στὴν Ἀθήνα, ἔκαμε γενικὴ ἐπιστράτευση καὶ ἔταξε τὸν ἐλληνικὸ στρατὸ στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔδειξε πάλι τὴν ἱκανότητά του σὲ πολλὰς μάχες καὶ μαζί μὲ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Σέρβους ἔσπασε τὸ βουλγαρικὸ μέτωπο καὶ ἀνάγκασε τοὺς Βουλγάρους νά συνθηκολογήσουν. Ἡ συνεννόηση ὕστερα ἀπὸ τὴν τελειωτικὴ νίκη ἔδωσε στὴν Ἑλλάδα τὴ βουλγαρικὴ καὶ τὴν τουρκικὴ Θράκη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς πῆρε αὐτὲς τὶς χῶρες καὶ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου 1920) ἐπικύρωσε τὴν κυριαρχία τῆς Ἑλλάδας στὶς τουρκικὰς χῶρες.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἡ Ἑλλάδα ἔφτανε σχεδὸν τὰ ἐθνικά της σύνορα. Στὴν Εὐρώπη ἦταν στὰ πρόθυρα τῆς Πόλης, στὴ Μ. Ἀσία εἶχε τὴ Σμύρνη μὲ τὴν πλούσια περιοχὴ της. Φάνηκε λοιπὸν πὼς ἀνοίγεται μεγάλο μέλλον στὸ ἐλληνικὸ ἔθνος. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἄρχισαν νά λογαριάζουν τὴν Ἑλλάδα γιά σπουδαῖο συντελεστὴ στὴν ἀνατολή. Προπάντων ἡ Ἀγγλία ἤθελε νά συνδεθῇ στενότερα μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἐλληνικὸ στρατὸ στήριξε τὴν πολιτικὴ της στὴν ἀνατολή.

Ἀλλὰ οἱ κομματιζμοὶ δὲ ἔπαυσαν στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους καὶ τὸ λαὸ μισοῦσαν τὸ Βενιζέλο καὶ τοὺς συνεργάτες του. Οἱ

μεγάλες ἐπιτυχίες δὲν κατώρθωσαν νὰ σῇσάν τὰ πάθη. Ὁ βασιλέας Κωσταντίνος ἔμενε στὴν Ἑλβετία καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐργάζονταν στὴν Ἑλλάδα ἐνωμένοι νὰ πάρουν τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὸν ξαναφέρουν στὸ θρόνο. Ὁ Βενιζέλος γύρισε ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ περήφανος γιὰ τὶς μεγάλες ἐπιτυχίες τοῦ καὶ ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἐκλογές. Στὸ μεταξὺ πέθανε ἀπὸ τυχαῖο δυστύχημα ὁ νεαρὸς βασιλέας Ἀλέξανδρος καὶ ἔμεινε ὁ θρόνος ἄδειος.

Οἱ ἐκλογὲς ἔγιναν τὴν 1 Νοεμβρίου 1920.

1920

Ὁ λαὸς μὲ μεγάλη πλειοψηφία ἀποδοκίμασε τὸ Βενιζέλο καὶ τὸ κόμμα τοῦ. Ὁ Βενιζέλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχὴ τὴν πῆραν οἱ ἀντίθετοι πολιτικοὶ καὶ αὐτοὶ ξανάφεραν στὸ θρόνο τὸν Κωσταντῖνο. Οἱ δυνάμεις ὅμως θεώρησαν αὐτὸ ἐχθρική πράξη, ἔκοψαν τὶς σχέσεις τοὺς μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπασαν νὰ τὴν ὑποστηρίξουν οἰκονομικά.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδας ἦταν πολὺ δύσκολη. Ὁ στρατὸς τῆς ἦταν στὴ Μ. Ἀσία καὶ χωρὶς τὴν ὑποστήριξιν τῶν Εὐρωπαίων δὲν μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα.

Οἱ Τούρκοι πῆραν θάρρος τότε καὶ ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὸ στρατό τοὺς καὶ νὰ παίρνουν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη κανόνια καὶ πολεμοφόδια. Ἡ ψυχὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ στὴν Μ. Ἀσία ἦταν ὁ Μουσταφά-Κεμάλ, ἓνας τολμηρὸς ἀξιωματικὸς ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴ Πόλιν καὶ διωργάνωσε τὴν ἄμυναν. Ἐκάμε πρωτεύουσά τοῦ τὴν Ἀγκυρὰ καὶ ζητοῦσε νὰ πάρῃ πίσω τὶς τουρκικὰς χῶρες.

Τὸ ἐλληνικὸ ἐπιτελεῖο τότε γιὰ νὰ προλάβῃ μεγαλύτερη ἐνίσχυση τῶν Τούρκων ἄρχισε μεγάλη ἐπίθεσιν. Ὁ στρατὸς προχώρησε καὶ πῆρε τὸ Ἑσκί-Σελὶρ

καὶ τὸ Ἀφιόν-Καραχισάρ. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ὑποχώρησαν καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς φτάσῃ κανεὶς στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐπιτελεῖο ἔκαμε τότε τὸ μεγάλο σφάλμα νὰ διατάξῃ τὸ στρατὸ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀγκυρα. Οἱ στρατιῶτες βάδισαν μὲ πολλὰς δυσκολίες καὶ στερήσεις σὲ μέρη ἄγνωστα, πολλὰς φορές ἀκατοίκητα καὶ νοσηρά, πέρασαν τὴν Ἀρμυρὴ Ἐρημο καὶ ἔφτασαν ὡς τὸν πεταμὸ Σαγγάριο. Ἦταν ὅμως τόσο κουρασμένοι, ποὺ δὲν κατόρθωσαν νὰ κυριέψουν τὴν Ἀγκυρα. Ἀναγκάστηκαν λοιπὸν νὰ περάσουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀτελείωτη ἐκείνη ἔκτασι.

Ὁ στρατὸς γύρισε στὸ Ἐσκή-Σεχίρ καὶ στὸ Ἀφιόν-Καραχισάρ. Ἡ κατάστασί του ὅμως ἦταν ἐλκεσινή. Ἔμεινε ἀκόμα ἓνα χρόνον στὰ ξένα ἐκεῖνα μέρη. Ἡ συντήρησί του ἦταν πολὺ κακὴ, γιατί τὸ ταμεῖο τοῦ κράτους δὲν εἶχε χρήματα. Κουράστηκε καὶ ἔχασε τὸ ἠθικόν του. Ἡ τάξι καὶ ἡ πειθαρχία χάλασαν. Οἱ Τοῦρκοι αὐτὸν τὸν καιρὸ τελείωσαν τὶς ἐτοιμασίες τους καὶ 1922 τὸν Αὐγούστου τοῦ 1922 ἄρχισαν τὴν ἐπίθεσιν. Νίκησαν εὐκολὰ τὸν ἐλληνικὸ στρατό, ποὺ μὲ μεγάλη σύγχυσι καὶ ταραχὴ ἄρχισε νὰ φεύγῃ πρὸς τὴ θάλασσα. Ἐγινε μεγάλη καταστροφὴ. Χιλιάδες ἔπεσαν αἰχμάλωτοι καὶ ἄλλες χιλιάδες σκοτώθηκαν. Ὁ ἐλληνικὸς στρατός, δηλαδὴ ὅτι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, μπῆκε στὰ πλοῖα καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσίαν.

Φοδερώτερη ἦταν ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ δυστυχισμένοι ἢ σφάχτηκαν ἢ ἔπεσαν αἰχμάλωτοι ἢ ἔφυγαν στὴν Ἑλλάδα. Αὕτῃ εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς Μ. Ἀσίας, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀπ' ὅσας ἔπαθε τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος. Ἡ Ἑλλάδα ἀναγ-

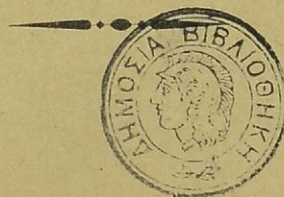
κάστηκε νά υπογράφη τή συνθήκη τῆς Λοζάνης, πού τήν ὑποχρέωσε νά δώσῃ πίσω στοὺς Τούρκους τὴν ἀνατολική Θράκη καὶ ν' ἀνταλλάξῃ τοὺς Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης μὲ τοὺς Τούρκους πού κατοικοῦσαν στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχισε τότε μεγάλη μετανάστευση πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Περισσότεροι ἀπὸ 2½ ἑκατομμύρια Ἕλληνες ἄφησαν τὰ σπίτια τους, τὰ μέρη ὅπου εἶχαν ζήσει ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια καὶ ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα.

1923

Ἡ μεγάλη καταστροφὴ πλήγωσε τὴ φιλοτιμίαν τοῦ στρατοῦ. Πολλοὶ ἀξιωματικοί, πού εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία στὴ Μυτιλήνη καὶ στὴ Χίο, ἐπαναστάτησαν μὲ ἀρχηγὸ τὸ συνταγματάρχην Πλαστήρα. Πῆραν τὸ στόλο καὶ ἤρθαν μὲ στρατὸ στὴν Ἀθήνα στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, ἀνάγκασαν τὸ βασιλεῖα Κῶσταντίνο νά παραιτηθῇ καὶ διάλυσαν τὴ Βουλὴ τῆς 1 Νοεμβρίου.

Στὸ θρόνον ἀνέβηκε ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ Κωσταντίνου Γεώργιος Β'. Οἱ ἐκλογὲς ὅμως τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1923 ἔφεραν μεγάλη δημοκρατικὴ πλειονοψηφία. Ἡ ἐθνοσυνέλευση κήρυξε ἑκπρωτῶν τὴ βασιλικὴν δυναστεία καὶ στὶς 25 Μαρτίου ἀνακήρυξε τὴ δημοκρατία. Ὁ λαὸς στὸ δημοψήφισμα τῆς 13 Ἀπριλίου ἐπικύρωσε τὸ νέο πολίτευμα.

1924

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 1453 Οἱ Τοῦρκοι παίρνουν τὴν Πόλη.
1529 Ὁ σουλτάνος Σουλεϊμὰν πολιορκεῖ τὴ Βιέννη.
1571 Ναυμαχία στὴ Ναύπακτο.
1669 Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Κρήτη.
1770 Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο.
1789 Γαλλικὴ ἐπανάσταση.
1790 Λάμπρος Κατσόνης.
1791 Ὁ Ἀλῆς χτυπᾷ τὸ Σούλι.
1798 Θάνατος τοῦ Ρήγα.
1803 Ὁ Ἀλῆς καταστρέφει τὸ Σούλι.
1815 Οἱ σύμμαχοι νικοῦν τὸ Ναπολέοντα — Συνέδριο Βιέννης — Ἱερὴ συμμαχία.
1816 Ἰδρύεται ἡ Φιλικὴ ἐταιρεία.
1821 Ἡ μεγάλη ἐλληνικὴ ἐπανάσταση.
1828 Ὁ Καποδίστριας κυβερνήτης στὴν Ἑλλάδα. Δολοφονία του στὰ 1831.
1833 Ὁ Ὄθωνας ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα.
1843 Ἐπανάσταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου — Τὸ σύνταγμα.
1862 Ἐξώση τοῦ Ὄθωνα.
1863 Γεώργιος Α΄ — Τὰ Ἐφτάνησα γίνονται ἐλληνικά.
1878 Συνθήκη Βερολίνου.
1881 Ἡ Θεσσαλία γίνεται ἐλληνικὴ.
1897 Ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος.
1908 Νεοτουρκικὴ ἐπανάσταση.
1909 Τὸ Γουδῆ.
1912-3 Βαλκανικὸς πόλεμος.
1914-8 Ἑυρωπαϊκὸς πόλεμος.
1922 Καταστροφὴ στὴ Μ. Ἀσία.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

- 1821 Φεβρουάριος 'Ο 'Αλ. 'Υψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανά-
σταση στὴ Μολδαβία.
Μάρτιος 25 'Ο Παλαιῶν Πατρῶν κυρύνει τὴν ἐπανά-
σταση στὴν Πελοπόννησο.
'Απρίλιος 10 Οἱ Τοῦρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη.
20 Μάχη 'Αλαμάνας. Θάνατος Διάκου.
Μάιος 8 Μάχη Γραβιάς.
13-14 Μάχη Βαλτετισιοῦ.
20 'Ο Παπσνικολῆς καίει τὴν τουρκικὴ φρεγάτα.
'Ιούνιος 7 Καταστροφή στὸ Δραγατσάνι.
Σεπτέμβριος 23 Πέφτει ἡ Τριπολιτσά.
1822 Μάρτιος 30 Καταστροφή τῆς Χίου.
'Ιούλιος 4 Μάχη τοῦ Πέτα.
26 Καταστροφή τοῦ Δράμαλι στὰ Δερβενάκια.
1823 Αὐγουστος 11 Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη.
Δεκέμβριος 24 'Ο Μπαίρον φθάνει στὸ Μεσολόγγι.
1823-4 'Εμφύλιος πόλεμος.
1824 Μάρτιος 'Επέμβαση Μεχμέτ 'Αλή.
'Ιούλιος 20 Καταστροφή Ψαρῶν.
Αὐγουστος 28 Ναυμαχία Γέροντα.
1825 'Ιανουάριος 'Ο Κολοκοτρώνης φυλακίζεται.
Φεβρουάριος 'Ο 'Ιβραῖμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο.
'Απρίλιος 15 'Αρχίζει ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ.
Μάιος 20 Μάχη στὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσα.
'Ιούλιος 4 Θάνατος 'Οδυσσεά 'Αντρίτσου.
1826 'Απρίλιος 10 'Εξοδος ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι.
Αὐγουστος 13 'Ο Κιουταχῆς πολιορκεῖ τὴν 'Αχρόπολη.
Νοέμβριος 24 Μάχη στὴν 'Αράχοβα.
1827 Μάρτιος 30 'Ο Καποδίστριας διορίζεται κυβερνήτης.
'Απρίλιος 23 Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.
24 Καταστροφή στὸ Φάληρο.
'Οκτώβριος 8 Ναυμαχία στὸ Ναβαρίνο.
1829 Σεπτέμβριος 12 Μάχη στὴν Πέτρα.
1830 'Ιανουάριος Πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου ποὺ ἀναγνωρίζει
τὴν 'Ελλάδα ἐλεύθερο βασίλειο.

ΕΙΚΟΝΕΣ

	Σελ.
1. Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής	9
2. Φαναριώτης	17
3. Ἀρματολοί καὶ κλέφτες	23
4. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο	28
5. Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς	29
6. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη	32
7. Λουδοβίκος 16ος	37
8. Βασίλη	38
9. Σκηνὴ ἀπὸ τῆ γαλλικῆ ἐπανάσταση	40
10. Ὁ Ρήγας τραγουδεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ ποιήματά του	43
11. Ὁ Ναπολέων	44
12. Ὁ Ἀληπασάς	46
13. Τὸ Σούλι	47
14. Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης περνᾷ τὸν Προῦθο	55
15. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος στὸ καμπαναριὸ τῆς μονῆς Σέκου	59
16. Ὁ Κολοκοτρώνης	65
17. Μάχη στὸ Βαλτέτσι	69
18. Εὐρωπαϊκὸ πολεμικὸ κατὰ τὰ 1800	75
19. Ἑλληνικὰ καράβια	76
20. Ὁ Παπανικολῆς καίει τὴν τουρκικὴ φρεγάτα	78
21. Ὁ Μαυροκορδάτος	80
22. Καταστροφὴ τῆς Χίου	85
23. Τὸ Ἄργος	94
24. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὑπερασπίζει τὸ Ἄργος	95
25. Οἱ Ἕλληνες ἀνεβαίνουν στὸ Παλαμίδι	97
26. Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη	100
27. Ὁ Μπαίρον ἀποβιβάζεται στὸ Μεσολόγγι	106
28. Ὁ Ἰβραὶμ	109
29. Ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι	119
30. Καποδίστριας	129
31. Πῶς ταξίδευαν τὸν παλαιότερο καιρὸ	142
32. Ὁ σιδηρόδρομος	143
33. Τὸ ἀτμόπλοιο	144
34. Τὸ ἀεροπλάνο	145
35. Θωρηκτὸ	146
36. Ἀερομαχία	147
37. Τάγες	148

ΧΑΡΤΕΣ

1. Τὸ τουρκικὸ κράτος τὸν καιρὸ ποὺ πέθανε ὁ Σουλεϊμάν ὁ μεγαλοπρεπής	Σελ. 7
2. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία	57
3. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση	64-65
4. Τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ κράτος	127
5. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος στὰ 1912 καὶ σήμερα	140

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡ ἱστορία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ	σελ.	3
-------------------------------	------	---

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1 Τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ Εὐρώπη	»	5
2 Πόλεμοι τῆς Τουρκίας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη	»	6
3 Τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων στὴν τουρκικὴ σκλαβιά	»	10
4 Πῶς γλίτωσε τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν	»	12
5 Ἡ ἐκκλησία	»	14
6 Τὸ πατριαρχεῖο. Οἱ φαναριῶτες	»	16
7 Οἱ κοινότητες	»	19
8-9 Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες	»	20
10 Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν — Τὰ δημοτικὰ τραγούδια	»	22

ΤΟ ΕΥΠΝΗΜΑ

11 Ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ	»	25
12 Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους στὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας	»	27
13 Ὁρμιάζει ἡ πίστις στὴν ἐλευθερίαν	»	30
14 Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770	»	31
15 Λάμπρος Κατσώνης	»	34
16 Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση	»	36
17 Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	»	39
18 Ρήγας Φεραίος	»	42
19 Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἀληπασάς	»	45
20 Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου	»	49

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

21 Φιλικὴ ἐταιρεία	»	51
22 Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάσταση	»	53
23 Ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντη	»	56
24 Ἡ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα	»	60
25 Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν πατριάρχη	»	62
26 Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Τὸ πολεμικὸ του σχέδιο	»	64
27 Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετισιοῦ	»	67
28 Οἱ Στερεοελλαδιῆτες ἐμποδίζουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο	»	70
29 Ἀλωση τῆς Τριπολιτσᾶς	»	73
30 Τὸ ναυτικὸ τῶν νησιῶν ὑποστηρίζει τὴν ἐπανάσταση	»	74
31 Καταστροφὴ τῆς τουρκικῆς φρεγάτας	»	76
32 Ἡ διοίκηση	»	79

33	Ἡ μεγάλη τουρκική ἐπίθεση τοῦ 1822	Σελ. 82
34	Ἡ καταστροφή τῆς Χίου	» 84
35	Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκική ναυαρχίδα	» 87
36	Κανάρης καὶ Μιαούλης	» 88
37	Ἡ καταστροφή στὸ Πέτα	» 90
38	Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλη	» 93
39	Μάρκος Μπότσαρης	» 98
40	Ἐμφύλιος πόλεμος	» 101
41	Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ ἑλληνική ἐπανάσταση — Οἱ φιλέλ- λῃνες	» 103
42	Ὁ λόρδος Μπάιρον ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα	» 105
43	Τουρκοαιγυπτιακή ἐκστρατεία — Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν	» 108
44	Ὁ Ἰβραὶμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο	» 111
45	Θάνατος τοῦ Παπαφλέσα	» 113
46	Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	» 114
47	Τὸ τέλος τοῦ Μεσολογγίου	» 116
48	Ἡ ἐπανάσταση κινδυνεύει	» 120
49	Τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη	» 121
50	Ἡ καταστροφή στὸ Φάληρο	» 122
51	Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβαση — Ναυμαχία Ναβαρίνου	» 124
52	Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας	» 125

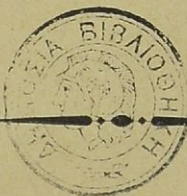
ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

53	Ὁ Καποδίστριας	» 128
54	Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνα	» 130
55	Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'	» 133

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

56	Οἱ βαλκανικὲς ταραχὲς ἀπὸ τὸ 1908	» 135
57	Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γουδι	» 136
58	Ὁ βαλκανικὸς πόλεμος	» 137
59	Ἡ Εὐρώπη στὶς παραμονὲς τοῦ μεγάλου πολέμου	» 141
60	Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος	» 145
61	Ἡ Ἑλλάδα στὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο	» 149

62	Χρονολογίαι	» 155
63	Εἰζόνες - Χάρτες	» 157
64	Περιεχόμενα	» 158

**Ἐγκρίσει ὑπουργείου Παιδείας, ἀριθ. πρωτ. 18948,
ἐφημ. κυβερ. ἀριθ. 49, ἰεῦχος 20.**

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ κ. κ. Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ ΚΑΙ Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

Ίστορία τῶν νέων Χρόνων 1453 - 1925. σελ. 600,
εἰκ. 121, χάρτ. 22.

Σύγγραμμα μοναδικὸ στὴ γλῶσσα μας, ἄριστος ὁδηγὸς γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Εὐρώπης καὶ τῆ νέας ἑλληνικῆς, ἐξαίρετο βοήθημα γιὰ νὰ καταλάβωμε τὰ μεγάλα πολιτειακά, κοινωνικά ἐπιστημονικά καὶ καλλιτεχνικά προβλήματα, ποὺ ἐνδιαφέρουν τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Γυμνάσιο.

Ίστορία τῶν Νέων Χρόνων	Δ' Γυμνασίου
Ίστορία τῶν Μέσων Χρόνων	Γ' »

Ἑλληνικὸ σχολεῖο.

Μαθήματα ἱστορίας	Α' Ἑλληνικοῦ
»	Γ' »

Δημοτικὸ σχολεῖο.

Μαθήματα ἱστορίας	6ης Δημοτικοῦ
-------------------	---------------

Ἐμπορικὴ σχολή.

Γενικῆς Ίστορίας Α' τεύχος	Α' Ἐμπορικῆς
Γενικῆς Ίστορίας Β' »	Β' »

